

Nr 199.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående folkskoleseminariets i Luleå utvidgning till dubbelseminarium samt inrättande av preparandkurs vid samma seminarium; given Stockholms slott den 31 mars 1916.

Under åberopande av bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

dels antaga av stadsfullmäktige i Luleå gjort erbjudande om upplåtelse av ett område av 16,090,14 kvadratmeter för utvidgning av folkskoleseminariets i sagda stad tomtområde,

dels till utförande i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten G. Hermansson upprättade ritningar av erforderliga nybyggnads- och omändringsarbeten för ifrågavarande seminariums utvidgning till dubbelseminarium bevilja ett anslag av 248,460 kronor och därav anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av 123,000 kronor,

dels ock till uppehållande vid samma seminarium under höstterminen 1916 och år 1917 av parallellavdelningar och preparandkurs anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av 27,000 kronor,

ävensom bemyndiga Kungl. Maj:t att av de för år 1917 anvisade anslagen låta under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna för sistnämnda år erforderliga belopp.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

G U S T A F.

K. G. Westman.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 31 mars 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG.
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Utvidgning
av folkskole-
seminariet i
Luleå.

Föredragande departementschefen, statsrådet Westman anförde:
Under åttonde huvudtiteln, punkten 147, i årets statsverksproposition
har Kungl. Maj:t på min hemställan föreslagit riksdagen att i avvidan
på proposition om anslag till uppförande av byggnader för ett nytt folk-
skoleseminarium i Norrland beräkna för sådant ändamål på extra stat för
år 1917 ett anslag av 150,000 kronor. Sedan detta ärende nu varit före-
mål för ytterligare beredning, anhåller jag att ånyo få anmäla detsamma.
Då handlingarna i ärendet äro av rätt vidlyftig beskaffenhet, har
jag funnit det lämpligt att, för vinnande av större överskådlighet, fördela
den framställning, jag nu går att lämna och vilken mynnar ut i en hem-
ställan om anslag till utvidgning av det nuvarande folkskoleseminariet i

Luleå, på olika huvudavdelningar under rubrikerna 1) ärendets föregående behandling, 2) utredning rörande lärarbehovet, 3) erforderliga åtgärder för lärarproduktionens ökning inom Norrland och 4) utvidgning av folkskoleseminariet i Luleå. Min egen mening i föreliggande spörsmål kommer jag att angiva under sistnämnda avdelning.

Jag övergår nu till den första avdelningen, vilken som nämnt skall innehålla en redogörelse för den föregående handläggningen av ärendet.

1. Ärendets föregående behandling.

Det är redan ett tiotal år, som frågan om inrättande för Norrland av ett nytt folkskoleseminarium stått på dagordningen, och under denna tid hava talrika förslag och yrkanden i ämnet framkommit. Då jag nu går att lämna en kortfattad redogörelse för vad i ärendet förekommit, skall jag följa den framställning, som innehålles i ett av folkskolöverstyrelsen den 23 juni 1914 avgivet utlåtande, till vilket jag jämväl i det följande återkommer.

Frågan om inrättande av ytterligare ett folkskoleseminarium inom Norrland har först framförts genom en skrivelse den 24 oktober 1905 från folkskolinspektören i Jämtlands län E. Erikson till domkapitlet i Härnösand. Under framhållande av de svårigheter, som inom hans inspektionsområde gjort sig gällande att erhålla tillräckligt antal lärarkrafter för besättande av ledigblivna tjänster vid folkskolorna ävensom för det betydande antal nya tjänster, som borde inrättas, hemställde han, att domkapitlet måtte taga under omprövning förslaget om inrättande inom Härnösands stift av ett folkskolläraryrkesseminarium, vilket enligt Eriksons tanke borde förläggas till Östersund, och, om vid förslaget kunde fästas något avseende, vidtaga de åtgärder, som krävdes för dess förverkligande.

Förslag om ett
nytt seminari-
um inom
Härnösands
stift.

I anledning av nämnda skrivelse infortrade domkapitlet yttrande från de övriga tre folkskolinspektörerna i stiftet. Inspektörerna P. E. Holmwall och C. A. Nordlander vitsordade svårigheten att erhålla erforderliga lärarkrafter för uppehållande av lediga tjänster, den sistnämnde därvid stödjande sig på införskaffade uttalanden från skolrådsordförandena inom hans inspektionsdistrikt. Än mindre funnes lärarkrafter för den mängd nya lärartjänster, som borde upprättas och vilka av Holmwall beräknades för hans inspektionsområde till omkring 150 och för hela Norrland till minst 600. Båda de nämnda inspektörerna understödde därför förslaget om inrättande av ett folkskolläraryrkesseminarium inom Härnösands stift; Nordlander yrkade, att detsamma måtte förläggas till Sundsvall. Folkskolinspektören, seminarieriktorn G. W. Bucht åter fann frågan för litet utredd för att kunna instämma i förslaget och ansåg, att man borde avvakta verkningarna av det då tillämnade och sedermera upprättade seminariet i Luleå, innan åtgärder vidtoges för inrättande av ytterligare ett seminarium.

Sedan domkapitlet över de nämnda yttrandena hört inspektören Erikson, vilken

därvid ytterligare utvecklade de av honom först framförda synpunkterna, beslöt domkapitlet, som fann det väckta förslaget värt allt beaktande och ansåg städerna Östersund och Sundsvall böra framför andra platser inom stiftet ifrågakomma såsom förläggningssort för ett seminarium, att genom länsstyrelserna inhämta nämnda städers yttrande, huruvida de vore villiga att kostnadsfritt upplåta tomter för ändamålet.

Östersund.

Till svar å vederbörande länsstyrelses i anledning härav gjorda förfrågan förklarade stadsfullmäktige i *Östersund* genom beslut den 30 november 1906, att Östersunds stad vore villig att kostnadsfritt upplåta för det ifrågasatta folkskollärarinneseminariet lämplig och välbelägen mark. Kungl. Maj:ts befallning-havande i Jämtlands län, som med skrivelse den 6 december 1906 överlämnade stadsfullmäktiges sagda erbjudande, fann det vara uppenbart, att ytterligare ett folkskoleseminarium behöfdes inom Härnösands stift, och ansåg lämpligt, att detsamma förlades till Östersund, där det komme att få ett för emottagande av elever från den västligare delen av stiftet passande läge. På av domkapitlet framställd förfrågan lämnades sedermera genom drätselkammaren i Östersund den 11 januari 1908 närmare uppgift å det tomtområde, som i stadsfullmäktiges erbjudande avsågs. Berörda område, som var närmare utmärkt å bifogad karta, vore beläget omedelbart intill och söder om stadens planlagda område samt innehölle en areal av 12,690,34 kvadratmeter; jorden, som hade en lämplig lutning åt väster, vore väl hävdad och i god växtkraft.

Sundsvall.

Stadsfullmäktige i *Sundsvall* beslöto den 15 april 1907 att såsom tomt för det ifrågasatta lärarinneseminariet tillhandahålla statsverket så stor del av det s. k. skolparkskvarteret, som kunde erfordras för själva seminariebyggnaden och eventuellt blivande skolträdgård, med villkor att allmänheten skulle äga fritt tillträde till de delar av kvarteret, som icke bleve upptagna av nämnda byggnad och skolträdgård, beträffande vilken senare stadsfullmäktige beslöto uttala önskvärdheten av att densamma dock måtte förläggas på någon annan plats än inom ifrågavarande parkkvarter; att till kvarteret framdraga nödiga vatten- och avloppsledningar samt medgiva anstalten avgiftsfri vattenkonsumtion; samt att, sedan anstalten kommit till stånd, såsom bidrag till anläggningskostnaden erlægga till statsverket ett kontant belopp av 25,000 kronor.

Stadsfullmäktiges sagda beslut blev visserligen överklagat med hänsyn till de förändringar i den för staden fast-tällda regleringsplanen, som skulle föranledas därav, men de anförda klagomålen, vilka fullföljdes hos Kungl. Maj:t, blevo genom nådig resolution den 2 juni 1908 ogillade.

I särskild skrivelse den 1 oktober 1907 utvecklade stadsfullmäktige genom utsedda kommitterade närmare de skäl, som enligt deras mening talade för det tillämnade seminariets förläggning till Sundsvall. I jämförelse med Östersund ägde Sundsvall ett centralare läge inom det område, som det nya seminariet särskilt skulle tillgodose, och vore därjämte i kommunikationsavseende bättre tillgodosett. Dessutom vore Sundsvall omgivet av en synnerligen folkrik trakt. Vidare vore behovet av nya lärarkrafter större inom Medelpad än i Jämtland, och seminariet borde därför förläggas så, att det hämtade sina lärjungar företrädesvis från förstnämnda landskap, all den stund det vore en känd sak, att lärarinnor med förkärlek sökte sig till sin hembygd. Slutligen skulle det möta oöfvervinneliga svårigheter att i Östersund med framgång bedriva undervisning i trädgårdsskötsel, under det förhållandena i detta hänseende vore mycket gynnsamma i Medelpads kusttrakter.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västernorrlands län, som med skrivelse den 9 oktober 1907 överlämnade berörda erbjudande till domkapitlet, hade funnit ådagalagt, att ett ytterligare folkskoleseminarium vore behöfligt inom Härnösands stift, och ansåg,

att detta med hänsyn såväl till lokala förhållanden som ur pedagogisk synpunkt borde förläggas i Sundsvall, samt tillstyrkte därför förslaget härom.

Genom skrivelse den 29 december 1907 hade jämväl *Frösö* kommun, jämlikt kommunalstämman beslut den 15 december 1907, förklarat sig villig att å östra delen av Frösön upplåta fri byggnadsplats om cirka 3 hektar för det föreslagna folkskollärarinneseminariet. I sagda skrivelse framhölls bland annat, att bostadshyrorna i villastaden Hornsberg och närliggande bygd å Frösön vore 25 procent billigare än i Östersund. Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jämtlands län, som på anmodan översände kommunalstämman skrivelse till domkapitlet i Härnösand, förklarade sig visserligen finna såväl Frösön som Östersund lämpliga såsom förläggningsort för ett seminarium men ansåg, att företrädet borde lämnas åt Östersund, där lärarpersonal och elever hade lättare att finna goda och till seminariet närbelägna bostäder och varest funnes vattenledning och andra förmåner, som städerna hade att erbjuda. Den av Frösö kommun erbjudna tomten fann Kungl. Maj:ts befallningshavande icke i alla hänseenden för ändamålet lämplig.

Frösö.

Efter att hava på nu angivet sätt ägnat ärendet den utredning, som kunde åstadkommas, översände domkapitlet i Härnösand med skrivelse den 14 oktober 1908 samtliga handlingar till Kungl. Maj:t och anförde därvid för egen del, att den ävåbragta utredningen syntes domkapitlet otvetydigt giva vid handen, att ett folkskollärarinneseminarium inom Härnösands stift vore av synnerligt behov påkallat, att bland de ifrågakomna platserna för förläggning av ett sådant seminarium Frösön givet måste stå tillbaka för de båda andra samt att vid jämförelse mellan de båda återstående domkapitlet icke tvekade att giva företrädet åt Sundsvall. Domkapitlet hemställde därför, att Kungl. Maj:t måtte anvisa erforderliga medel för upprättande av ritningar jämte kostnadsförslag till ett folkskollärarinneseminarium i Sundsvall.

I anledning av domkapitlets förord för Sundsvall såsom förläggningsort för det nya seminariet bemötte folkskolinspektören Erikson i underdånig skrivelse den 6 december 1908 de skäl, som anförts för Sundsvall, och utvecklade dem, som talade för Östersund såsom plats för seminariet. Därvid framhöll han särskilt vikten av att det nya seminariet finge en sådan förläggning, att icke blott stadsflickor utan även landsbygdens barn, som genomgått endast folkskola men sedan genom privatundervisning förkovrat sig, kunde söka sig dit och där vinna inträde. Det vore nämligen av vikt, att lärare och lärarinnor utbildades, vilka vore villiga att försaka de större bekvämligheter, som bjödes i städer och större industrisambällen, dit sökande aldrig sakuades, och mottaga platser i landsbygdens folkskolor i byar och församlingar, som läge något på sidan om de stora sträckvägarna men som hade samma krav på upplysning som de förra. Men för att detta behov skulle kunna fyllas krävdes ock, att möjlighet bereddes för dem, som från barndomen vore vana vid förhållandena i mera avlägsna bygder, att utbilda sig för lärarkallet. Denna möjlighet underlättades ingalunda genom att förlägga det tillämnade lärarinneseminariet i en kuststad och därtill en stad med jämförelsevis höga levnadskostnader. Slutligen betonades, att då det gällde att bestämma förläggningen av ett statens seminarium, hänsyn finge tagas endast till den omständigheten, varest detsamma bäst komme att gagna det ändamål, för vilket det inrättats, nämligen utbildande av lärarkrafter för folkskolan ej blott i städer och industrisambällen utan jämväl på landsbygdens såväl mera centrala som avlägsnare trakter.

Jämväl Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jämtlands län framhöll i underdånig skrivelse den 24 december 1908 liknande synpunkter. Därest behov av lärarkrafter

gjorde sig gällande inom kustområdet, kunde detta lämpligen tillgodoses genom utvidgning av seminariet i Härnösand. Men ett behov, som med all säkerhet icke någonsin kunde fyllas från något seminarium i stiftets kuststäder, vore församlingarnas i det inre landet behov av lärarkrafter för deras skolväsen. För utvecklingen av detta skolväsen, som naturligen stötte på stora svårigheter, vore icke den minsta svårigheten motviljan mot att slå sig ned, kanske för livstiden, i en socken, där man måste känna sig mer eller mindre avstängd från det mera rörliga livet i kustlandet med dess större tillgång på bekvämligheter av alla slag. Det vore blott helt naturligt, att de elever, som besökte ett seminarium i Härnösand eller eventuellt i Sundsvall och som företrädesvis torde vara från de närmare därintill belägna orterna, skulle såsom lärare känna sig dragna till samma orter. Även det inre landet vore emellertid stätt i utveckling. Med den blivande inlandsbanan kunde man förvänta, att denna utveckling skulle fortgå raskare och i större omfattning. För denna utveckling vore det av betydelse, att även folkskoleväsendet utvecklades och ej bleve efter övriga landsdelars mera, än naturförhållanden, avstånd och svårighet att åstadkomma medel gjorde alldeles oundvikligt. Eljest kunde det till och med vara fara, att på avlägsnare trakter kulturen ginge tillbaka i stället för framåt. Detta enligt Kungl. Maj:ts befallningshavandes mening synnerligen stora och viktiga ändamål skulle icke vinnas, om ett ytterligare seminarium upprättades i någon stad inom Västernorrlands län.

Folkundervisningskommitténs utredning.

Vid den tidpunkt, då nu berörda framställning inkom till ecklesiastikdepartementet, var frågan om folkskoleseminariernas omorganisation föremål för utredning genom den s. k. folkundervisningskommittén, till vars uppdrag det även ansågs höra att undersöka behovet av nya seminarier. Då man torde hava ansett riktigast att avvakta resultatet av nämnda kommittés utredningar, innan ytterligare åtgärder vidtoges för inrättande av nya seminarier, fick den genom ifrågavarande framställning väckta frågan tills vidare vila. I sitt betänkande rörande folkskoleseminarierna, som avlämnades i början av år 1912, ansåg sig folkundervisningskommittén på grundval av gjorda undersökningar kunna konstatera förhandenvaron av en betydande brist på lärarkrafter för folkskolorna. Bland de åtgärder häremot, som av kommittén föreslogos, var inrättandet på lämplig plats inom Norrland av ett dubbelseminarium för lärarinnor, för vilket enligt kommitténs mening byggnader borde påbörjas under år 1913, samtidigt därmed att seminariet skulle begynda sin verksamhet i provisoriska lokaler.

Förslag om Umeåseminariets utvidgning till dubbelseminarium.

Redan inuan frågan om ett nytt seminarium för Norrland genom folkundervisningskommitténs nu nämnda förslag vunnit förnyad aktualitet, hade ett nytt uppslag till dess lösning framkommit genom en till domkapitlet i Luleå ingiven, till Konungen ställd skrivelse den 18 augusti 1911 av rektorn vid folkskoleseminariet i Umeå O. V. Sundén. I sagda skrivelse framhöll Sundén, att de lokaler, över vilka seminariet i Umeå förfogade, vore för sitt ändamål i flera avseenden olämpliga och dessutom alldeles otillräckliga, i all synnerhet med hänsyn till de krav på seminarieundervisningen, som numera uppställdes. Även seminariets tomtområde, som omfattade allenast något mer än 5,000 kvadratmeter, vore alldeles otillräckligt och lämnade ej utrymme för undervisning i trädgårdsskötsel. En förbättring av seminariets lokalförhållanden vore alltså av nöden. Denna kunde tänkas ske på olika sätt. En utväg vore tillbyggnad till det nuvarande seminariehuset i samband med en utvidgning av tomtområdet. Sundén beräknade kostnaderna för en sådan tillbyggnad till 212,000 kronor, oavsett

eventuell kostnad för tomtens tillökning. Icke ens efter så pass dyrbara förändringar skulle emellertid seminariets lokaler bliva i alla hänseenden fullt tillfredsställande.

Lämpligare vore därför enligt Sundéns mening, att Umeåseminariets byggnadsfråga finge sin lösning i samband med frågan om inrättandet av ytterligare ett seminarium för Norrland på det sätt, att seminariet i Umeå ombildades till dubbelseminarium och erhöles nya byggnader å ny tomt. En sådan anordning skulle efter vad Sundén beräknade medföra en besparing på över 200.000 kronor i jämförelse med kostnaderna för uppförande av ett nytt enkelseminarium å annan plats och tillbyggnad av seminariet i Umeå på förut angivet sätt. Härtill komme de lägre driftkostnader, ett dubbelseminarium betingade mot två enkelseminarier, varförutom dubbelseminariet i pedagogiskt avseende erbjöde vissa företräden. Sundén hemställde därför, att Kungl. Maj:t täcktes — efter vederbörliga underhandlingar med Umeå stad om upplåtande av tomt för ett dubbelseminarium samt eventuellt om försäljning av de nuvarande seminariebyggnaderna till staden — föranstalta om uppgörande av ritningar och kostnadsförslag till byggnader för ett dubbelseminarium i nämnda stad samt hos riksdagen åska nödigt anslag för dessa byggnaders uppförande m. m.

Domkapitlet i Luleå inforade i anledning av Sundéns framställning yttranden från seminariets inspektor, vilken förklarade sig instämma i det gjorda förslaget, samt från folkskolinspektörerna i stiftet. Inspektörerna inom Västerbottens län, F. Svedberg och K. L. Österberg, anförde i gemensamt utlåtande, att inom Västerbottens län erfordrades omkring 65 nya lärarkrafter för besättande av vakanta tjänster, för vilka kompetenta innehavare ej kunnat erhållas, och nya tjänster, vilka omedelbart borde inrättas till ersättande av mindre folkskolor. Då förslaget om Umeåseminariets ombildning till dubbelseminarium syntes dem utgöra den bästa lösningen av frågan om lärarbristens avhjälpande och tillgodoseendet av det framtida behovet av folkskollärarkrafter i Norrland, hemställde de om bifall till Sundéns framställning. — Jämväl folkskolinspektören i södra Norrbotten J. Sunneman konstaterade en betänklig brist på lärare för folkskolorna; 17 tjänster måste uppehållas av inkompetenta vikarier, och ej mindre än 67 mindre folkskolor borde snarast omändras till egentliga folkskolor, varjämte behövdes ett 20-tal extra ordinarie lärarkrafter i vissa folkskolor. Omkring 100 nya lärarkrafter behövdes alltså inom distriktet. För tillgodoseende av lärarbehovet inom Norrbotten vore det sannolikt bättre att anlägga ett nytt seminarium inom länet — förslagsvis i Piteå — än att utvidga Umeåseminariet. Skulle emellertid sistnämnda alternativ föredragas, borde man taga under omprövning, om icke också det manliga seminariet i Luleå borde utvidgas till dubbelt; allt mera efterfrågades nämligen i de stora bondbyarna folkskollärare i stället för folkskollärarinnor. — Inom folkskolinspektören A. Alexanderssons distrikt, Tornedalen och angränsande socknar, behövdes ett 20-tal nya lärarkrafter, varjämte inom de skoldistrikt, som berördes av den under byggnad varande järnvägen, behov av ytterligare nya folkskolor komme att yppa sig. För övre Norrbotten vore det mest effektivt, att ett särskilt seminarium inrättades inom länet, exempelvis i Piteå. — Folkskolinspektören i Norrbottens nordligaste distrikt V. Karnell hade däremot icke inom sitt distrikt funnit någon brist på lärarkrafter, detta emedan Gällivare och Juckasjärvi, som utgjorde den huvudsakliga delen av distriktet, betalade sina lärare synnerligen höga löner. Ehuru det för länets övriga områden torde förhålla sig annorlunda, vore det dock för tidigt att yrka på ännu ett seminarium i Norrbotten, innan Luleå seminarium hunnit verka några år.

I ny underdånig skrivelse den 16 september 1912 utvecklade rektor Sundén

ytterligare skälen för sitt förslag om utvidgning av seminariet i Umeå till dubbelseminarium, vilken åtgärd enligt hans mening skulle vara tillräcklig för att tillgodose det närvarande behovet.

Domkapitlet i Luleå översände samtliga handlingar i ärendet till Kungl. Maj:t med skrivelse den 26 september 1912. Domkapitlet fann behovet av ännu ett seminarium för Norrland med dess alltför i förhållande till landet i övrigt synnerligen raska folkökning och dess sent började, men omsider med desto större krav framträdande kulturella utveckling vara så allmänt erkänt, att någon närmare utredning därom icke syntes erforderlig. Behovet av ett helt nytt dubbelseminarium i Norrland ansåge dock domkapitlet icke kunna tillfyllest uppvisas. Då nybyggnad i en snar framtid måste företagas för seminariet i Umeå, då enligt allmänt rådande och av domkapitlet delad mening det ifrågakända nya seminariet borde anordnas för utexaminerande av kvinnliga lärarkrafter, då Umeå stad borde ur olika synpunkter anses lämplig såsom förläggningsort för ett dubbelseminarium och då, så vitt för det dåvarande kunde bedömas, icke några så avsevärda företräden syntes böra tillerkännas ett enkelseminarium, förlagt till några av de andra presumptiva förläggningsorterna, att fördelarna av ett dubbelseminarium därför borde uppgivas, ansåg sig domkapitlet böra i huvudsak biträda vad Sundén hemställt.

Anbud från
olika norr-
ländska sam-
hällen.

Sedan frågan om ett nytt folkskoleseminarium inom Norrland genom de undersökningar och uttalanden, för vilka nu redogjorts, tilldragit sig ökad uppmärksamhet, beslöt man sig inom flera norrländska samhällen för att lämna erbjudande om fritt byggnadsområde m. m. för det ifrågasatta seminariet. Till Kungl. Maj:t inkommo i anledning härav under senare delen av år 1912 samt år 1913 framställningar i berörda syfte från städerna Piteå, Skellefteå, Umeå, Örnsköldsvik och Hudiksvall samt från Bräcke och Över-Luleå kommuner, varjämte Östersund och Sundsvall kompletterade sina anbud. Vid redogörelsen för de sålunda föreliggande anbuden torde, oavsett den tidsföljd, vari desamma inkommit, de olika samhällenas anbud lämpligen kunna anföras i nu angivna ordning.

Piteå.

Stadsfullmäktige i Piteå beslöt den 14 september 1912 bland annat att, under förutsättning att ett enkel- eller dubbelseminarium bleve förlagt till nämnda stad, erbjuda staten kostnadsfritt ett närmare angivet tomtområde, utgörande, inberäknat mellanliggande och tillstötande gator, omkring 37,000 kvadratmeter; att för beredande av provisoriska undervisnings- och övningslokaler, till dess seminariet kunde komma under eget tak, kostnadsfritt upplata ett folkskolehus, innehållande 6 större lärosalar; ävensom att under samma tid i hyresersättning för rektorsbostad erlagga 700 kronor om året. I bifogat utlåtande av t. f. stadsingenjören V. Åström anfördes, att den föreslagna tomten hade ett fritt och öppet läge med utsikt över norra stadsfjärden samt med en vacker skogspark i nästan omedelbar närhet, att byggnadsgrunden utgjordes av hård, fast s. k. pinnmo samt att höjdläget över fjärdarna med lätthet möjliggjorde en effektiv dränering av platsen, som sålunda lämpade sig utmärkt väl ej blott för trädgårdsodling, parkanläggning, idrottsplats o. d. utan även för byggande.

Å stadsfullmäktiges vägnar framförde deras ordförande i underdånig skrivelse den 16 september 1912 fullmäktiges anbud och utvecklade närmare de skäl, som talade för Piteå såsom förläggningsort för det tilltänkta seminariet i jämförelse med Sundsvall, Östersund och Umeå. Sedan seminariet i Falun ombildats till dubbelseminarium, torde något behov av ett kvinnligt seminarium i södra och mellersta Norr-

land knappast förefinnas. Sundsvall såsom ett övervägande affärssambälle kunde näp-
peligen erbjuda det lugn och den oberördhet av skadliga yttre inflytelser, som ett
seminarium borde kunna göra anspråk på, och ett till nämnda stad förlagt seminarium
komme sannolikt att huvudsakligen draga till sig stad-flickor, vilka, såsom erfarenhe-
ten visat, i allmänhet icke vore hängade att söka plats på landsbygden, allra minst i
övre Norrland. Östersund åter vore såsom militärstad mindre lämplig förläggningsort
för ett kvinnligt seminarium, där huvudsakligen landsbygdens flickor skulle utbildas
till lärarinnor. Ur sistnämnda synpunkt voro även Umeå mindre lämpligt för för-
läggning av ett kvinnligt seminarium, allra minst borde man där öka lärjungarnas
antal. Då staden därjämte vore känd för de höga levnadskostnaderna, hade flickor
från Norrbotten avskräckts från att där söka inträde. Vidare rådde inom Norrbotten
ett större behov av lärarkrafter än inom Västerbotten, vartill komme, att Norrbotten
vore statt i stark utveckling och att försvarskningsarbetet ställde stora krav på skol-
väsendet. Bland platser inom Norrbotten vore Piteå med hänsyn till sitt centrala
läge den lämpligaste för ett seminarium. Där finnes ock tillfällen till inackordering
för det billiga priset av 40—45 kronor i månaden, under det att i Sundsvall och
Umeå erlades i medeltal 65—70 kronor och i Östersund 80—85 kronor i må-
naden.

Jämlikt beslut den 4 november 1912 av stadsfullmäktige i *Skellefteå* inkommo
särskilda delegerade genom skrivelse den 27 december 1912 till Kungl. Maj:t med er-
bjuda att för det nya seminariet upplåta erforderlig, välbelägen tomt ävensom att
lämna fritt vatten och fri ström för elektrisk belysning för seminariets behov från
stadens ledningar. För seminariets förläggning till Skellefteå talade, att Skellefteå
utgjorde den kulturella och kommersiella medelpunkten för den norra hälften av Väs-
terbottens län och omgäves av en för norrländska förhållanden synnerligen tätt be-
folkad och i hög jordbrukskultur varande vidsträckt landsbygd. Prisen å livsmedel
vore även i Skellefteå, tack vare ortens produktion utöver behovet, lägre än t. ex. i
Umeå och Luleå, liksom också hyresprisen där ställde sig lägre än i nämnda städer.
Stadens läge på ungefär lika avstånd från Luleå i norr och Umeå i söder samt i
längdriktningen räknat i det närmaste i mitten av det område, för vilket det nya se-
minariet vore avsett, talade ock för anstaltens förläggande dit. Skellefteå stads erbjuda
om fritt vatten och fri ström för elektrisk belysning torde ock vara för fram-
tiden långt värdefullare, än vad övriga städer utfäst sig till.

Skellefteå.

Med föranledande av och i anslutning till de framställningar, som gjorts av rek-
tor Sundén och för vilka förut redogjorts, beslöto stadsfullmäktige i *Umeå* den 15
november 1912 att hemställa, att det nuvarande folkskoleseminariet i Umeå snarast
måtte utvidgas till ett inom staden förlagt dubbelseminarium, mot det att Umeå stad
å sin sida förbunde sig dels att kostnadsfritt upplåta erforderligt tomtområde för se-
minariets behov, dels att till detta område kostnadsfritt framdraga behövliga vatten-
och avloppsledningar samt elektriska ledningar, dels ock, där så erfordrades, kostnads-
fritt tillhandahålla för seminariets behov nödiga undervisningslokaler under den mel-
lantid, som komme att förflyta, till dess dubbelseminariets nya byggnader kunde ta-
gas i anspråk. Därjämte förklarade sig stadsfullmäktige villiga att mot en köpekil-
ling, ej överstigande 57,000 kronor, inköpa nuvarande semiarietomten i Umeå med
åbyggnader, därest det nya dubbelseminariets förläggande till staden gjordes beroende
av en dylik åtgärd från stadens sida.

Umeå.

I framställningen bifogat utlåtande hade stadsingenjören C. Olander anført, att
markens beskaffenhet å det föreslagna tomtområdet utgjordes av cirka 0,35 meter

matjord, ett 0.80—1 meter tjockt lager rödsand samt därunder vattenblandad gråsand. Markbeskaffenheten vore icke undersökt till större djup än 2,5 meter. Provbekastning hade icke utförts. Antagligen måste byggnadsplatsen noggrant dräneras och dubbel rustbädd nedläggas samt en armerad betongplatta av minst 0,5 meters tjocklek gjutas under grundmurarna. F. d. länsträdgårdsmästaren C. H. Landsberg hade i bilagt intyg uttalat, att området ur trädgårdssynpunkt vad jordmännen beträffade vore synnerligen lämpligt samt att kostnaderna för anläggning av trädgård på platsen skulle ställa sig ovanligt billiga. Förutom av kartor, utvisande det erbjudna tomtområdet, åttöljdes stadsfullmäktiges skrivelse av ett utav byggmästarna C. Sandström och C. G. W. Andersson upprättat värderingsinstrument över seminariets nuvarande tomt och byggnader, upptagande följande poster:

tomten.....	kronor	5 000:—
huvudbyggnaden	»	50 000:—
uthusbyggnaden	»	2 000:—
Summa kronor		57,000:—

ävensom ett kostnadsförslag för byggnadens omändring till folkskolelokaler, utvisande en sammanlagd kostnad av 20,035 kronor 58 öre.

Såsom stöd för sin hemställan om förläggande av ett dubbelseminarium till Umeå åberopade stadsfullmäktige de av rektor Sundén anförda skälen samt erinrade, att jämväl domkapitlet i Luleå och Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens län framhållit stadens företrädarnas framför andra norrländska städer. Stadsfullmäktige betonade ock vikten av frågans snara avgörande, enär mellan staden och åtskilliga jordägare ingångna preliminära avtal om markköp till ifrågavarande, av staden såsom förläggningsplats för dubbelseminariet erbjudna område endast gällde till utgången av år 1914.

Ornsköldsvik.

Å sammanträde den 18 november 1912 beslöt stadsfullmäktige i *Örnsköldsvik* att för det tillämnade Norrlandsseminariet erbjuda fri tomt med lämpligt läge och tillräcklig storlek samt vatten- och elektriska ledningars framdragande till tomtgränsen. I skrivelse den 30 maj 1913 från stadsfullmäktiges beredningsutskott å stadsfullmäktiges vägnar åberopades såsom skäl för seminariets förläggning till Örnsköldsvik stadens centrala läge och goda kommunikationer till lands och sjöss, dess anmärkningsvärt låga levnadskostnader i jämförelse med exempelvis Sundsvall, Härnösand och Sollefteå, billigare byggnadskostnader än i övriga Norrlandsstäder, lägre pris på stenköl än annorstädes på grund av gynnsamma fraktförhållanden samt stadens skyddade belägenhet och sunda klimat.

Hudiksvall.

Stadsfullmäktige i *Hudiksvall* hemställde genom utsedda kommitterade i skrivelse den 19 september 1913, att Kungl. Maj:t vid behandling av frågan om det nya seminariets förläggningssort ville taga i övervägande, huruvida icke detsamma kunde lämpligen förläggas till nämnda stad, och förklarade, att staden vore villig att för ändamålet upplåta fri tomt till den areal, som kunde erfordras, kostnadsfritt framdraga ledningar för vatten och avlopp samt elektrisk belysning till tomtgränsen, upplåta fria lokaler i gamla läroverkshuset för seminariets behov under byggnadstiden ävensom lämna andra förmåner, som statsmakterna eventuellt kunde sätta i fråga, såsom exempelvis fritt elektriskt ljus under vissa år. Tre olika tomtområden föreslogos till upplåtande, samtliga utmärkta å en kommitterades skrivelse vidfogad karta.

Enligt bilagt intyg från stadens byggnadskontor omfattade nämnda områden respektive cirka 68,200, 49,200 och 50,000 kvadratmeter.

Såsom skäl för seminariets förläggning till Hudiksvall påpekades bland annat, att ett dit förlagt seminarium skulle komma att ligga ungefär mitt emellan de redan befintliga seminarierna i Härnösand och Uppsala och sålunda kunna räkna på att ta elever från de rikt befolkade orter, för vilka Hudiksvall i förevarande avseende skulle komma att utgöra centrum. Den lands-bygd, som därvid avsåges, skulle omfatta 21 socknar och en folkmängd på i runt tal 153,000 invånare. Staden hade jämväl tillfredsställande kommunikationer, vilka komme att ytterligare förbättras genom ostkustbanans tillkomst. Hudiksvall kunde slutligen erbjuda relativt låga levnadskostnader för eleverna, till bestyrkande varav anfördes, att inackorderingsavgiften för skolungdom utginge med 45 kronor vid delat rum samt 60 kronor, då ensamt rum erhöles.

Slutligen erbjöd *Bräcke* kommun, jämlikt kommunalstämmans beslut den 5 oktober 1913, genom underdånig skrivelse den 1 november 1913 fritt jordområde om 40,000 kvadratmeter till byggnadsplats för det s. k. Norrlandsseminariet samt fria vatten- och avloppsledningar till tomtgränsen ävensom fritt vatten. Det föreslagna tomtområdet vore enligt intyg av löjtnanten i väg- och vattenbyggnadskåren J. Elliot högt och sunt beläget med vidsträckt utsikt; grunden vore lätt att dränera och utschakta, fast och mycket bärkraftig. Genom tilläggsskrivelse den 28 november 1913 anfördes, dels att det angivna området kunde ändras i form och sträckning, så att det bleve så ändamålsenligt som möjligt, dels ock att, om detsamma ej befunnas lämpligt, kommunen vore villig att under förutsättning av vederbörande myndigheters tillstånd inköpa å *Bräcke* prästbords ägor ett lika stort område att kostnadsfritt överlämnas för merbemälda ändamål. Vid förstnämnda skrivelse var fogat ett anbud om kostnadsfritt framdragande av ledningar och leverans av elektrisk energi till ett pris av 25 öre för kilowattimme.

Bräcke.

Bland de skäl för seminariets förläggning till *Bräcke*, som återopades i först berörda skrivelse, må följande anföras. Platsen vore belägen något mer än 300 meter över havet, således på samma höjd som den jämtländska högplatån i allmänhet, ägde höglandets fördelar men hade på samma gång ett läge, som lämnade skydd för de kalla fjällvindarna. Samhället erbjöde ur kommunikationssynpunkt sett det bästa läge, då det kunde sägas vara knutpunkten, där järnvägarna mellan östra och västra, södra och norra delarna av Norrland skure varandra. Visserligen vore måhända för närvarande tillgången på lägenheter och rum för lärare och elever ej fullt tillräcklig, men då byggnadstomter funnes till moderata pris och byggnadsverksamheten under de senare åren varit rätt livlig, vore det icke tvivel underkastat, att tillfällen till inackordering och förhyrning av bostadslägenheter skulle givas i mån av behov. Det kunde ju icke nekas, att en stad erbjöde en mängd fördelar, som landsbygden saknade och som gjorde sig gällande vid valet av förläggningsort för en sådan institution som ett seminarium. Men även landsbygden erbjöde fördelar, varav staden vore i avsaknad, och det syntes icke olämpligt, att man bröte med det hittills följda systemet att vid offentliga institutioners förläggande tillgodose städernas men förbise landsbygdens intressen. Ett verksamt botemedel mot den hotande avfolkningen på landsbygden skulle säkerligen givas därigenom, att även landsbygden finge åtnjuta förmånen av offentliga institutioners befintlighet därstädes, för så vitt nämligen förhållandena i allmänhet gjorde sådant möjligt. Genom det ifrågavarande seminariets förläggande till landsbygd skulle begåvade flickor från den kringliggande trakten för ringare kostnad kunna bli utbildade till lärarinnor, seminariet skulle för den omgivande orten

bliva en kulturhård och verka uppräckande i både andligt och materiellt avseende, utbildningen skulle kunna bli mera allsidigt sund, ett noggrannare övervakande av eleverna äga rum samt ett mera patriarkaliskt och kordialt förhållande mellan lärare och lärjungar komma till stånd, och den skräck för landsbygden, som tycktes förefinnas bland folkskolans lärarinnor, skulle om icke helt undanröjas dock i någon mån minskas. Slutligen borde ej förbises, att kostnaderna både för seminariebyggnadernas uppförande och framtida underhåll samt för den årliga driften säkerligen komme att ställa sig betydligt billigare i Bräcke än i Norrlands städer i allmänhet, vilket en nyligen gjord utredning i fråga om förläggningen av sinnesslöanstalten för Jämtlands län givit vid handen.

Över-Luleå.

Vidare inkommo av *Över-Luleå* kommunalstämma utsedda kommitterade, jämlikt kommunalstämmans den 7 juni 1914 fattade beslut, till Kungl. Maj:t med anhållan, att vid bestämmande av förläggningsort för det nya Norrlandsseminariet även Bodens municipalsamhälle måtte vinna beaktande. Kommunen erbjöde fri tomt för seminariet med lagom sluttning mot söder och utmärkt byggnadsgrund samt ett dominerande läge. Enligt kommitterades mening vore det för utbredande av svensk språkkultur i skoldistriktet i Tornedalen av vikt, att det nya seminariet förlades så långt norr ut som möjligt. Endast härigenom bleve det möjligt för seminariet att erhålla elever från översta Norrland, vilka efter avlagd examen kunde förbli i sina hembygder och utföra sin uppgift som lärarinnor i deras skolor. En lämpligare plats än Boden för det nya seminariet kunde ej gärna utfinnas. Detta gällde icke minst i kommunikationshänseende. Hit förde nämligen järnvägslinjer från 4 håll, och icke mindre än 7 landsvägar utmynnade i Boden. Den framkomna anmärkningen, att Boden såsom garnisonsort ej lämpade sig såsom förläggningsort för ett folkskollärarinneseminarium, berodde tydligen på obekantskap med förhållandena.

Östersund.

Till komplettering av förut lämnat erbjudande beslöt stadsfullmäktige i *Östersund* den 5 november 1912 att, därest det nya folkskollärarinneseminariet för Norrland bleve förlagt till Östersunds stad, kostnadsfritt för staten upplåta för seminariet, till byggnadstomt samt för anordnande av skolträdgård, ett område av omkring 5 tunnland antingen norr eller söder om blivande stadsplan, att, likaledes kostnadsfritt, upplåta för seminariets verksamhet nödiga lokaler under tiden för uppförandet av för seminariet erforderliga byggnader samt att lämna ett belopp av 1.200 kronor årligen, dock ej över tre år, såsom hyresbidrag åt seminariets rektor. Framställning om stadsfullmäktiges berörda beslut överlämnades till Kungl. Maj:t genom skrivelse den 2 januari 1913 av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jämtlands län, som därvid ville fästa uppmärksamheten på att, enligt vad handlingarna utvisade, till båda de föreslagna tomtområdena ytterligare mark kunde utläggas, därest så skulle befinnas erforderligt.

Sundsvall.

Även stadsfullmäktige i *Sundsvall* fullständigade sitt anbud, i det att fullmäktige den 16 september 1912 beslöt, att, såvitt ett kvinnligt seminarium för Norrland förlades till Sundsvall och lokaler för detsamma började uppföras under år 1913 samt under förutsättning att seminarieundervisningen toge sin början redan hösten samma år, staden skulle, under tiden tills den nya seminariebyggnaden kunde för sitt ändamål tagas i anspråk, tillhandahålla statsverket kostnadsfria lokaler för undervisningens bedrivande jämte ämbetsrum för seminariets föreståndare, samtliga lokaler med fritt vatten, ljus och uppvärmning. Vid fullmäktiges rörande ifrågasvarande anbud ingivna framställning var fogad en jämförelse mellan skolväsendet i Jämtlands och Västernorrlands län, av vilken ansågs framgå, att ensamt Medelpad hade större behov av lärar-

krafter på den egentliga folkskolans område än hela Jämtlands län, och detta icke blott då det gällde att besätta nya befattningar utan även i fråga om att ersätta uttjänta lärare och lärarinnor.

Under sommaren 1913 besökte två representanter för ecklesiastikdepartementet de platser, som ifrågasatts såsom förläggningssorter för det föreslagna seminariet — med undantag av Bräcke, vars anbud då ännu icke inkommit — för att taga kännedom om de erbjudna tomtområdena m. m. I anledning av de förhandlingar, som därvid fördes med vederbörande ortsrepresentanter, funno flera av de ifrågavarande samhällena sig böra göra vissa tillägg till sina anbud, till följd varav under senare delen av år 1913 och förra delen av år 1914 inkommo ett flertal framställningar, innehållande nya erbjudanden och i vissa fall med anförande av ytterligare skäl för det föreslagna seminariets förläggning till ena eller andra samhället. Vid redogörelsen för dessa framställningars innehåll torde lämpligen samma ordningsföljd böra iakttagas de olika samhällena emellan som i det föregående.

Stadsfullmäktige i *Piteå* fattade den 8 oktober 1913 beslut att, under förutsättning att ett enkel- eller dubbelseminarium bleve förlagt till staden, erbjuda staten kostnadsfritt erforderligt dricksvatten, i första hand medelst ledning från anordnade brunnar, samt annat behöfligt vatten och vattenavloppsledning till seminariets tomtgräns ävensom, sedan fullständig vattenledning kunde bli i staden anlagd, kostnadsfri delaktighet däri. Vid inlämnandet av detta stadsfullmäktiges beslut tillkännagavs, att stadsfullmäktige samma dag tillsatt en kommitté med uppdrag att vidtaga förberedande åtgärder för anläggning av vattenledning i staden.

Piteå.

Samma stads fullmäktige beslöt vidare den 30 mars 1914 att, under förutsättning att ett statsseminarium bleve förlagt till staden och utan att avvakta den genom vattenledningskommittén igångsatta utredningen, med största möjliga skyndsamhet i staden anlägga vattenledning och avloppsledning, den senare till en början i den utsträckning, att seminariet med tillhörande byggnader och inrättningar bleve praktiskt och tekniskt väl tillgodosett; att under nyssnämnda förutsättning förbinda sig att för all framtid kostnadsfritt hålla vatten åt seminariet och dess institutioner samt för dylikt ändamål kostnadsfritt framdraga vatten- och avloppsledning till seminariets tomtgräns; att, därest den genom stadsfullmäktiges beslut den 14 september 1912 erbjudna fria tomten till seminariet icke skulle befinnas fullt ändamålsenlig, i stället fritt erbjuda en tomt, upptagande vissa närmare angivna kvarter och utgörande tillhopa en areal av cirka 35,200 kvadratmeter. Vid ärendets överlämnande till vattenledningskommittén gjorde fullmäktige dessutom det uttalandet, att arbetena med vatten- och avloppsledningar borde så anordnas och skyndsamt bedrivas, att anläggningarna kunde beräknas vara färdiga senast hösten 1917. Stadsfullmäktiges ifrågavarande beslut ingavs genom utdrag av protokollet till ecklesiastikdepartementet den 2 april 1914 genom Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län, som sedermera i skrivelse den 12 maj 1914 överlämnade bevis, att besvär över ifrågavarande beslut ej blivit hos befallningshavanden anförda.

Slutligen förbundo sig stadsfullmäktige i *Piteå* den 13 maj 1914 — under ytterligare framhållande av att stadsfullmäktige redan genom beslut den 30 mars 1914, i händelse det tilltänkta Norrlandsseminariet bleve förlagt till *Piteå*, förbundit sig att låta anlägga vatten- och avloppsledning och kostnadsfritt framdraga dylik till gränsen av den upplåtna tomten ävensom påskynda arbetet så, att detta bleve färdigt före eller åtminstone samtidigt med seminariebyggnadens fullbordande — att, utöver vad staden i berörda hänseende redan åtagit sig, för all framtid kostnadsfritt tillhandahålla semi-

nariet elektriskt ljus ävensom att, därest så erfordrades, upplåta och iordningställa idrottsplats.

I samband därmed ville stadsfullmäktige påvisa, att därest seminariet förlades till Skellefteå, Västerbottens län komme att erhålla ett folkskollärarynnesseminarium i vardera av sina båda städer, under det att det vidsträcktare, folkrikare och i vida livligare utveckling stadda Norrbottens län, där behovet av kvinnliga lärarkrafter vore ännu större och svårare att fylla, allttjämt skulle, till otvivelaktigt men för folkundervisningen, komma att sakna ett dylikt.

Till ytterligare utvecklande av de skäl, som talade för det nya seminariets förläggning till Piteå, ingåvo av stadsfullmäktige utsedda kommitterade den 18 maj 1914 en underdånig skrivelse. I denna gendrevos till en början åtskilliga skäl, som i en av arkitekten Hermansson avgiven tjänsterapport till överintendentsämbetet vid jämförelse mellan Piteå och Skellefteå såsom förläggningsort för seminariet anförts till förmån för Skellefteå. Därjämte betonades önskvärdheten av och skälen till att övre Norrlands behov av lärarkrafter först måtte komme i åtanke vid avgörandet av frågan om det nya seminariets förläggning, samt att på grund av ortens säregna förhållanden särskilt behovet av lärarinnor vore stort. Slutligen framhölls, att om från statens sida något mer gjordes för Norrbotten än för andra delar av landet, staten på sätt och vis hade full valuta här för i de inkomstkällor, detta län erbjöde.

Uti en till ecklesiastikdepartementet ingiven skrivelse av den 10 september 1913 framhöll kyrkoherden i Piteå landsförsamling Axel Sandin vikten därav, att folkskoleväsendet i övre Norrland bringades ur det nödläge, vari det kommit på grund av folkskollärarynnesseminarium. Denna brist hölle hela Norrbottens läns skolväsen på ett lägre plan än i det övriga Sverige, och inga rimliga uppoffringar från församlingarnas sida förmådde här något. För ingen torde det framstå klarare än för en skolrådsordförande i en stor norrländsk församling, vad det ville säga att på grund av saknaden av tillräckliga utbildningsanstalter alldeles icke kunna erhålla nödiga kompetenta lärarkrafter. I detta avseende skulle skolrådsordförandena i Norrbottens läns församlingar kunna förtälja, huru med dryga kostnader uppförda folkskolehus måst stå obegagnade av brist på lärare, huru inrättade folkskollärarynnesseminarier i årtal måst på sökande uppehållas av småskollärarynnesseminarier, huru stora skoldistrikt måst bygga nästan hela skolverksamheten på av småskollärarynnesseminarier skötta s. k. mindre folkskolor samt huru skolväsendets utveckling avstannat.

Samma medel för avhjälpande av lärarbristen, som använts i Kiruna, eller att erbjuda dubbel lagstadgad lön, vore uteslutet för den mera fattiga norrländska landsbygden, varest skolväsendet vore i fara att tvingas till stillastående eller till och med tillbakagång, vilket vore så mycket betänkligare, som ett väl organiserat skolväsen stode i närmaste samband med övre Norrlands kulturella utveckling och försvenskning.

Såsom typisk för förhållandena i berört avseende för Norrbottens län anförde Sandin Piteå landsförsamling. Denna församling med 20.050 invånare hade år 1912 87 lärare och lärarinnor, av vilka endast 9 voro anställda vid folkskola samt alla övriga 78 voro småskollärarynnesseminarier. Proportionen mellan folkskollärare och småskollärare ställde sig i själva verket ännu sämre, i det att tre av folkskollärarynnesseminarier trots ständigt ledigförklarande icke kunnat besättas med kompetent innehavare.

Den enda vägen till hjälp ur dessa förhållanden ansåge Sandin vara ett folkskollärarynnesseminarium för Norrbotten, förlagt till Piteå. Ett seminarium förlagt utom länet, t. ex. Umeå, kunde alldeles icke rädda Norrbottens betryckta skolväsen eller i väsentlig grad upphjälpa detsamma.

Även om vid bestämmandet av seminariets förlägningsplats de från de särskilda ifrågasatta samhällena erbjudna förmåner icke kunde sakna sin betydelse, syntes det Sandin, att det påtagliga och trängande behovet att avhjälpa en landsändas genom brist på lärarkrafter hotade skolväsen borde vara den förnämsta och avgörande bestämelsegrunden.

Genom skrivelse den 15 september 1913 meddelade särskilda av stadsfullmäktige i Skellefteå utsedda kommitterade, att stadsfullmäktige den 14 augusti 1913 beslutat att, under förutsättning att det blivande seminariet förlades till Skellefteå, anslå 10.000 kronor för anordnandet av en för seminariet och Skellefteå samskola gemensam idrott-plats, som skulle anläggas å samskolans område, vilket låge i nära grannskap med det åt seminariet erbjudna tomtområdet.

Skellefteå.

Vidare överlämnade kommitterade protokoll och karta över en å det erbjudna tomtområdet verkställd grundundersökning. Därjämte bifogade kommitterade dels från skolrådsordförandena inom Skellefteå fögderi införskaffade uppgifter rörande skolförhållandena inom de olika församlingarna, av vilka uppgifter enligt kommitterades mening framginge, att svårighet att erhalla folkskollärare till skolorna förefunnos, att i ett flertal socknar folkskollärartjänster antingen stått eller stode vakanta av brist på sökande, att där sökande funnits, kyrkostämmorna fått åtnöja sig med ofullständiga förslag och att i flera socknar mindre folkskolor ej blivit omärande till folkskolor på grund av kännedomen om den förefintliga folkskolläraryrket; dels ock från kronofogden i fögderiet inlämnade statistiska uppgifter för 28-årsperioden 1885—1913 rörande folkmängden, taxeringen av fast egendom och av inkomst inom fögderiet samt Skellefteå stad, vilka uppgifter utvisade, med vilka väldiga belopp folkmängden samt fastighets- och inkomstvärdena vuxit inom området i fråga under nämnda tid.

Slutligen lämnade kommitterade den upplysningen, att inackorderingspris och -möjligheter för närvarande vore mycket gynnsamma i Skellefteå och där ställde sig avsevärt billigare än i länets andra stad, Umeå.

Från stadsfullmäktige i Umeå meddelades genom skrivelse den 20 oktober 1913, att stadsfullmäktige — enär till deras kännedom kommit, att ett tomtområde om 40,000 kvadratmeter ansåges vara för seminarieanläggningen erforderligt och det av stadsfullmäktige genom underdånig skrivelse den 18 november 1912 erbjudna området, som beräknades innehålla en areal av allenast 31,550.80 kvadratmeter, alltså finge anses vara till arealen för litet — den 17 oktober 1913 beslutat att för ändamålet kostnadsfritt erbjuda ytterligare ett öster om och intill förut föreslagna tomtens beläget, 37 meter brett område av enahanda beskaffenhet som det förra och innehållande en areal av 8,968.29 kvadratmeter, varigenom hela nämnda tomtområde skulle få en ytvidd av 40,519.09 kvadratmeter; varjämte stadsfullmäktige beslutat att till tomt för seminariet alternativt kostnadsfritt upplåta ett närmare angivet område om 39,890 kvadratmeter, därest sistnämnda område skulle av statsverket anses för ändamålet lämpligare än det förstnämnda.

Umeå.

Tillika ville stadsfullmäktige meddela, att fullmäktige den 2 juli 1913 beslutat att anlägga ny vattenledning från grundvattensbrunnar samt att nämnda vattenledning, som ansåges komma att tillföra staden ett i alla avseenden förstklassigt vatten, med all sannolikhet väntades bliva färdig till användning inom utgången av år 1915.

Rörande det av stadsfullmäktige alternativt erbjudna tomtområdet meddelades i skriven bilagt utlåtande av stadsingenjören C. Olander, att marken, sedan den blivit dränerad, vore fullt användbar som byggnadsgrund och i allmänhet bestode av ett tunnare lager matjord, under matjorden ett tjockare lager rödsand samt därunder grå

sand från forna havsbotten, att för platsens planering till tomt erfordrades en avsevärd massa fyllningsjord, att vattnet i allmänhet stode cirka 1,5 meter under markytan samt att jorden ej vore av större värde för trädgårdsskötsel utan påfyllning av mycken matjord med uppblandning av kraftig gödsel, enär den under många år varit vanbävdad.

Örnsköldsvik. Till komplettering av det från *Örnsköldsvik* gjorda anbudet erbjöd drätselkammaren i nämnda stad enligt stadsfullmäktiges uppdrag genom skrivelse den 21 oktober 1913 fri upplåtelse för det föreslagna nya seminariet av ettdera utav fyra å bilagd stadsplanekarta utmärkta områden, vartdera upptagande en areal av 40,000 kvadratmeter, jämte framdragande på stadens bekostnad av vatten- och avloppsledningar samt elektriska ledningar till områdesgränsen samt fritt uttagande av granit, sand och grus, där sådant material lämpligast kunde finnas på stadens mark.

Därjämte utvecklade drätselkammaren ytterligare de skäl för det nya seminariets förläggning till Örnsköldsvik, som blivit anförda i den i det föregående omnämnda skrivelsen den 30 maj 1913 från stadsfullmäktiges beredningsutskott. Särskilt påpekades stadens centrala läge inom Norrland ungefär mitt emellan Gävle och Haparanda, dess goda kommunikationer och dess låga byggnadskostnader samt billiga levnadskostnader, i vilket sistnämnda avseende påvisades, att utspisningskostnaderna vid länslasarettet i Örnsköldsvik under år 1912 ställt sig billigare än vid vartdera av lasaretten i Hudiksvall, Sollefteå, Piteå, Sundsvall, Östersund, Söderhamn, Umeå, Härnösand och Skellefteå, eller 57,53 öre för individ och dag mot exempelvis 89,10 öre i Hudiksvall.

Östersund. Genom beslut den 18 november 1913 gjorde stadsfullmäktige i *Östersund* vissa tillägg till sitt förut gjorda anbud så till vida, att fullmäktige beslutade, att, i händelse den genom stadsfullmäktiges beslut den 5 november 1912 till plats för ett blivande folkskollärarinneseminarium i Norrland upplåtna arealen av omkring 5 tunoland icke skulle bli tillräcklig, staden skulle lämna kostnadsfritt intill de förut erbjudna platserna gränsande mark i den utsträckning, som kunde finnas erforderlig, dock högst 4 hektar; att staden förbunde sig att bekosta framdragandet till det upplåtta områdets gräns av vatten- och avloppsledning samt elektrisk belysningsledning, samt att det vid förbindelsen att under byggnadstiden för seminariet lämna dess rektor hyresbidrag med 1,200 kronor årligen fästade villkoret, att detta hyresbidrag skulle utgå högst 3 år, skulle bortfalla.

Sundsvall. Genom beslut den 15 september 1913, varom meddelande ingavs medelst underdånig skrivelse den 27 oktober 1913, erbjödo stadsfullmäktige i *Sundsvall* som tomtplats för det föreslagna seminariet ett närmare angivet och å bifogad karta utmärkt område, utgörande ett större och två mindre av gator skilda kvarter och omfattande 40,000 kvadratmeter, med förbehåll likväl för sådan ändring av områdets figur, att detta finge förläggas i ett sammanhang, i händelse den därför erforderliga marken kunde för rimligt pris förvärfvas, varjämte stadsfullmäktige — förutom de av fullmäktige förut erbjudna förmånerna av vatten- och avloppsledningars framdragande till byggnadsplatsen, fri vattenkonsumtion, ett kontant belopp av 25,000 kronor samt kostnadsfritt tillhandahållande under byggnadstiden av erforderliga lokaler för seminariets behov »jämte hyresersättning åt föreståndaren, beräknad till 1,200 kronor för år under samma tid,¹ — förbundo sig att för seminariets behov tillhandahålla fri elektrisk ström under en tid av 10 år intill ett belopp av 2,000 kronor för år.

I bifogat intyg av stadsingenjören K. Aberstén anfördes, att byggnadsgrunden å den föreslagna tomten vore den bästa möjliga, å en del av området bestående av sandmjöla och å återstående delen av sten- och bergbunden mark, samt att Aberstén

¹ Hyresersättning ingick ej i de föregående anbudan.

ansåge en byggnad sådan som den ifrågavarande kunna i Sundsvall uppföras för ett pris av 19—20 kronor för kubikmeter av byggnadens volym.

Stadsfullmäktige ville i sammanhang härmed meddela, att inackorderingspriset i staden torde uppgå till 45—50 kronor för månad.

Slutligen fattade *Frösö* sockens kommunalstämma den 24 augusti 1913 följande beslut, nämligen att till Kungl. Maj:t och kronan erbjuda fri byggnadsplats om 43,790 kvadratmeter för det föreslagna seminariet å egendomen Fritzthems ägor; att bekosta vattenledning från hospitalets vattenreservoar å Öneberget intill områdets södra gräns; ävensom att intill tomtgränsen bekosta framdragandet av elektriska ledningar.

I skrivelse den 16 september 1913, genom vilken kommunalstämmans nämnda erbjudande framfördes, påpekades särskilt, att området vore synnerligen väl beläget, skyddat för nordan- och västanvinden, att det hade ypperlig trädgårdsjord, att en vacker naturlig park inginge i området, att byggnadsgrunden vore god, att grus, sand och sten funnes på platsen, att bostadspriset för eleverna skulle ställa sig 30—40 procent billigare i Hornsberg å *Frösö* än i Östersund, att kommunalskatten, så vitt man kunde döma, komme att bli betydligt lägre därstädes än i Östersund och att ett i alla avseenden förstklassigt folkskolehus kunde ställas till seminariets förfogande, intill dess dess egna lokaler kunde tagas i bruk.

Sedermera fullständigades berörda skrivelse genom intyg dels från föreståndaren för Jämtlands läns lantmanuaskola P. Sylvan, som vitsordade, att jordmänen å eu del av det erbjudna tomtområdet utgjordes av svartmylla på lerbotten, således en förstklassig kulturjord, dels från tre å *Frösön* bosatta handelsträdgårdsmästare, vilka funnit platsen synnerligen lämplig för trädgårdsodling.

Nu nämnda erbjudanden från olika städer och andra kommuner har folkskolöverstyrelsen till huvudsakliga delar sammanfört i en vid överstyrelsens ovanberörda skrivelse den 23 juni 1914 fogad tabell, som jag här torde få med vissa ändringar återgiva.

Stad (kommun).	Tomtområde.	Lokaler och anläggningskostnader.	Ledningar.	Hyresbidrag åt rektor.	Diverse erbjudanden.
Östersund 1)	En strax söder om staden belägen tomt om 12,690,34 m ² . Tomten har lämplig lutning åt väster; jorden väl hävdad och i god växtkraft.	---	---	---	---
d:o 2)	Till byggnadstomt och skolträdgård omkring 5 tunnland norr eller söder om staden.	Kostnadsfritt nödiga lokaler under tiden för seminariabyggnadens uppförande.	---	1,200 kronor årligen, dock ej under mer än 3 år.	---
d:o 3)	Om den förut erbjudna tomten ej är tillräcklig, erbjudes nu ytterligare, intill den förra belägen mark till erforderlig utsträckning, dock högst 4 hektar.	---	Vatten- och avloppsledningar samt elektriska belysningsledningar framdragas till tomtgränsen.	1,200 kronor årligen under obegränsad tid.	---

Stad (kommun).	Tomtområde.	Lokaler och anläggningskostnader.	Ledningar.	Hyresbidrag åt rektor.	Diverse erbjudanden.
Sundsvall 1)	Så stor del av det s. k. skolparkskvarteret, som kan erfordras för själva seminariebyggnaden och eventuellt blivande skolträdgård. <i>Villkor:</i> allmänheten fritt tillträde till de delar av kvarteret, som ej upptagas av byggnaden och skolträdgården, vilken senare helst bör förläggas på annan plats än inom parkkvarteret.	Sedan seminariebyggnaden blivit färdig, erlägger staden såsom bidrag till anläggningskostnaderna kontant 25,000 kronor.	Vatten- och avloppsledningar till tomtgränsen samt avgiftsfri vattenkonsumtion.	---	---
d:o 2)	d:o.	d:o. Underbyggnadstiden provisoriska undervisningslokaler jämte ämbetsrum för seminariets föreståndare.	d:o. Fritt vatten, ljus och värme för de provisoriska lokalerna.	---	---
d:o 3)	Ett område, utgörande ett större och två mindre av gator skilda kvarter och omfattande 40,000 m ² , eventuellt område i ett sammanhang, om därför erforderlig mark kan för rimligt pris förvärfvas.	---	d:o. Fri elektrisk ström under 10 år intill 2,000 kronor för år.	Hyresersättning, beräknad till 1,200 kronor årligen, under byggnadstiden.	---
Frösö kommun 1)	Å östra delen av Frösön belägen tomt om cirka 3 hektar.	---	---	---	---
d:o 2)	Fritt område om 43,790 m ² å egendomen Fritzhems ägor; områdets synnerligen väl beläget, skyddat för nord- och västanvind; ypperlig trädgårdsjord och vacker park. Byggnadsgrunden god samt grus, sand och sten på platsen.	---	Vatten- och elektriska ledningar till tomtgränsen.	---	---
Piteå 1)	Ett för såväl trädgårdsodling, parkanläggning och bebyggande lämpligt område, utgörande — inberäknat mellanliggande och tillstötande gator — omkring 37,000 m ² ; fritt och öppet läge med utsikt över norra stadsfjärden och med vacker skogspark i omedelbar närhet.	Ett folkskolehus om 6 större lärosalar upplätes fritt under seminariebyggnadernas uppförande.	---	700 kronor årligen under seminariebyggnadernas uppförande.	---

Stad (kommun).	Tomtområde.	Lokaler och anläggningskostnader.	Ledningar.	Hyresbidrag åt rektor.	Diverse erbjudanden.
Piteå 2)	d:o. Om den förut erbjudna tomten ej är lämplig, erbjudes annan sådan om 35,200 m ² . Där så erfordras, upplåtes och iordningställes idrottsplats kostnadsfritt.	---	Fritt dricksvatten, i första hand medelst brunnsledning. Sedan vattenledning anlagts (färdig senast hösten 1917) fritt vatten för all framtid. Vatten- och avloppsledning till tomtgränsen. Kostnadsfritt elektriskt ljus för all framtid.	---	---
Skellefteå 1)	Erforderlig, välbelägen tomt.	---	Fritt vatten och fri ström för elektrisk belysning.	---	---
d:o 2)	---	---	---	---	Utom föregående: 10,000 kronor anslås för anordnande av en för seminarieriet och Skellefteå samskola gemensam idrottsplats å samskolans område i närheten av seminarie-tomten.
Umeå 1)	Ett område om 31,550,80 m ² (måste antagligen dräneras och armerad betong gjutas under grundmurarna). Jorden synnerligen lämplig för trädgårdsanläggning. Staden är villig att mot en köpesumma ej överstigande 57,000 kronor inköpa nuvarande seminarietomten med åbyggnader, därest det nya seminariets förläggande till Umeå göres beroende av en dylik utgård från stadens sida.	Där så erfordras, kostnadsfritt nödiga undervisningslokaler till sseminariets nya byggnader kunna tagas i bruk.	Kostnadsfritt framdragande av vatten- och avloppsledningar samt elektriska ledningar.	---	---

Stad (kommun).	Tomtområde.	Lokaler och anläggningskostnader.	Ledningar.	Hyresbidrag åt rektor.	Diverse erbjudanden.
Umeå 2)	Utom föregående: ytterligare ett öster om och intill förra området beläget tomtområde om 8,968,29 m ² av samma beskaffenhet som det förra. Hela området således 40,519,09 m ² . — Ett annat område om 39,890 m ² erbjudes, om detta anses lämpligare. Marken fullt användbar som byggnadsgrund efter dränering. (Erfordras mycken fyllningsjord; jorden vanhävdad och ej av större värde för trädgårdsskötsel).	---	---	---	---
Örnsköldsvik 1)	Fri tomt med lämpligt läge.	---	Vatten- och elektriska ledningar framdragas till tomtgränsen.	---	---
d:o 2)	Ettdera av fyra olika områden, vardera om 40,000 m ² .	---	Jämväl avloppsledning till tomtgränsen.	---	Fri granit, sand och grus, där sådant lämpligast kan finnas å stadens mark.
Hudiksvall	Fri tomt till erforderlig storlek; tre olika områden föreslagna, omfattande resp. 68,200, 49,200 och 50,000 m ² .	Fria lokaler i gamla läroverkshuset under byggnadstiden.	Vatten-, avlopps- och elektriska ledningar framdragas till tomtgränsen. Eventuellt fritt elektriskt ljus under vissa år.	---	Eventuellt kunna lämnas andra förmåner, som komma att ifrågasättas.
Bräcke	Fritt område om 40,000 m ² . Högt och sunt beläget, grunden lätt att dränera och utschakta, fast och mycket bärkraftig. Området kan ändras till lämpligaste form och sträckning. Om detta område ej är lämpligt, är kommunen villig att inköpa å Bräcke prästbords ägor ett lika stort område att kostnadsfritt överlämnas.	---	Kostnadsfritt framdragande av vatten-, avlopps- och elektriska ledningar, fritt vatten ävensom leverans av elektrisk energi till ett pris av 25 öre pr kilowatt-timme.	---	---
Över-Luleå (Boden)	Fri tomt i Boden med lagom sluttning mot söder. Utmärkt byggnadsgrund, dominerande läge.	---	---	---	---

Såsom framgår av den nu lämnade redogörelsen, hava de framställningar från de olika samhällena, varigenom dessa fullständigt och närmare preciserat sina anbud, inkommit efter hand, och hava de omedelbart bifogats förutvarande handlingar i ärendet, allt under det att detta underställts vederbörande myndigheters prövning.

Sedan domkapitlets i Luleå förutberörda underdåniga skrivelse den 26 september 1912 inkommit, förelågo alltså hos Kungl. Maj:t dels Härnösands domkapitels yrkande i skrivelse den 14 oktober 1908 om upprättande inom stiftet av ett folkskollärarinneseminarium, vilket enligt domkapitlets mening borde förläggas till Sundsvall, dels ock Luleå domkapitels i nyssnämnda skrivelse framställda förslag om utvidgning av det inom Luleå stift befintliga folkskollärarinneseminariet i Umeå till ett dubbelseminarium. Därjämte förelågo vid nämnda tidpunkt från flertalet av de i det föregående angivna samhällena anbud om upplåtelse av tomt och beredande av andra förmåner för ett eventuellt seminarium. Då det helt naturligt ansågs riktigast, att vederbörande myndigheter sattes i tillfälle att i ett sammanhang pröva frågan om beredande av ökade lärarkrafter för folkskolornas behov inom Norrland, blevo domkapitlens sagda framställningar samt övriga förevarande ämne berörande handlingar förenade till en enda remissakt, vilken den 23 januari 1913 överlämnades till domkapitlet i Luleå. Domkapitlet, som enligt föreskrift i ärendet hörde folkskolinspektörerna i stiftet, avgav underdånigt utlåtande den 12 juni 1913. Däruppå avgåvos, enligt vederbörliga remisser, underdåniga utlåtanden av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län den 16 juli 1913, i Västerbottens län den 30 oktober 1913 och i Jämtlands län den 11 november 1913. Ärendet överlämnades därefter genom särskilda nådiga remisser först till överintendentsämbetet, som yttrade sig den 26 maj 1914, och vidare till folkskolöverstyrelsen, som genom förut åberopade skrivelse den 23 juni 1914 besvarade remissen.

Jag torde här få inflicka den anmärkningen, att redan innan samtliga nu omförmälda handlingar i ärendet inkommit, hade Kungl. Maj:t i den statsverksproposition, som avläts till riksdagen den 14 januari 1914, under åttonde huvudtiteln, punkten 158, föreslagit riksdagen att i avvidan på proposition om anslag till uppförande av byggnader för ett nytt folkskoleseminarium i Norrland beräkna för sådant ändamål för år 1915 ett extra anslag av 150,000 kronor. När detta ärende föredrogs inför Kungl. Maj:t, erinrade min företrädare i statsrådsämbetet, att frågan om inrättande av ett dylikt seminarium länge stått på dagordningen. Den särskilt i Norrland synnerligen starkt framträdande bristen på kompetenta lärarkrafter

för folkskolorna gjorde det i hög grad önskligt, att denna fråga ej längre undanskötes. Med hänsyn till storleken av de belopp, som åtgått för liknande anläggningar under första byggnadsåret, syntes för påbörjande av byggnadsarbetet böra för år 1915 beräknas 150,000 kronor. På det att hänsyn härtill skulle kunna tagas vid statsverkspropositionens avfattande, hemställde föredragande departementschefen, att förslag måtte avlåtas till riksdagen om beräkning av medel för ändamålet, på sätt nyss är nämnt. — Enahanda framställning upprepades under åttonde huvudtiteln, punkten 158, i statsverkspropositionen den 14 maj 1914.

Myndigheter-
nas yttranden.

Vad beträffar de utlåtanden i ärendet, som, efter det domkapitlets i Luleå framställning av den 26 september 1912 inkommit, avgivits av förut omnämnda myndigheter, torde det med hänsyn till den avsevärda omfattning, dessa utlåtanden hava, icke böra ifrågasättas att här närmare redogöra för deras innehåll, så mycket mera som desamma givetvis till väsentlig del återgiva synpunkter, som redan framkommit uti de i det föregående refererade framställningarna. Det torde vara tillräckligt att i korthet angiva de yrkanden, som framställts av de olika myndigheterna, samt påpeka ett eller annat uttalande, som synes särskilt beaktansvärt.

De båda *folkskolinspektörerna* i Västerbottens län, F. Svedberg och K. L. Österberg, vidhöll och motiverade utförligt sitt förut framställda yrkande om Umeåseminariets utvidgning till dubbelseminarium. Till samma yrkande anslöt sig inspektören V. Karnell i Norrbottens län. De övriga båda inspektörerna i sistberörda län, A. Alexandersson och J. Sunneman, förordade inrättandet av ett lärarinneseminarium i Piteå, den sistnämnde i ett utförligt yttrande, till vilket fogats en detaljerad tablå, utvisande behovet av ökade folkskollärarkrafter för genomförande av behövlig omorganisation av skolväsendet inom hans inspektionsdistrikt.

Domkapitlet i Luleå vidhöll sitt förut lämnade förord för förslaget om utvidgning av seminariet i Umeå till dubbelseminarium.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län uttalade sig för förslaget om inrättande av ett seminarium i Piteå. Genom underdänig skrivelse den 15 oktober 1913, som av nämnda befallningshavande överlämnades till Kungl. Maj:t, uttalade Norrbottens läns landsting, i enlighet med inom landstinget väckt förslag, sin livliga anslutning till berörda av Kungl. Maj:ts befallningshavande gjorda uttalande.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens län åter förordade, med stöd av en omfattande motivering, förslaget om Umeåseminariets utvidgning.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jämtlands län vidhöll sitt tidigare framställda yrkande, att ett lärarinneseminarium måtte inrättas i Östersund.

Överintendentsämbetet slutligen tillstyrkte inrättandet i Piteå av ett dubbelseminarium för folkskollärarinnor samt hemställde om proposition i sådant syfte till riksdagen.

Folkskolöverstyrelsen framhöll, att den dittills gjorda utredningen otvivelaktigt för Norrlands del konstaterat tillvaron av en besvärande och för skolväsendets uppehållande och utveckling högst menlig brist på lärarkrafter för folkskolorna, vadan ett

oavvisligt behov förefunnes av ökade tillfällen till utbildning av dylika lärarkrafter. Av nämnda utredning framginge dock ej vare sig bristens exakta omfattning eller dess lokalisering, varjämte densamma betraktats såsom en i förhållande till landets övriga delar fristående företeelse. Andra undersökningar rörande lärarbristen, för vilka överstyrelsen redogjorde, syntes giva vid handen, att behovet för Norrlands vidkommande omfattade två nya avgångsklasser årligen, d. v. s. ett dubbelseminarium eller två enkelseminarier. Då ifrågavarande undersökningar ej vore fullt avslutade, kunde dock sagda resultat ej anses som slutgiltigt. I varje fall krävdes närmare belysning av frågan, i vilken proportion manliga och kvinnliga lärarkrafter vore behövliga. I nära samband härmed stode spörsmålet, huruvida den ökade lärarproduktionen inom Norrland borde åvägabringas genom användande av dubbelseminarietypen eller genom inrättande av enkelseminarier. För att finna svaret på sistberörda fråga borde närmare undersökas, dels från vilka orter seminarierna hämtade sina lärjungar, dels till vilka bygder de från ett visst seminarium utexaminerade nya lärarna helst begåve sig för att finna anställning. Utredning krävdes ock angående skillnaden i anläggningskostnad mellan ett enkelseminarium och ett dubbelseminarium. Bland synpunkter, som borde beaktas vid den föreliggande frågans lösning, erinrade överstyrelsen därom, att en uppgift bland andra vid ordnandet av lärarutbildningen inom Norrland borde vara att skapa ytterligare en stödjepunkt för det i landets nordligaste delar pågående försvenskningsarbetet, vars kraftigaste hävstång allmänt erkändes vara folkskolan. Däremot finge enligt överstyrelsens mening någon avgörande vikt icke tillmätas den större eller mindre betydelse, det kunde anses äga för de särskilda samhällena att få inom sig förlagd en offentlig institution sådan som ett folkskoleseminarium, och ej heller de skiljaktigheter, som förefunnes mellan de olika samhällenas erbjudanden, blott vissa minimifordringar i fråga om byggnadstomtens storlek och beskaffenhet vore uppfyllda.

Såsom slutligt uttalande anförde överstyrelsen, att överstyrelsen icke funnit det möjligt att bilda sig någon bestämd mening i den föreliggande omfattande och svår-lösta frågan, innan fullständigare utredning hunnit åvägabringas i angivna hänseenden. Överstyrelsen kunde därför för det dåvarande icke avgiva något slutligt yttrande i ärendet eller framställa något förslag, om vars lämplighet och ändamålsenlighet överstyrelsen kunde känna sig förvissad.

För att undvika frågans fördröjande och förhindra anhopning av utgifter för seminariebyggnader på ett och samma års budget hemställde dock överstyrelsen, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå 1914 års senare riksdag att till seminariebyggnad i Norrland på extra stat för år 1915 avsätta ett belopp av 150,000 kronor att tagas i användning för nämnda ändamål, efter det riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag fattat beslut rörande seminariets förläggning samt fastställt byggnadsanslagets totalbelopp.

Ärendet anmälades av mig för Kungl. Maj:t den 10 juli 1914, varvid jag redogjorde för det huvudsakliga innehållet i folkskolöverstyrelsens nyssberörda utlåtande samt för egen del anförde huvudsakligen följande:

Skrivelse till
riksdagen 10
juli 1914.

Någon meningsskiljaktighet lär icke råda därom, att behovet av ökade lärarkrafter för folkundervisningen, särskilt i Norrland, är starkt framträdande och att kraftiga åtgärder snarast möjligt böra vidtagas för tillgodoseende av detta behov. Man har ock hyst en, efter vad det kunnat synas, väl grundad förhoppning, att den för snart ett tiotal år sedan väckta frågan om upprättande av ett nytt folkskoleseminarium i Norrland skulle kunna i år föras fram till ett avgörande. Då emellertid denna för-

hoppning, i det skick ärendet numera föreligger, icke torde kunna förverkligas, så är anledningen därtill icke att söka i de vitt skilda meningar rörande lämpligaste förläggningsorten för det nya seminariet, som under ärendets behandling kommit till synes; de hinder, som här resa sig, äro av mera djupgående och principiell innebörd.

Såsom folkskolöverstyrelsen anfört, är nämligen den utredning, varpå man hittills grundat sin uppfattning rörande behovet av lärarkrafternas ökning, icke så uttömmande eller i detalj exakt, att den kan bliva vägledande för en framställning till riksdagen, helst som under den senare tiden vissa förhållanden inträtt, vilka kunna göra det angeläget att skärskåda förevarande spörsmål från delvis andra synpunkter än hittills. Jag syftar härvid i främsta rummet på det av folkskolöverstyrelsen berörda förhållandet, att till äventyrs behovet av manliga lärare kan visa sig vara relativt större i förhållande till behovet av kvinnliga lärarkrafter, än vad man förut antagit.

Det spörsmål, jag nu berört, är givetvis för den förevarande seminariebyggnadsfrågan av alldeles avgörande betydelse. Först sedan en tillförlitlig utredning härutinnan kommit till stand, kan det med någon säkerhet bedömas, huruvida behovet av ökade lärarkrafter bör mötas genom utökning av det ena eller andra av de nuvarande seminarierna (för manliga eller för kvinnliga lärjungar) eller genom upprättande av ett nytt seminarium (enkel- eller dubbelseminarium, för manliga eller för kvinnliga lärjungar). Men en dylik utredning kommer givetvis att taga en ganska avsevärd tid i anspråk. Huru önskvärdt det än hade varit, att ett förslag i den norrländska seminariefrågan kunnat innevarande år föreläggas riksdagen, nödgas jag dock under nu givna förhållanden betrakta denna möjlighet såsom utesluten.

Folkskolöverstyrelsens förslag därom, att i alla händelser det belopp av 150,000 kronor, som i statförslaget för år 1915 beräknats för det nya seminariet, skulle för ändamålet uppföras i nämnda års stat, ansåg jag mig icke kunna biträda.

I enlighet med min hemställan fann Kungl. Maj:t gott genom skrivelse berörda 10 juli 1914, nr 248, meddela riksdagen, att proposition angående anslag till uppförande av byggnader för ett nytt folkskoleseminarium i Norrland ej komme att avlätas till den då samlade riksdagen och att i följd därav medel för berörda ändamål icke behövde beräknas å 1915 års stat.

Förnyad
utredning.

Därefter anbefalldes folkskolöverstyrelsen genom nådig remiss den 2 september 1914 att avgiva förnyat utlåtande angående frågan om upprättande av ett folkskoleseminarium i Norrland. Med anledning härav anmälde överstyrelsen i skrivelse den 30 september 1915 angående anslag till folkundervisningen m. m. för år 1917, att överstyrelsen, sedan pågående utredningar hunnit avslutas, ämnade göra framställning om inrättande av ett sådant seminarium, varefter överstyrelsen i skrivelse den 24 december 1915 hemställde, att i statsverkspropositionen till 1916 års riksdag måtte för uppförande av byggnader för ett nytt folkskoleseminarium i Norrland beräknas ett belopp av 150,000 kronor. Såsom jag i det föregående nämnt, har ock framställning i detta syfte avlåtits till 1916 års riksdag.

Sedan omförmälda utredningar numera blivit slutförda samt erbjudanden

av mark för ett folkskoleseminarium ytterligare ingått från Sollefteå köpings kommunalfullmäktige samt stadsfullmäktige i Luleå, har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 21 mars 1916 ånyo avgivit utlåtande och förslag i ämnet.

Vid skrivelsen voro fogade *dels* fem statistiska tabeller rörande skolväsendet i riket, särskilt till belysande av förhållandena i Norrland, ävensom rörande elevantalet m. m. vid de norrländska folkskoleseminarierna, vilka tabeller torde få som bilagor åtfölja detta protokoll,

dels av folkskolöverstyrelsen infordrade yttranden från vederbörande folkskolinspektörer angående skolväsendet i Norrland samt de åtgärder, som kunde anses erforderliga för förbättring av detsamma,

dels med skrivelse från överintendentsämbetet den 14 mars 1916 till folkskolöverstyrelsen överlämnat, av arkitekten G. Hermansson upprättat kostnadsförslag till nybyggnad vid Luleå folkskoleseminarium,

dels med skrivelse från stadsfullmäktige i Luleå till folkskolöverstyrelsen överlämnat utdrag av protokoll, hållet hos stadsfullmäktige den 11 mars 1916, jämte karta angående erbjudande av tomtområde för Luleåseminariets utvidgning till dubbelseminarium,

dels ock till folkskolöverstyrelsen ställd skrivelse från rektorn vid folkskoleseminariet i Luleå G. Norrby med kostnadsberäkning för uppehållande vid seminariet under höstterminen 1916 och kalenderåret 1917 av undervisning i parallellavdelningar samt för anordnande av preparandkurser därstädes.

I sitt nyssberörda utlåtande har folkskolöverstyrelsen först lämnat en redogörelse för de verkställda utredningarna och därvid inledningsvis anfört följande:

Då överstyrelsen nu hade att till förnyad prövning upptaga frågan om beredande inom Norrland av ökade möjligheter till utbildning av lärarkrafter för folkskolorna, torde överstyrelsen först böra ingå på en närmare behandling av de i det föregående berörda, i överstyrelsens förra utlåtande angivna spörsmål, rörande vilka överstyrelsen funnit ytterligare utredning erforderlig. Den fråga det här gällde vore, såsom redan framhållits, i och för sig av invecklad och svårlöst beskaffenhet och stode i nära sammanhang med åtskilliga andra spörsmål rörande folkundervisningen. Då härtill komme, att under ärendets föregående behandling vissa uttalanden och påståenden framkommit, vilka ansetts innebära bestämda skäl för frågans lösning i ena eller andra riktningen men för vilka några verkliga bevis icke ådragits och i ärendets hittillsvarande läge näppeligen heller kunnat andragas, hade överstyrelsen funnit det nödvändigt att ägna de förhållanden, som här i främsta rummet måste komma i betraktande, en något närmare belysning samt att jämväl mera ingående beröra åtskilliga spörsmål, vilka stode i visserligen nära men dock ej alldeles omedelbar förbindelse med ärendet, sär-

skilt frågan om lärarbristen i landet i dess helhet samt behovet av och möjligheterna för en förbättring av det norrländska folkskoleväsendet. Det hade därför ej kunnat undvikas, att överstyrelsens utlåtande erhållit en viss vidlyftighet.

Jag kommer nu att under närmast följande avdelning »utredning rörande lärarbehovet» i allt huvudsakligt återgiva vad överstyrelsen därom anfört.

2. Utredning rörande lärarbehovet.

a) Den förefintliga lärarbristen.

Folkskolöverstyrelsen lämnar först en redogörelse för resultaten av de undersökningar, som blivit utförda i fråga om den förefintliga lärarbristen, och anför därom följande:

Lärarbristen
inom landet i
dess helhet.

En undersökning rörande det närvarande och framtida behovet av lärarkrafter för folkskolorna hade utförts av folkundervisningskommittén, och resultatet av denna undersökning hade framlagts i kommitténs betänkande angående folkskoleseminarierna. Sagda undersökning, som äsyftat att på grundval av från samtliga skoldistrikt inhämtade primäruppgifter fastställa, huru stor den faktiska bristen på lärarkrafter vore i förhållande till de under ett visst år befintliga lärartjänsterna, hade givit det resultat, att nämnda brist för det år undersökningen avsett eller år 1907 kunde uppskattas till omkring 535 lärarkrafter, varav 360 manliga och 175 kvinnliga. Vidare hade undersökts, huru stort det behov av nya lärarkrafter vore, som för varje år uppkomme genom lärares avgång från tjänsten i och med pensionering eller av annan orsak samt genom inrättandet av nya lärartjänster, ävensom i vad mån detta behov täcktes genom de från seminarierna utexaminerade nya lärarkrafterna, »lärarproduktionen». Undersökningen hade synts giva vid handen, att den dåvarande lärarproduktionen väsentligen understeg det årligen uppkommande behovet och att till följd därav lärarbristen under åren 1908 och 1909 ökats, så att den vid början av år 1910 kunnat antagas hava omfattat omkring 900 lärarkrafter, närmare bestämt 920, varav 485 manliga och 435 kvinnliga. Därjämte hade beräkningar utförts rörande lärarbristens fördelning mellan landets olika delar, rörande den sannolika framtida utvecklingen av lärarbehovet samt rörande den stegring av lärarproduktionen, som för bristens avhjälpande och det ökade behovets tillgodoseende synts erforderlig. Förslag hade framställts jämväl beträffande de åtgärder, som borde vidtagas för produktionens ökning.

Kommittén hade frambållit, att alla beräkningar rörande det framtida lärarbehovet — till en viss grad även beträffande den för tillfället förefintliga faktiska lärarbristen — vore synnerligen vanskliga och osäkra, enär flera av de omständigheter, som övade inflytande därpå, vore av den art, att de svårigen kunde med någon större grad av säkerhet på förhand överskådas. För att de åtgärder för ökande av tillgången på lärarkrafter, som uppenbarligen vore av nöden, skulle kunna anpassas efter det verkliga behovet, hade kommittén därför funnit av nöden, att förevarande spörsmål bleve föremål för fortsatta statistiska undersökningar. Särskilt hade kommittén ansett det önsk-

värt, att en förnyad undersökning likartad med den, som av kommittén utförts beträffande år 1907, och avseende exempelvis år 1912 komme till stånd, varigenom material skulle erhållas för jämförelse och kontroll.

En sådan undersökning hade under år 1913 verkställts inom ecklesiastikdepartementets statistiska avdelning, och det därigenom erhållna materialet hade ställts till överstyrelsens förfogande.

Ifrågavarande undersökning, vilken utförts enligt alldeles samma grunder som den av kommittén verkställda men vars närmare detaljer här ej lämpligen torde kunna meddelas, hade givit det resultat, att lärarbristen kunde för år 1912 uppskattas till omkring 850 lärarkrafter, av vilka 565 manliga och 285 kvinnliga. Under åren 1907—1912 hade alltså bristen ökat med minst 300 lärarkrafter eller med mer än 50 procent. Därjämte hade den så att säga stabiliserats på det sätt, att de vikarier utan formell folkskollärarkompetens, i de flesta fall smaskollärarinnor eller pensionerade folkskollärare, genom vilka behovet tillgodosattes, visat sig under längre tid kvarstanna å de vakanta tjänsterna. Däremot hade undersökningen beträffande år 1912 ådagalagt, att bristens tillväxt under tiden efter år 1907 icke varit fullt så stor, som antagits i kommitténs undersökning. Till någon del torde detta bero därpå, att kommittén beräknat tillskottet av nya lärarkrafter något för lågt. Men förhållandet funne sin huvudsakliga förklaring i följande tre omständigheter. Dels hade antalet till pensionsstaten överflyttade lärare under åren 1910—1912 avsevärt minskats — för nämnda tre år 70 mindre än beräknat — tydligen därför att lärare, i förhoppning på att framdeles efter lönefrågans lösning erhålla högre pension, längre än eljest kvarstått vid sina tjänster. Dels hade inrättandet av nya lärartjänster under nämnda år omfattat omkring 100 tjänster mindre än som beräknats, givetvis framför allt av det skäl, att man funnit det lönlöst att inrätta befattningar, för vilka man varit viss om att icke kunna erhålla kompetenta innehavare. Dels hade kommittén ej tagit hänsyn till de dispenser från folk-kollärarexamen, som — av hänsyn till lärarbristen — under de senare åren i rätt stor utsträckning beviljats; under berörda fem år hade antalet sålunda dispenserade uppgått till över 100, eller något flera än som under samma tid utexaminerats från seminariet i Falun.

Vad anginge lärarbristens fördelning på landets olika delar hade, såsom redan antytts, i folkundervisningskommitténs förutnämnda utredning lämnats en översikt grundad på den olika förekomsten av vikarierande lärare utan fullständig formell kompetens, angiven i procent av samtliga tjänster inom varje län. Liknande undersökning hade utförts även med avseende på år 1912. Resultaten av båda undersökningarna vore sammanställda i en särskild tabell (bil. 1, sid. 73).

Ordningsföljden mellan länen med hänsyn till procenttalet vikarier utan full formell kompetens hade för år 1907 varit följande: Västerbottens, Kronobergs, Värmlands, Gävleborgs, Skaraborgs, Norrbottens, Västernorrlands, Älvsborgs, Blekinge, Göteborgs och Bohus, Örebro, Kalmar, Jämtlands, Västmanlands, Jönköpings, Gottlands, Kopparbergs, Kristianstads, Uppsala, Malmöhus, Södermanlands, Hallands, Stockholms och Östergötlands län. Beträffande år 1912 vore enligt samma synpunkt ordningsföljden denna: Kronobergs, Värmlands, Jönköpings, Norrbottens, Kalmar, Jämtlands, Älvsborgs, Västerbottens, Kristianstads, Gottlands, Skaraborgs, Göteborgs och Bohus, Västernorrlands, Uppsala, Blekinge, Västmanlands, Östergötlands, Örebro, Kopparbergs, Gävleborgs, Södermanlands, Hallands, Malmöhus och Stockholms län.

Av den nu lämnade översikten framginge, att lärarbristen gjort sig gällande

Lärarbristen
inom landets
olika delar.

med väsentligen olika styrka inom olika delar av landet: under det i vissa län det relativa antalet vikarier, som saknat full formell kompetens, vore jämförelsevis obetydligt och uppenbarligen ej kunnat vålla undervisningsväsendet något väsentligare avbräck, hade bristen på andra håll antagit sådan omfattning, att exempelvis inom ett par län under år 1912 vikariat, som uppehållits av icke fullt kompetenta vikarier, förefunnits till ett antal motsvarande en fjärdedel av samtliga tjänster inom dessa län. Det vore härigenom lätt förklarligt, att omdömena om lärarbristens omfattning kunnat bliva så växlande, som de stundom varit, då de givetvis i de flesta fall grundat sig på erfarenheterna från ett jämförelsevis litet område.

Granskade man den nyss meddelade översikten av procenttalen för de olika länen, funne man, att enligt såväl 1907 som 1912 års siffror de län, som uppvisade de högsta procenttalen, naturligt grupperade sig i tre huvudområden, vilka i huvudsak vore desamma under båda de nämnda åren. Dessa områden vore tre: ett sydligt, ett västligt och ett nordligt. Det sydliga området innefattade de tre småländska länen, var till med något mindre ogynnsamma siffror slöte sig Blekinge och Kristianstads län. Genomsnittsprocenten för detta område utgjorde år 1907 11,60 och år 1912 17,22. Det västliga området utgjordes av Värmlands län, de båda Västgötalänen samt Göteborgs och Bohus län med en genomsnittsprocent av 14,11 år 1907 och 16,48 år 1912. Till det norra området hörde Norrbottens, Västerbottens och Västernorrlands län. år 1907 även Gävleborgs län, som däremot för år 1912 uppvisade en väsentligt förbättrad siffra, och år 1912 Jämtlands län, där läget sistnämnda år vore avsevärt försämrat. Genomsnittsprocenten för detta område vore för år 1907 14,27 och för år 1912 15,07.

Sämst ställda bland de särskilda länen enligt såväl 1907 som 1912 års undersökning syntes Kronobergs och Värmlands län vara. En stark ökning av bristen hade under tiden från år 1907 till år 1912 visat sig inom Jönköpings, Kalmar, Kristianstads och Östergötlands län i södra delarna av landet samt inom Jämtlands och även Norrbottens län i de norra. De mellansvenska länen, med undantag av Uppsala län, som företedde en väsentlig stegring, samt de sydvästliga länen uppvisade blott mindre förändringar i procentsiffrorna från år 1907 till år 1912.

Manliga och kvinnliga lärarkrafter.

Beträffande bristens fördelning mellan manliga och kvinnliga lärarkrafter hade redan nämnts, att den för år 1907 till 535 lärarkrafter uppskattade bristen beräknats omfatta 360 manliga och 175 kvinnliga lärarkrafter samt att motsvarande siffror för år 1912 vore 850, 565 och 285. Bristen för år 1907 skulle alltså till 67,3 procent hava avsett manliga och till 32,7 procent kvinnliga lärarkrafter; för år 1912 bleve motsvarande procenttal 66,4 och 33,6. Någon ökning skulle alltså mellan nämnda båda år hava ägt rum i behovet av kvinnliga lärarkrafter och en motsvarande minskning i behovet av manliga sådana. Förskjutningen vore dock så pass obetydlig, att man knappast på de angivna siffrorna torde kunna bygga några slutsatser av mera vittgående räckvidd rörande det nu förefintliga behovet, helst som under de senaste åren ökningen i antalet utexaminerade lärare varit jämförelsevis större i fråga om kvinnliga än i fråga om manliga lärare.

Lärarbristens följder.

De följder, den rådande lärarbristen medförde, torde ej här behöva mera ingående beröras. De torde numera vara tämligen allmänt kända och erkända, och jämväl i framställningar till riksdagen hade denna sak vid upprepade tillfällen, om och mera i förbigående, avhandlats. Det torde vara tillräckligt att i kortet sammanfatta de viktigaste av de synpunkter, som härvidlag kunde göras gällande.

Först borde anmärkas, att de oförmånliga verkningar lärarbristen medförde nästan

uteslutande drabbade landsbygden. Den allmänna tendens till förflyttning från landsbygden till städerna, som ju i så hög grad gjorde sig gällande inom vårt folk, framträdde även hos folkskolans lärarpersonal, varvid givetvis de utsikter till bättre avlöning och inkomstmöjligheter i övrigt, städer och stadsliknande samhällen erbjöde eller troddes erbjuda, vore medverkande orsaker. Det torde sålunda nästan aldrig i städer eller därmed jämförliga samhällen möta några svårigheter att få lediga tjänster besatta, och lärarbristen drabbade följaktligen uteslutande landsbygden och tydligen i främsta rummet de platser, som även i andra hänseenden vore ogynnsammast ställda.

Där medförde denna brist, att överåriga lärare i många fall kvarstode vid sina tjänster längre än som kunde vara tjänligt för åstadkommande av en god och efter tidens krav avpassad undervisning.

Då emellertid vakanser uppstode, finge synnerligen ofta tjänsterna under lång tid — ej sällan under flera år — stå obesatta. Den 1 juli 1912 hade vid folkskolorna 646 lärartjänster varit vakanta, av vilka 37 tillhört städer, köpingar och municipal-samhällen, återstoden landsbygden. Nämda 37 tjänster hade utgjort 1,79 procent av samtliga tjänster i samma samhällen, de på landsbygden vakanta 609 tjänsterna åter hade utgjort 10,32 procent av samtliga tjänster å landsbygden. De högsta procent-talen kommo också här på de län, där enligt det föregående bristen företrädesvis gjort sig gällande. Av de vakanta tjänsterna hade 403 eller 62 procent stått obesatta ett år eller längre tid, 269 eller 42 procent två år eller mera och 58 eller 9 procent fem år eller ännu längre tid. Under vakanstiderna, liksom då lärare åtnjöte tjänstledighet för sjukdom eller av annan anledning, finge såsom redan antytts tjänsterna i stor utsträckning uppehållas genom vikarier, som saknade fullständig (formell och i de flesta fall även reell) kompetens. Under år 1907 hade 798 sådana vikarier tjänstgjort, av vilka 324 varit pensionerade folkskollärare, 375 småskollärarinnor och 99 seminarieelever, studenter och andra; under år 1912 hade 1,071 personer av ifrågasvarande slag vikarierat, av vilka 394 varit pensionerade folkskollärare, 602 småskollärarinnor och 75 seminarieelever, studenter och andra. Icke nog med att dessa vikarier i många fall saknade erforderlig kompetens för undervisning på folkskolans stadium; därtill kommo, att de sällan kvarstannade längre tid på samma plats, vadan täta ombyten ägde rum å de särskilda tjänsterna. Härigenom omöjliggjordes stadga och planmässighet i undervisningsarbetet, och folkskolinspektörernas anvisningar blevo utan resultat.

De upprepade ledigförklaringar av tjänster, som de långvariga vakanserna nödvändiggjorde, pålade många skoldistrikt en avsevärd och starkt överklagad ekonomisk tunga genom den föreskrivna upprepade annonseringen av ledigheterna.

Ej sällan sökte man få tjänsterna besatta genom att utverka dispens för vikarier utan formell kompetens, som under längre tid uppehållit desamma. Ehuru blott något mer än halva antalet ansökningar om sådan dispens bifallits, hade såsom redan nämnts under de senaste fem åren över 100 personer erhållit behörighet till folkskollärartjänst, och år 1912 hade vid folkskolorna varit anställda 230 dispenserade lärare, 64 manliga och 166 kvinnliga. Tydligt vore, att åtskilliga bland dessa lärarkrafter, huru nitiska och intresserade de än vore, av brist på nödig utbildning icke vore i stand att i alla hänseenden fylla de uppgifter, som föreläge dem.

Vållade sålunda lärarbristen mångfaldiga olägenheter och avbräck i fråga om arbetets uppehållande i nu befintliga skolor, vore uppenbart, att den även utgjorde en hämsko för genomförandet av nödiga förbättringar av skolväsendet genom nya lärartjänsters inrättande. Även om skolmyndigheterna insågo, att sådant behov förefunnos,

och vore villiga att göra de för dess avhjälpande nödiga ekonomiska uppföringarna, ansåge de det i många fall lönlöst att tillskapa nya tjänster, så länge det icke ens vore möjligt att få redan befintliga sådana ordentligen besatta. Åtskilliga folkskollinspektörer hade meddelat, att de under nuvarande förhållanden funnit det nödigt att medverka till bibehållande eller till och med nyinrättande av mindre folkskolor stället för egentliga folkskolor, enär de för mindre folkskolor kunnat påräkna dugliga småskollärarinnor, under det att folkskolor helt visst skulle komma att skötas av formellt icke kompetenta och alltjämt växlande vikarier.

Därjämte borde i detta sammanhang påpekas, att utan tvivel fortsättningsskolans utveckling mångenstädes hämmats därigenom, att lärartjänster under längre tid måst uppehållas av tillfälliga vikarier eller att gamla och för saken mindre intresserade lärare fått allt för länge kvarstå.

I fråga om de slutsatser med avseende på lärarbristen inom Norrland, vartill nyssberörda undersökningar giva anledning, yttrar folkskolöverstyrelsen:

Närmare uppgifter om
lärarbristen
inom
Norrland.

Till Norrland räknades här liksom i hela den följande framställningen de fyra nordligaste länen eller Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands och Jämtlands län, d. v. s. samma område som enligt vad nyss anförts befunnits vara ett av de tre huvudområden, där lärarbristen gjort sig företrädesvis kännbar.

Antalet *vikariat*, vilka uppehållits av vikarier utan full formell kompetens, hade enligt den förut lämnade redogörelsen för de båda undersökningarna varit för nämnda län följande:

	Å r 1907.		Å r 1912.	
	Antal.	I % av samtliga tjänster.	Antal.	I % av samtliga tjänster.
Västernorrlands län	43	13,15	47	12,40
Jämtlands »	13	10,92	24	17,02
Västerbottens »	23	20,00	20	16,00
Norrbottens »	24	13,26	41	17,75
Samtliga 4 län	103	13,88	132	15,07

Under tiden från år 1907 till år 1912 skulle alltså inom ifrågavarande område, betraktat som ett helt, bristen hava ökat både absolut och relativt sett. Inom Jämtlands och Norrbottens län skulle en avsevärd ökning hava ägt rum, inom Västernorrlands län en obetydlig och inom Västerbottens en något starkare tillbakagång. Efter reducering av de icke formellt kompetenta *vikariernas* antal för bestämmande av den verkliga bristens omfattning skulle denna hava utgjort för området i fråga år 1907 84 och år 1912 120 lärarkrafter. Huru dessa borde fördelas mellan män och kvinnor kunde med ledning av de tillgängliga uppgifterna ej närmare bestämmas.

b) Det framtida lärarbehovet särskilt inom Norrland.

Beträffande det behov av lärare, som i framtiden kunde komma att vara för handen, särskilt inom Norrland, har folkskolöverstyrelsen lämnat en ingående utredning. Till en början anför överstyrelsen därom följande:

Då det gällde att uppgöra en plan för tillgodoseende av det ökade behovet av lärarkrafter för folkskolorna, hade man att taga hänsyn ej blott till det behov, som berodde av den förefintliga lärarbristen, utan ock till det, som framkallades av skolväsendets nödiga och alltjämt fortskridande förbättring. Klart vore, att det måste vara förenat med synnerligen stora svårigheter att söka åstadkomma en beräkning av det lärarbehov, som av sistnämnda anledning kunde komma att i framtiden uppstå. Då i vårt land inga bestämmelser funnes rörande förhållandet mellan antalet lärjungar och antalet lärarkrafter i folkskolorna, utan avgörandet rörande nya lärartjänsters inrättande i det hela taget läge i de lokala skolmyndigheternas händer, bleve fortskridandet i detta hänseende synnerligen ojämnt och beroende av tillfälliga och oberäknliga omständigheter. Därvid medverkade tydligtvis faktorer av ekonomisk innebörd men även förhållanden av mera personlig art. Statistiken ådagalade ock att, även om man på förevarande område kunde för en följd av år påvisa tydliga tendenser i viss riktning, växlingarna från år till år ej sällan vore ganska betydliga. Att med någon större grad av sannolikhet på förhand beräkna lärarbehovets omfattning för varje särskilt år vore därför åtminstone under nuvarande förhållanden icke möjligt. Då här till komme, att de åtgärder för lärartillgångens ökande, som kunde vidtagas, i allmänhet först efter loppet av fyra år — den tid seminariekursen i regel omfattade — medförde en ökning av tillgången, vore tydligt, att det icke läte sig göra att med full bestämdhet på förhand avpassa lärarproduktionen efter det behov, som vid varje särskild tidpunkt komme att förefinnas. Man torde som riktlinje för de åtgärder, som skulle vidtagas, få åtnöja sig med de allmänna tendenser i ena eller andra riktningen, vilka syntes giva sig tillkänna.

En detaljerad, hela landet omfattande beräkning rörande det framtida lärarbehovet hade visserligen utförts av folkundervisningskommittén i dess förutberörda utredning i betänkandet angående folkskoleseminarierna. En jämförelse mellan de nu tillgängliga faktiska siffrorna för de år, som gått, sedan nämnda undersökning utförts, och dem, som framkommit genom de gjorda beräkningarna, visade en rätt god överensstämmelse: för de fyra åren 1910—1913 hade av kommittén beräknats 962 nyinrättade tjänster, under det i verkligheten 924 sådana tillkommit. Siffrorna för de särskilda åren vore följande.

År.	Av kommittén beräknade.	Faktiskt inrättade.
1910	230	227
1911	237	213
1912	244	177
1913	251	307

Man torde i sagda överensstämmelse kunna se en bekräftelse av att kommitténs uppfattning rörande de tendenser, som på förevarande område gjorde sig gällande, i det hela varit väl grundad. Men det torde för det syfte, som nu föreläge, näppeligen vara av nöden att med ledning av det förefintliga nya materialet kontrollera och fullfölja den nämnda detaljerade beräkningen rörande det framtida lärarbehovet för landet i dess helhet. Redan vad som genom sagda undersökning framkommit torde otvetydigt hava ådagalagt, att nära nog i landets alla delar förefunnes ett omfattande behov av ökad tillgång på lärarkrafter såväl för att fylla redan förefintlig brist som för att täcka det genom nyinrättande av tjänster årligen uppkommande behovet, och att i vart

fall de åtgärder, som nu vore i fråga, ingalunda kunde antagas falla utom ramen för vad som vore oundgängligen av nöden.

Däremot torde en något närmare uppmärksamhet böra ägnas skolförhållandena inom Norrland och de förbättringar därav, som kunde anses önskvärda, för att så vinna en ytterligare hållpunkt för uppskattande av det inom denna landsdel rådande lärarbehovet.

Därpå redogör folkskolöverstyrelsen för de upplysningar rörande skolförhållandena i Norrland, som kunna vinnas genom vissa *uppgifter ur den officiella statistiken*. Överstyrelsen yttrar härom:

Uppgifter ur
den officiella
statistiken.

Vad som framför allt tilldroge sig uppmärksamheten vid en statistisk belysning av det norrländska skolväsendet och som gäve detta dess särprägel i förhållande till skolväsendet i landets övriga delar vore den jämförelsevis rikliga förekomsten av så kallade mindre folkskolor. Den mindre folkskolan, vilken enligt gällande författningsbestämmelser närmast vore att beteckna som en nödhjälpsform av folkskola och som, finge inrättas, »där byar, hemman, torp eller lägenheter äro så avlägsna, att dit hörande barn ej utan svårighet kunna begagna folkskolan» (folkskolestadgans § 3), vore som bekant en skolform, där vanligtvis barn från alla sex skolåren undervisades av samma lärare och som hade sitt egentliga särmarke däri, att den handhades av lärarkraft, som blott erhållit den för undervisning i småskola avsedda utbildningen eller i varje fall ej erhållit fullständig utbildning för undervisning i folkskola. I de allra flesta fall undervisades i mindre folkskolan folkskolavdelningens och småskolavdelningens barn på skilda tider, vadan de erhöle undervisning blott under halva den tid, som enligt folkskolestadgan vore den normala, så kallad halvtidsläsning. Denna skolform, som överhuvud icke förefunnes i städerna och som i landets sydligare delar i det hela förekomme jämförelsevis sparsamt, hade inom Norrlands landsbygd och särskilt inom dess båda nordligaste län en sådan utbredning, att en mycket stor eller till och med övervägande del av barnen erhöle sin utbildning endast i skolor av denna art. Bifogade tabellariska översikter angäve för år 1913, till jämförelse jämväl för år 1908, antalet folkskolor och mindre folkskolor på landsbygden i de olika länen, antalet i dessa skolor undervisade barn, tillhörande skoldistriktet, ävensom antalet vid sagda skolor tjänstgörande lärare och lärarinnor (bil. 2 och 3, sid. 74—79).

Dessa översikter gäve tillfälle till en jämförelse från olika sidor av skolväsendet på landsbygden i Norrland med skolväsendet på landsbygden i övriga delar av landet, varav framginge vilken särställning i förevarande avseende de fyra nordligaste länen i landet, och till viss grad även Gävleborgs län, intoge i förhållande till rikets övriga län.

Av landets 2,547 mindre folkskolor vore 1,170 eller närmare hälften belägna i de fyra nordligaste länen och 1,380 eller åtskilligt mer än hälften i de fem nordligaste länen. Medan i de tjugo sydligare länen de mindre folkskolorna utgjorde 21,4 procent av sammanlagda antalet folkskolor och mindre folkskolor, utgjorde de i de fyra nordligaste länen 65 procent av motsvarande antal. Och under det antalet skolor av samma skolform i Södermanlands, Gottlands, Kristianstads, Malmöhus och Skaraborgs län ej uppginge till mer än högst 10,56 procent av samtliga folkskolor och mindre folkskolor, vore motsvarande procenttal för Norrbottens län 70,19 och för Västerbottens län 80,7.

Undersökte man vidare, huru skolbarnen inom olika län fördelade sig mellan de båda skolformerna folkskola — mindre folkskola, varigenom det riktigaste uttrycket

för det verkliga läget torde erhållas, funne man, att av hela antalet i folkskolor och mindre folkskolor inom egna distrikt undervisade barn blott 11 procent i de sydligare länen vore intagna i mindre folkskolor, medan motsvarande tal för de fyra nordligaste länen uppginge till 47,1 procent. I länen söder om Gävleborgs län vore ifrågavarande procenttal ingenstades högre än 17,2, men i Norrbottens län steg det till 49,41 och Västerbottens till 68,23.

En jämförelse bygderna emellan med avseende på antalet lärare i skolor av de båda här ifrågavarande typerna gäve ett liknande resultat. Lärarna vid mindre folkskolor utgjorde i de sydligare länen 17,29 procent av samtliga lärare i folkskolor och mindre folkskolor, i de fyra nordligaste länen utgjorde de däremot 55,18 procent. I förutnämnda fem län i södra Sverige ginge nu berörda procenttal icke över 8,17, i Västerbottens län åter steg det till 72,02.

Helt visst vore det så, att de förhållanden, som enligt folkskolestadgans förut återgivna bestämmelse utgjorde den egentliga lagliga förutsättningen för mindre folkskolans förekomst — nämligen tillvaron av bygder, där byar, hemman, torp eller lägenheter äro så avlägsna, att dit hörande barn ej utan svårighet kunna begagna folkskolan, och därjämte för litet barnantal för att motivera inrättandet av en folkskola — i jämförelsevis stor utsträckning vore till finnandes inom de fyra nordligaste länen. Så länge den huvudsakligen av ekonomiska hänsyn betingade skolformen mindre folkskola över huvud bibehölles i vårt land, komme den därför att hava en relativt större utbredning i Norrland än i de flesta andra delar av landet. Men detta oaktat torde det icke finnas minsta tvivel om, att de förhållanden i berörda hänseende inom de nordligaste länen, som återspeglades i nyss meddelade sifferuppgifter, icke på långt när kunde anses betingade av denna landsdels naturbeskaffenhet och arten av dess bebyggande utan måste anses såsom uttryck för en starkt utpräglad efterblivenhet i fråga om skolväsendets utveckling inom dessa bygder i jämförelse med landets övriga delar. Trots allt nit och all god vilja att på bästa sätt motsvara den viktiga uppgiften, som tvivelsutan i de allra flesta fall förefunnnes, vore det nämligen icke möjligt annat än att den mindre folkskolan måste lämna ett ur bildningssynpunkt väsentligen sämre resultat än den verkliga folkskolan. Det vore ju icke rimligt, om den lärarkraft, som under ett eller i bästa fall två år vid ett småskoleseminarium med dess ofta ganska begränsade resurser erhållit förberedelse för sin lärarverksamhet, skulle, genomsnittligt sett, vara i stånd att åstadkomma en lika god arbetsprestation som den, vilken under fyra år vid ett folkskoleseminarium erhållit utbildning; det skulle ju eljest ingen mening vara med att uppehålla sistnämnda slag av läroanstalter. Därtill komme, att, såsom redan framhållits, lärarinnan i den mindre folkskolan vanligen hade att undervisa sex årsklasser, under det att den vanliga folkskolan i regel omfattade högst fyra årsklasser, samt att den mindre folkskolan i de flesta fall såsom halvtidsläsande gäve varje lärjunge blott hälften så lång undervisningstid som den normala, allt omständigheter, vilka vore ägnade att ytterligare försvaga denna skolform och minska värdet av arbetet inom densamma.

Den meningen torde icke heller jävas, att en genomgripande förbättring av skolväsendet i Norrland, i första rummet övre Norrland, och framför allt ersättande i stor utsträckning av de mindre folkskolorna med verkliga folkskolor (med underlag av småskolor) vore en trängande nödvändighet och utgjorde en viktig förutsättning bland annat för den uppräckning av näringslivet inom Norrland, som man så allmänt yrkade och hoppades på. Nu angivna reformbehov hade ock i offentliga uttalanden

kraftigt framhållits av ortsmyndigheterna, framför allt med särskild styrka och upprepade gånger av domkapitlet i Luleå.

Det torde slutligen i detta sammanhang vara lämpligt att med ledning av de lämnade tabellariska översikterna tillse, huru stort antal mindre folkskolor som skulle behöva förändras till folkskolor och vilken ökning av folkskolepersonalen i samband därmed skulle erfordras för att procenttalen för mindre folkskolor och för lärare vid sådana skolor skulle för här berörda landsdels vidkommande bli desamma som medeltalet för landets övriga delar.

Såsom framginge av sagda tabellariska översikter, utgjorde inom de fyra nordligaste länen folkskolor och mindre folkskolor å landsbygden tillsammans 1,800. Procenttalet för mindre folkskolor inom landets sydligare län hade befunnits vara 21,4. Med tillämpning av samma procenttal skulle, i stället för nu befintliga 1,170 mindre folkskolor, inom de fyra nordligaste länen finnas blott 385 sådana, vilket innebure, att 785 av de nu befintliga skulle förändras till verkliga folkskolor.

Vad beträffade lärarkräfterna uppginge dessa i samtliga folkskolor och mindre folkskolor å landsbygden inom sagda fyra län till 2,124. Antalet lärare vid mindre folkskolor i procent av samtliga lärare vid folkskolor och mindre folkskolor inom de sydligare delarna av landet vore 17,29. Antalet lärare vid mindre folkskolor inom berörda fyra nordligaste län skulle alltså vara 367, och då det nu i själva verket uppginge till 1,172, innebure detta, att 805 lärare vid mindre folkskolor skulle ersättas med folkskollärare. Därjämte skulle givetvis erfordras ett med ledning av den officiella statistiken ej närmare bestämbar antal folkskollärare för förstärkning av lärarkräfterna vid åtskilliga av de nu befintliga folkskolorna.

Till förebyggande av missförstånd torde här böra upprepas vad som redan i det föregående betonats, nämligen att man i det avseende, varom här vore fråga, icke kunde, åtminstone inom nu överskådlig framtid, tänka sig full likställighet mellan de nordligaste delarna av landet och landet i övrigt och att man därför icke utan vidare kunde på de meddelade siffrorna omedelbarligen grunda något genomfört reformprogram. De hade här meddelats närmast blott för att ytterligare belysa den stora olikhet, som på förevarande område nu rådde mellan nämnda landsdelar.

För att erhålla kännedom om *vederbörande folkskolinspektörers uppfattning* rörande det framtida lärarbehovet i Norrland har folkskolöverstyrelsen inhämtat yttrande i frågan från sagda inspektörer. Härom samt om de inkomna yttranden innehåll har överstyrelsen lämnat följande redogörelse:

Uppgifter
från folk-
skolinspek-
törerna.

Vad den officiella statistiken gäve vid handen rörande det norrländska skolväsendets efterblivenhet och behov av utveckling vunne bekräftelse och mera konkret belysning genom utlåtanden, som på överstyrelsens anmodan under hösten 1914 afgivits av folkskolinspektörerna inom här ifrågavarande län. Det torde böra nämnas, att de vid nämnda tidpunkt därstädes tjänstgörande inspektörerna varit C. A. Nordlander i Medelpad, P. Holmvall i den del av Ångermanland, som tillhör Västernorrlands län, E. Eriksson i Jämtlands län, K. L. Österberg i Västerbottens läns lappmark, F. E. Svedberg i återstående delen av Västerbottens län, J. Sunneman i sydligare delen av Norrbottens län, A. Alexandersson i skoldistriktet inom Tornedalen och V. Karnell i Gällivare, Juckasjärvi och Karesuando skoldistrikt. Ytterligare borde erinras, att

samtliga nämnda inspektörer under flera år tjänstgjort i sina distrikt och att de sålunda ägde förtroget med där rådande förhållanden.

Genom den sålunda anordnade underökningen hade överstyrelsen avsett att, jämte det upplysningar inhämtades angående det för ögonblicket förefintliga behovet av lärarkrafter för besättande av vakanta tjänster med ordinarie innehavare, erhålla en översikt av de förbättringar genom nya folkskollärartjänsters inrättande, som kunde anses erforderliga, för att skolväsendet inom den del av landet, varom fråga vore, skulle kunna anses beträffande antalet lärarkrafter ändamålsenligt ordnat. Den framtidsbild av skolväsendet i de skilda bygder, som så skulle komma till stånd, borde, oavsett det intresse den i och för sig kunde äga såsom belysande de norrländska skolförhållandena, lämna viktiga bidrag till utredande av frågan, var det största behovet i verkligheten förefunnnes, och kunde ju även, i viss mån åtminstone, tjäna som riktpunkt för framtida reformarbete. Då emellertid självfallet en dylik från hänsyn till förefintliga ekonomiska och andra förhållanden mera frigjord översikt icke kunde bilda grundval för beräkningar rörande de åtgärder, som närmast borde företagas, erfordrades vidare uppgift om huru många av de såsom önskvärda befunda lärartjänsterna som ansåges kunna med hänsyn till förhandenvarande förhållanden bliva inrättade under den närmaste tiden. Ytterligare hade avsetts att erhålla ökat material för bedömande av frågan, i vilken proportion manliga och kvinnliga lärarkrafter vore erforderliga samt rörande lärarnas större eller mindre benägenhet att söka anställning i sina hembygder.

De frågor, som ställdes till folkskolinspektörerna, hade därför varit följande:

1. Huru många folkskollärare (-lärarinnor) skulle ytterligare erfordras, för att samtliga nu befintliga folkskollärartjänster inom Edert inspektionsområde skulle bestridas av vederbörligen examinerade lärarkrafter?

2. Huru många nya folkskollärartjänster skulle enligt Eder mening vara erforderliga för ett ändamålsenligt ordnande av folkskolundervisningen för det nuvarande antalet barn? Huru många nya folkskollärartjänster kunna beräknas på grund av barnantalets ökning bliva erforderliga under vart och ett av åren 1915—1920?

3. Huru många av de enligt det föregående önskvärda nya folkskollärartjänsterna anser Ni, under förutsättning av erforderlig tillgång på examinerade lärarkrafter, kunna med hänsyn till förhandenvarande förhållanden inrättas under åren 1915—1920?

4. Till huru stort antal kunna de nya folkskollärartjänster, som enligt föregående punkt anses komma att inrättas, beräknas bliva besatta med manliga och till huru stort antal med kvinnliga lärarkrafter? Vilka tendenser göra sig i allmänhet gällande inom Edert inspektionsområde vid valet mellan manliga och kvinnliga lärarkrafter för folkskolorna?

5. Vilka erfarenheter har Ni gjort i fråga om de från folkskoleseminarierna utexaminerade lärarnas och lärarinnornas benägenhet att söka anställning i sina hembygder?

Samtliga inspektörer hade givit klara och upplysande svar på de gjorda frågorna, och två av dem, vilka innehade de distrikt, där behovet av förbättring vore mest omfattande, hade lämnat ingående utredningar av förhållandena inom sagda distrikt. I det följande komme överstyrelsen att lämna en sammanställning av de upplysningar, som kunde hämtas ur ifrågavarande yttranden. För enkelhetens skull användes därvid följande benämningar för de förutnämnda folkskolinspektorsområdena: Medelpads, Ångermanlands, Jämtlands, Västerbottens östra, Västerbottens västra, Norrbottens södra, Norrbottens östra och Norrbottens norra inspektionsområde. Till undvikande av missuppfattning erinrades, att med år 1915 en ny indelning i folkskolinspektionsområden

genomförts och att därför de nyssnämnda distrikten icke sammanfölla med de nuvarande inspektionsområdena.

Lärarbehov
för besättande
av befintliga
tjänster.

Vad anginge den första av de förut angivna frågorna, nämligen den som avsåge konstaterande av *det förhandenvarande behovet av lärarkrafter för besättande av de befintliga tjänsterna*, hade följande uppgifter lämnats:

inom Medelpads (Nordlanders)	inspektionsområde.....	22
» Ångermanlands (Holmvalls)	»	8
» Jämtlands (Erikssons)	»	5
» Västerbottens östra (Syedbergs)	»	30
» » västra (Österbergs)	»	11
» Norrbottens södra (Sunnemans)	»	7
» » östra (Alexanderssons)	»	8
» » norra (Karnells)	»	—
Summa		91

Sammanfördes dessa tal länsvis, finge man

inom Västernorrlands län.....	30
» Jämtlands »	5
» Västerbottens »	41
» Norrbottens »	15

Beträffande dessa tal borde märkas, att för Norrbottens södra och östra områden icke tagits hänsyn till sannolikt förefintliga icke kompetenta vikarier för tjänstlediga lärare, vadan talen för sagda områden och således även för Norrbottens län torde vara något för låga. I fråga om Medelpads, Jämtlands och Norrbottens södra områden hade av vederbörande inspektörer anmärkts, att behovet tillfälligtvis varit litet delvis på grund av särskilt vidtagna åtgärder för att anskaffa lärare, men att fara vore, att inom kort flera vakanser skulle uppstå genom befintliga lärares flyttning till andra orter. Såsom resultat av de nu framkomna upplysningarna kvarstode emellertid, att under senare delen av år 1914 inom Norrland förefunnits ett behov av minst 91, sannolikt omkring 100, lärarkrafter för uppehållande av förefintliga tjänster genom examinerade lärare. En jämförelse med de förut meddelade tal, som erhållits genom undersökningarna rörande åren 1907 och 1912, visade för området i dess helhet en återgång från 1912 års höga siffra, 132, till ungefärlig överensstämmelse med förhållandet år 1907. Av de särskilda länen föredro Västernorrlands och Norrbottens samt särskilt Jämtlands län förbättring, Västerbottens län däremot stor försämring.

Lärarbehov
för ändamåls-
enlig anord-
ning av skol-
väsendet.

Vid besvarandet av den andra frågan, som avsåge konstaterande av *det antal lärarkrafter, som skulle erfordras för en ändamålsenlig anordning av skolväsendet* uti ifrågavarande område, utan att hänsyn toges till ekonomiska resurser eller andra omständigheter, som därvid måste komma i betraktande, hade inspektörerna icke i alla fall kunnat göra bestämd skillnad mellan de lärare, som för nämnda syfte skulle omedelbart vara behövliga, och dem, som under de närmaste åren i mån av lärjungeantalets tillväxt skulle behöva anställas.

De angivna talen för de olika inspektionsområdena vore följande:

		Omedelbart behövliga.	Behövliga under tiden t. o. m. år 1920.	Summa.
Inom Medelpads inspektionsområde.....		50	18	68
» Ångermanlands »		106	26	132
» Jämtlands »		24	25	49
» Västerbottens östra »		167	23	190
» » västra »		20	6	26
» Norrbottens södra »		184	—	184
» » östra »		—	5	5
» » norra »		14	36	50
	Summa	565	139	704

För de olika länen gäve en sammanställning av siffrorna detta resultat:

		Omedelbart behövliga.	Behövliga under tiden t. o. m. år 1920.	Summa.
Inom Västernorrlands län		156	44	200
» Jämtlands »		24	25	49
» Västerbottens »		187	29	216
» Norrbottens »		198	41	239

I enlighet härmed skulle under de närmaste åren inom här ifrågavarande område för en ändamålsenlig organisation av folkskoleväsendet erfordras icke mindre än omkring 700 nya folkskollärartjänster. Dessa skulle inrättas dels för förbättring av nu befintliga folkskolor, vilka antingen vore av mindre god typ eller hade alltför stort barnantal, dels för ombildning av mindre folkskolor till egentliga folkskolor. Av de i inspektörernas yttranden upptagna 704 nya lärarkrafterna skulle enligt de lämnade uppgifterna ungefär hälften eller 358 erfordras för förbättring av de nuvarande folkskolorna och tillgodoseendet av det genom barnantalets tillväxt uppkommande behovet, de övriga eller 346 hade ansetts behövliga för förändring av mindre folkskolor till folkskolor. Det torde böra tilläggas, att inspektörerna vid uppgörandet av sina beräkningar följt i det hela likartade grunder samt att de förutsatt, att blott de mindre folkskolor skulle förändras till folkskolor, vilkas barnantal vore så stort, att det i andra delar av landet skulle anses göra en sådan ombildning motiverad.

Att inspektörerna vid uppgörandet av sina nu återgivna beräkningar i själva verket ingalunda överskridit gränserna för vad som måste betraktas såsom ändamålsenligt och lämpligt, visade sig genom en jämförelse av de siffror, som framgått ur deras beräkningar, med dem, som i det föregående meddelats ur den officiella statistiken, och den beräkning rörande lärarbehovet, vartill de givit anledning. Enligt denna skulle det erfordras 805 nya folkskollärare blott för att procenttalet för lärare vid mindre folkskolor skulle bli detsamma för de fyra nordligaste länen som för landets övriga delar. Lades härtill det antal lärare, som enligt inspektörernas beräkningar skulle erfordras för de befintliga folkskolornas förbättring och behöriga utvidgning, eller 358, skulle man komma till ett totalbelopp av 1,163 nya lärarkrafter, vilka skulle vara behövliga inom här ifrågavarande område för folkskoleväsendets utveckling i vad avser antalet lärarkrafter till en standpunkt ungefär jämförlig med den, detsamma genomsnittligt intager i landets övriga delar. I själva verket hade också inspektören

i Västerbottens östra inspektionsområde, där de mindre folkskolornas antal vore synnerligen stort, påpekat, att förutom det i föregående översikt inräknade antalet lärarkrafter skulle för en fullt tillfredsställande förändring av de mindre folkskolorna inom området erfordras ytterligare 224 folkskollärare. Och sannolikt skulle även för Norrbottens södra inspektionsområde, där antalet mindre folkskolor likaledes vore betydligt, ett nära nog lika stort antal folkskollärare ytterligare behövas.

Tydligt vore dock, att även om tillräcklig tillgång på examinerade folkskollärare funnes, icke eus en sådan förbättring och utvidgning av folkskoleväsendet inom Norrland som den, vilken angäves genom det i inspektörernas yttranden upptagna antalet av omkring 700 nya lärarkrafter för folkskolorna, läte sig inom den närmaste framtiden genomföra, i betraktande av den betydliga ökning av utgifterna för skolväsendet, som härav skulle förorsakas. Såsom redan antytts hade också syftet med berörda upplysningars inhämtande närmast varit att ställa det verkliga lärarbehovets omfattning inom Norrlands olika delar i så fullständig belysning som möjligt.

Nya tjänster
t. o. m. år
1920.

Att emellertid betydande förbättringar av skolväsendet snart nog skulle kunna i dessa bygder komma till stånd, därest icke bristen på kompetenta lärarkrafter lade hinder i vägen därför, framginge av svaren på den tredje av överstyrelsen framställda frågan, vilken avsett vinnande av upplysning om *det antal nya tjänster, som med hänsyn till förhandenvarande förhållanden skulle kunna tänkas bli inrättade under tiden till och med år 1920*, därest examinerade lärare i tillräckligt antal funnes att tillgå. De uppgifter i detta hänseende, som lämnats av inspektörerna, angåve följande antal lärarkrafter:

inom Medelpads	inspektionsområde	30
» Ångermanlands	»	60
» Jämtlands	»	38
» Västerbottens östra	»	139
» » västra	»	10
» Norrbottens södra	»	omkring 100
» » östra	»	5
» » norra	»	50
		Summa 432

Sammanställda länsvis bleve talen följande:

inom Västernorrlands län	90
» Jämtlands	38
» Västerbottens	149
» Norrbottens	155

Av det förutnämnda antalet av omkring 700 nya lärarkrafter, som enligt inspektörernas utredning borde anskaffas inom de fyra nordligaste länen, skulle alltså omkring 430 vara omedelbart behövliga, de övriga omkring 270 sedermera tillkomma i mån av de ekonomiska resursernas förbättring. Då man skulle söka en utgångspunkt för avvägande av de åtgärder för lärarproduktionens ökning, som för Norrlands vidkommande borde komma till stånd, hade man tydligen att närmast räkna med det förra talet 430. Även om på en eller annan punkt en ytterligare reduktion kunde komma att äga rum i det program för folkskoleväsendets utveckling, som innebures i folkskolinspektörernas utlåuden, vore ju dock det av dem konstaterade behovet så

betydligt, att en dylik reducering ej kunde få någon avsevärd betydelse i fråga om de åtgärder, som för närvarande kunde och borde vidtagas.

Vad så anginge *fördelningen av de behövliga lärartjänsterna mellan manliga och kvinnliga lärarkrafter*, varom upplysning skulle erhållas genom svaren på den fjärde frågan, hade det givetvis icke varit möjligt för inspektörerna att lämna några mera exakta uppgifter härom, alldenstund de hittillsvarande förhållandena, särskilt sådana de med de senaste årens starkt begränsade tillgång på lärare gestaltat sig, icke lämnade någon säker grund för frågans bedömning. Särskilt inspektörerna i de distrikt, där större antal nya tjänster ansetts behöfligt, hade uttryckligen framhållit omöjligheten av att på denna punkt bilda sig någon bestämd mening, och en av dem hade förklarat sig i detta avseende icke kunna lämna någon annan uppgift än några helt allmänna och obestämda uttalanden. Vad inspektörerna i nu berörda hänseende anfört hade alltså i det hela mera karaktären av subjektiv uppfattning än svaren på de övriga frågorna, vilka såsom redan antytts gjorde intryck av att vara grundade på de verkliga förhållandena. Sammanställde man emellertid de uppgifter, som lämnats, komme man till det resultat, att för området i dess helhet skulle behövas lärare till omkring 37 procent och lärarinnor till omkring 63 procent av hela antalet nya lärarkrafter.

Manliga och kvinnliga lärarkrafter.

En sådan fördelning av folkskollärartjänsterna mellan manliga och kvinnliga lärarkrafter stode dock icke i överensstämmelse med de rådande faktiska förhållandena vid de nu befintliga egentliga folkskolorna därstädes, vilka förhållanden ju framgått ur den hittillsvarande utvecklingen. Vid 1913 års slut hade antalet i nämnda skolor anställda lärare med fullständig folkskollärarkompetens, ordinarie och extra ordinarie, uppgått till 917, av vilka 554 varit manliga och 363 kvinnliga. Av nämnda lärare hade å landsbygden varit anställda 502 manliga och 295 kvinnliga eller tillsammans 797 lärare. Procenttalen bleve alltså här 60 procent manliga och 40 procent kvinnliga eller, om hänsyn toges blott till landsbygden, 63 procent manliga och 37 procent kvinnliga lärare. Vid fördelning på de särskilda länen bleve procenttalen följande:

	Manliga %	Kvinnliga %
Västernorrlands län.....	62	38
Jämtlands »	73	27
Västerbottens »	47	53
Norrbottens »	58	42

Denna motsättning mellan vad som föresvävat inspektörerna såsom önskvärt och vad som faktiskt förefunnes torde göra ett något närmare övervägande av spörsmålet önskligt.

För landet i dess helhet hade ställningen i nu berörda avseende vid 1913 års slut varit den, att folkskollärartjänsterna till 63 procent innehades av män och till 37 procent av kvinnor. För landsbygden ensamt hade talen varit 70 procent män och 30 procent kvinnor eller, om Norrland frånräknades, 72 procent män och 28 procent kvinnor. Redan nu vore alltså inom Norrland de kvinnliga lärarkrafterna vid folkskolorna relativt talrikare än i landet i dess helhet, och i särskild grad gällde detta om den norrländska landsbygden i jämförelse med landsbygden i övrigt. Detta förhållande måste emellertid även ses i samband med den förut konstaterade talrika förekomsten i Norrland av mindre folkskolor. Då nämligen undervisningen i dessa skolor

nästan uteslutande omhänderhades av kvinnliga lärarkrafter, småskollärarinnor, vore tydligt, att undervisningen av barnen i folkskolåldern inom Norrland i ännu mycket större utsträckning, än som angåves genom nyss anförda procenttal rörande lärarkrafterna i folkskolorna, vore anförtrödd åt kvinnor. Därjämte borde beaktas, att, jämte de från folkskoleseminarier utexaminerade (ordinarie eller extra ordinarie) lärarkrafterna, vid åtskilliga folkskolor i Norrland liksom i andra delar av landet funnes anställda biträdande sådana, vanligen lärarinnor, vilka i de flesta fall blott erhållit småskollärarinneutbildning. I vilken omfattning undervisningen av barnen i folkskolåldern på landsbygden inom de olika länen ombesörjdes av manliga och av kvinnliga lärarkrafter framginge av den i det föregående omnämnda tabellariska översikten av antalet lärare och lärarinnor vid folkskolor och mindre folkskolor å landsbygden år 1913 (bil. 3, sid. 76—79). De där meddelade procenttalen visade, att synnerligen stora olikheter i förevarande avseende förefunnos mellan olika bygder, från 17,82 procent kvinnliga lärare i Gottlands län, 30,15 procent i Skaraborgs län, 32,15 procent i Malmöhus län o. s. v. upp till 64,14 procent i Västernorrlands län, 74,92 procent i Norrbottens län och 87,25 procent i Västerbottens län. Räknade man de fyra nordligaste länen som en enhet för sig och den övriga delen av landet för sig, befunnos procenttalet för kvinnliga lärare vara i nyssnämnda sydligare del 47 och i den nordliga 74. Erinras borde i detta sammanhang, att inom de nordligaste länen liksom i landet i dess helhet undervisningen i småskolan nästan uteslutande omhänderhades av lärarinnor.

Det torde icke vara av nöden att här ingå på någon principiell undersökning rörande den lämpligaste proportionen mellan manliga och kvinnliga lärarkrafter för folkskolorna. Men man torde, även med den allra varmaste uppskattning av kvinnans lämplighet för lärararbetet och hennes förtjänstfulla insats i folkskolans gärning, med nu senast anförda siffror för ögonen utan fara att misstaga sig våga påstå, att det icke vore lämpligt att vid ordnandet av lärarproduktionen för landets nordligaste delar gå i motsatt riktning mot de tendenser, som givit sig till känna i den hittillsvarande utvecklingen, och därmed för denna landsdel fastslå ett förhållande, som även komme i stark mot-ättning mot vad som gällde för landet i övrigt. Att det för ett gott resultat av skolans uppfostringsarbete, och särskilt då det gällde de något högre åldersstadierna, vore av betydelse, att det manliga inflytandet icke saknades, torde knappast förnekas. Vad närmast anginge Norrland med dess mångenstädes väldiga skoldistrikt och stora avstånd mellan byarna torde också behovet av den sammanhållande och ledande kraft, som väl i vanliga fall den manlige läraren ägde i större grad än den kvinnliga, vara särskilt framträdande. Vidare borde erinras att, enligt vad folkskolinspektörerna vitsordade, ombyte av tjänstinnehavare vore betydligt vanligare i fråga om lärarinnor än om lärare, något som givetvis vore ägnat att minska den kontinuitet och stadga i undervisningsarbetet, som ju vore att anse som ett viktigt önskemål. Slutligen syntes möjligheten av fortsättningsskolans högeligen önskvärda utveckling, framför allt på landsbygden, där man ju önskat, att denna skola skulle göra en insats till jordbrukets höjande, vara i icke ringa grad beroende av tillgången på manliga lärarkrafter vid folkskolorna.

Vad nu anförts syntes utgöra avgörande skäl för att vid beräkning av den lämpliga fördelningen mellan män och kvinnor av de lärarkrafter, som enligt det föregående måste anses nödiga, procenttal tillämpades, som mera än de nyss angivna överensstämde med vad som gällde för landet i det hela. I betraktande därav att som nämnts redan nu de kvinnliga lärarna i folkskolorna vore jämförelsevis talrikare i Norrland än i övriga delar av landet samt att under alla omständigheter den mindre folkskolan,

i vilken så gott som uteslutande kvinnliga lärarkrafter anställdes, där även i framtiden måste komma att förefinnas i väsentligt större utsträckning än annorstädes, kunde det synas rimligt, att man ej räknade med högre procenttal för lärarinnor än det, som gällde för rikets landsbygd i dess helhet, eller 30 procent. Med hänsyn till den ståndpunkt, inspektörerna med sin närmare kännedom om bygdens säregna förhållanden intagit till förevarande spörsmål, torde emellertid vara rådligast att tills vidare åtminstone tänka sig ett något högre procenttal än det sistnämnda, och syntes det överstyrelsen, att man lämpligen kunde stanna vid en beräkning för den framtida lärarproduktionen av 60 procent manliga och 40 procent kvinnliga lärarkrafter.

Innan överstyrelsen lämnade nu senast avhandlade spörsmål, torde det vara lämpligt att något beröra ett par invändningar, som stundom framställt mot planen på en ökning av produktionen av manliga lärare inom Norrland. I fråga härom hade uttalats, dels att det skulle komma att visa sig svårt att med de jämförelsevis blygsamma löner, folkskollärarna erhöles, och i konkurrens med den livskraftiga och allt bättre utkomstmöjligheter beredande norrländska industrien erhålla tillräckligt många lämpliga aspiranter för en ökad rekrytering av manliga seminarier, dels ock att, därest företrädesvis manliga lärare funnes att tillgå, det skulle vara förenat med större svårigheter att på landsbygden upprätta nya folkskolor, enär fordringarna på bostad måste ställas större för en lärare, som vanligen hade familj, än för en ogift lärarinna.

Beträffande den första av dessa invändningar gällde ju först och främst, att genom den löneförbättring för folkskolans lärare, vars förverkligande man väl finge hoppas icke skulle vara alltför avlägset, folkskolläraryrket i ekonomiskt hänseende gent emot industrien skulle förstärkas. Men därjämte hade från de förhållandena förtroget håll anförts, att det mindre vore från industriområdena än från de rena lantbruksbygderna, som läraraspiranterna vore att förvänta, varför någon direkt konkurrens med industrien mera sällan ifrågakomme. Vidare vore det ynglingar av helt annan begåvning, som kände sig dragna till lärarkallet, än de, för vilka anställning inom industrien tedde sig lockande, och där häg för lärarbanan funnes, vore den mängden gång tillräckligt stark att ställa de ekonomiska beräkningarna i andra planet, vartill komme att inom vissa skoldistrikt inom Norrland lärarlönerna genom kommunala tillägg ökats, så att de väl kunde jämföras med vad industrien hade att bjuda i lönehänseende. Några verkliga anledningar till farhågor i nu berörda hänseende syntes alltså icke förefinnas.

Vad anginge den senare av de nämnda invändningarna borde först erinras, att enligt den uppfattning, överstyrelsen nyss uttalat, en ökning borde ske i produktionen av både manliga och kvinnliga lärarkrafter. Tillfälle skulle sålunda beredas till anställande av lärarinnor på de ställen, där bostadsförhållandena gjorde sådant nödvändigt. Men det torde ock i avseende härå böra framhållas, att en anordning av skolväsendet med ensamboende lärarinnor i avlägset liggande skolor, som nu i så stor utsträckning förekomme, särskilt i fråga om mindre folkskolor, icke kunde anses såsom i och för sig tillfredsställande och därför ej heller borde genom åtgärder från det allmännas sida befräjas. Det torde ock vara att hoppas, att i en eller annan form understöd från statens sida skulle kunna beredas, där kommunernas ekonomiska bärkraft vore särskilt svag. Tydligt vore jämväl, att i mån som näringslivets uppräckning och utveckling fortginge, de ekonomiska möjligheterna också ökades. Det syntes alltså, som om icke heller den nu berörda synpunkten vore av den art, att någon avgörande betydelse borde tillmätas densamma.

c) *Sammanfattning av utredningen rörande lärarbehovet inom Norrland.*

Av den utredning beträffande lärarbehovet inom Norrland, som folk-skolöverstyrelsen sålunda lämnat, har överstyrelsen till slut givit följande sammanfattning:

De upplysningar beträffande lärarbehovet inom de fyra nordligaste länen, som nu meddelats, hade givit vid handen, att ett betydligt antal nya lärarkrafter där erfordrades såväl för täckande av nu förefintlig brist och genomförande av de förbättringar i fråga om folkskoleväsendet, som kunde anses omedelbarligen eller inom de allra närmaste åren påkallade, som ock för möjliggörande av de ytterligare förbättringar, som därefter inom icke alltför avlägsen framtid syntes böra komma till stånd.

Sammanfördes då först de tal, som angåve behovet för fyllande av nu befintliga luckor i uppsättningen av lärarpersonal vid folkskolorna, med dem, vilka betecknade den förbättring av skolväsendet, som enligt inspektörernas mening skulle kunna och böra genomföras under tiden till och med år 1920, finge man följande översikt:

inom Medelpads	inspektionsområde	
» Ångermanlands	»	52
» Jämtlands	»	68
» Västerbottens östra	»	43
» » västra	»	169
» Norrbottens södra	»	21
» » östra	»	107
» » norra	»	13
		50
		Summa 523

och vid fördelning länsvis:

inom Västernorrlands län		120
» Jämtlands	»	43
» Västerbottens	»	190
» Norrbottens	»	170

I enlighet med de nyss angivna procenttalen borde av sagda 523 lärarkrafter 314 vara manliga och 209 kvinnliga. Härtill komme för sagda tid det behov av lärarkrafter, som uppstode på grund av lärares avgång genom pensionering, dödsfall eller av andra orsaker. Enligt av folkundervisningskommittén gjorda beräkningar kunde den avgång, som av sagda anledningar ägde rum, uppskattas till omkring 3 procent årligen av hela lärarkåren. Då antalet folkskollärare och folkskollärarinnor inom de fyra län, om vilka här vore fråga, vid 1913 års slut uppgått till 917 personer, av vilka 554 män och 363 kvinnor, hade man att räkna med en årlig avgång av 17 lärare och 11 lärarinnor samt för åren 1916—1920 85 lärare och 55 lärarinnor eller tillhopa 140 lärarkrafter. Sammanlagt skulle alltså för tiden till och med år 1920 för de fyra nordligaste länen erfordras 663 lärarkrafter, varav 399 manliga och 264 kvinnliga.

För tillgodoseende av detta behov hade man tydligen att i första hand räkna med de nya lärare, som under den tid, varom närmast vore fråga, eller åren 1916—

1920, utexaminerades från de tre befintliga norrländska seminarierna, de manliga i Härnösand och Luleå samt det kvinnliga i Umeå. Såsom i det följande närmare skulle påvisas, torde man kunna påräkna, att från vart och ett av sagda seminarier årligen utginge 25 elever. Av dessa sökte emellertid, såsom likaledes närmare skulle utredas, ett avsevärt antal, omkring 30 procent av de manliga och 40 procent av de kvinnliga, anställning i bygder söder om ifrågavarande fyra län. Mot denna avgång vore att ställa ett såsom det syntes inemot hälften så stort tillskott av lärare från sydligare belägna seminarier. För anställning inom området i fråga torde man alltså av från seminarierna utexaminerade nya lärarkrafter kunna under sagda år påräkna omkring 210 lärare och 100 lärarinnor, tillhoppa 310 lärarkrafter.

Droges dessa tal från de nyss angivna tal, vilka betecknade det behov, som egentligen borde täckas under tiden till och med år 1920, kvarstode vid sistnämnda tidpunkt ett behov av 353 lärarkrafter, 189 manliga och 164 kvinnliga, för vars tillgodo-seende särskilda åtgärder vore av nöden.

Toge man därjämte i beräkning det antal nya lärarkrafter, som folkskolinspektörerna funnit inom en icke allt för avlägsen framtid ytterligare erforderligt för åstadkommande av en jämförelsevis tillfredsställande anordning av skolväsendet och vilket såsom förut nämnts uppginge till omkring 270, och fördelade jämväl dessa lärarkrafter mellan manliga och kvinnliga enligt nyss tillämpade grunder, funne man, att 162 lärare och 108 lärarinnor ytterligare skulle bli behövliga. I allt skulle man således enligt den nu gjorda utredningen för den närmaste och en något avlägsnare framtid hava att räkna med ett behov av omkring 620 lärarkrafter, av vilka omkring 350 borde vara manliga och omkring 270 kvinnliga.

Innan överstyrelsen lämnade detta spörsmål, torde ånyo böra betonas vad som redan från början antytts, nämligen att nu angivna tal för lärarbehovet, även om de med hänsyn till beskaffenheten av de uppgifter, på vilka de grundats, måste tillmätas ett betydande värde, dock icke kunde eller borde uppfattas såsom fullt exakta uttryck för det verkliga läget utan mera såsom angivande riktlinjer för utvecklingsarbetet. Uppenbart vore emellertid, att då fråga vore om en beräkning av den nödiga ökningen av lärarproduktionen, man som utgångspunkt måste söka bestämda tal. Och så vitt överstyrelsen kunde bedöma, torde de nu angivna talen vara de tillförlitligaste, som under förhandenvarande förhållanden kunnat erhållas.

3. Erforderliga åtgärder för lärarproduktionens ökning inom Norrland.

Sedan folkskolöverstyrelsen lämnat den utredning beträffande lärarbehovet i Norrland, som här förut återgivits, har överstyrelsen tagit i övervägande frågan om de åtgärder, som kunna vara erforderliga för lärarproduktionens ökning inom nämnda landsdel. Beträffande *omfattningen av dessa åtgärder* har överstyrelsen anfört följande:

Då det därefter gällde att överväga, vilka åtgärder med avseende på lärarproduktionens ökning kunde finnas erforderliga för anskaffande av de nya lärarkrafter, vilka genom den nu lämnade utredningen funnits vara behövliga, hade man tydligen först att tillse, huru stort tillskott av nya lärare erhöles genom varje från seminari-

Åtgärdernas
omfattning.

erna utexaminerad klass. I det föregående hade detta tillskott beräknats till 25, och denna siffra torde nu böra något närmare motiveras. I gällande seminariestadga hade, uppenbarligen av såväl pedagogiska som hygieniska grunder, föreskrivits, att därest ej vederbörande myndighet på grund av särskilda omständigheter skulle medgiva undantag, elevantalet i varje seminarieavdelning ej finge överstiga 30. En förutsättning för att nämnda antal skulle uppnås vore uppenbarligen, att tillräckligt antal inträdessökande med för intagning erforderliga kvalifikationer funnes att tillgå, en förutsättning som icke alltid kunde antagas vara för handen. Vidare inträffade givetvis under de fyra år, en elevavdelning genomginge ett seminarium, att genom kvarsittning, sjukdoms- eller dödsfall och annan avgång luckor uppstode, vilka ej kunde fyllas, vadan avdelningen vid avgången från seminariet ofta vore mindre än vid kursens början. Vid de befintliga tre norrländska seminarierna hade i medeltal årligen under de fem senaste åren utexaminerats: i Härnösand 25,2, i Luleå 25,4 och i Umeå 26,6 elever. Slutligen förbölle det sig, såsom naturligt vore, så, att icke alla de, som utexaminerades från folkskoleseminarierna, toge anställning såsom lärare vid folkskolor, utan vissa av dem ägnade sig åt annan verksamhet. Det torde därför icke vara rådligt att för anställning i folkskolorna påräkna mer än 25 nya lärare från varje avdelning, som utexaminerades även från nya eller utvidgade seminarier. Då därjämte, såsom redan antytts och i det följande skulle ytterligare utredas, av de från seminarier i Norrland utexaminerade lärarna omkring 30 procent av de manliga och 40 procent av de kvinnliga kunde väntas söka anställning inom sydligare delar av landet än de ifrågavarande fyra nordligaste länen, torde man för sistnämnda landsdel knappast böra räkna med mer än i medeltal 17—18 nya lärare från varje utexaminerad manlig seminarieklass och 15—16 nya lärarinnor från varje kvinnlig sådan klass.

Utginge man så från det genom den föregående undersökningen vunna resultatet, att redan under tiden till och med år 1920 skulle behövas — utöver de nu befintliga seminariernas produktion — omkring 350 nya lärarkrafter, av vilka omkring 190 borde vara manliga och omkring 160 kvinnliga, samt att sedermera undan för undan skulle göra sig gällande ett behov av ytterligare omkring 270 lärarkrafter, 160 manliga och 110 kvinnliga, funne man med tillämpning av de nyss erhållna talen, att för förstnämnda behovs tillgodoseende skulle erfordras ungefär 11 manliga och 10 kvinnliga utexaminerade seminarieavdelningar och för det senare tillkommande behovet ungefär 9 manliga och 7 kvinnliga sådana avdelningar. Då vidare från ett nytt eller eventuellt utvidgat seminarium, rörande vilket beslut kunde komma att fattas av 1916 års riksdag, lärare ej kunde utexamineras förr än tidigast år 1920, torde vara uppenbart, att därest ej den nödiga tillökningen av folkskollärarkåren i de fyra nordligaste länen skulle utsträckas över en oskäligt lång tid och därmed någon förbättring av skolväsendet i själva verket ej komma till stånd, det ej kunde vara tillräckligt att nu inrätta allenast ett nytt seminarium eller utvidga ett seminarium till dubbelseminarium, något som ju för övrigt följde även därav, att såväl manliga som kvinnliga lärare behövdes i ökat antal. Även om åtgärder nu omedelbarligen vidtoges för anskaffande av två nya utgående seminarieavdelningar årligen, skulle det dröja till år 1932, innan ens den tillökning av folkskollärarkåren i Norrland, som enligt inspektörernas uppfattning skulle kunna och borde vara verkställd redan år 1920, hunnit förverkligas. Detta syntes peka hän därpå, att icke heller utsändandet av två nya sådana avdelningar årligen inom Norrland kunde fullt tillgodose behovet, utan att man inom en icke avlägsen framtid syntes böra vara betänkt på att sörja för inrättande därstädes

av en tredje dylik avdelning, eller med andra ord att för det nu överskådliga framtidsbehovet av lärare torde erfordras tre nya seminarier eller parallellavdelningar.

Att en dylik ökning av lärarproduktionen inom Norrland, medförande en fördubbling av densamma, icke skulle innebära något i och för sig orimligt visade sig vid en granskning av de från seminarierna utexaminerade lärarnas antal i förhållande till antalet undervisade barn i folkskolor och mindre folkskolor. År 1915 utexaminerades från folkskoleseminarierna inom Norrland 73 lärare, från landets övriga seminarier 539 lärare; antalet av nyssnämnda barn utgjorde år 1913, det senaste år för vilket officiella uppgifter finnes tillgängliga, inom de fyra nordligaste länen 84.324, inom övriga län 475,166. På varje nyutexaminerad lärare komme alltså i Norrland 1,155 barn, i den övriga delen av landet 881 barn. Det skulle således behövas en betydlig ökning av lärarproduktionen inom Norrland, för att denna skulle komma upp till jämförelsevis samma omfattning som inom landets övriga delar. Och då ju som bekant lärarproduktionen även där visat sig otillräcklig och måste ökas, krävdes för Norrlands del ytterligare ökning, om någorlunda likställighet i detta hänseende skulle uppnås. Beaktades därjämte, att barnantalet i Norrland växte väsentligt snabbare än i övriga delar av landet — från år 1909 till och med år 1913 hade antalet i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor undervisade barn inom Norrland tillväxt med 4,99 procent, inom riket i övrigt med 2,67 procent — samt att det i glest befolkade bygder, sådana som stora delar av Norrland, icke vore möjligt att utnyttja lärarkrafterna i samma utsträckning som annorstädes, torde det befinnas, att en dylik ökning av lärarproduktionen för Norrlands del icke skulle innebära något obehörigt gynnande av denna landsända.

Det torde i detta sammanhang ock böra betonas, något som redan förut antytts, att en kraftig utveckling av skolväsendet i Norrland med stöd av erfarenheter från både vårt eget land och utlandet tvivelsutan torde kunna betecknas som ett av de kraftigaste hjälpmedlen för befrämjande av bygdens utveckling. Å andra sidan förde det snabba industriella uppsving, som under de senare åren gjort sig gällande i Norrland, med sig hastigt och oväntat framträdande behov av utvidgning utav skolväsendet. Man behövde i detta hänseende blott erinra om sådana platser som Kiruna, Gällivare och Boden eller längre söderut Alby, på vilken sistnämnda plats enligt folkskolinspektörens uppgift för 15 år sedan ej funnits en stuga och nu en lärarkår på 12 personer knappats motsvarade behovet. Man borde slutligen ej förgäta den särskilda uppgift, som påvilade skolväsendet i de nordligaste delarna av landet och för vilken jämförelsevis talrika lärarkrafter vore behövliga, nämligen att bidraga till försvenskningssarbetet i dessa bygder.

I fråga om *de erforderliga åtgärdernas art* anför överstyrelsen följande:

Sedan sålunda omfattningen av de åtgärder för beredande av ökad tillgång på lärarkrafter för folkskolorna, vilka syntes böra, omedelbarligen eller inom icke allt för avlägsen framtid, komma till stånd, blivit närmare belyst, torde, innan frågan om dessa åtgärders art eller med andra ord om nya seminariers förläggning upptoges till prövning, vara lämpligt att något skärskåda tvenne spörsmål, som i den föregående diskussionen om det nya Norrlandsseminariet tillagts en viss betydelse, nämligen dels från vilka trakter eleverna komme, dels i vilka bygder de utexaminerade lärarna vunno anställning.

Åtgärdernas
art.

Seminarieele-
vernas
hemorter.

Till belysning av frågan om *elevernas hemorter* hade inom överstyrelsen med ledning av terminskatalogerna utarbetats en tabellarisk översikt av de vid de norrländska seminarierna intagna eleverna, ordnade länsvis efter hemorterna och för femårsperioder, vad seminarierna i Härnösand och Umeå beträffade för de senaste tjugufem åren och i fråga om seminariet i Luleå för tiden från detta seminariums början år 1907. Ur denna översiktstabell, som bifogades (bil. 4, sid. 80—83), kunde följande procenttal för nämnda seminariers elevrekrytering sammanställas.

Seminariet i Härnösand:

	Elever från de fyra nordligaste länen. %	Elever från övriga län. %
Läsåren 1891—1895	90,1	9,9
» 1896—1900	81,2	18,8
» 1901—1905	92,2	7,8
» 1906—1910	89,2	10,8
» 1911—1915	78,4	21,6
» 1891—1915	85,9	14,1

Seminariet i Luleå:

	Elever från de fyra nordligaste länen. %	Elever från övriga län. %
Läsåren 1907—1910	90,1	9,9
» 1911—1915	80,4	19,6
» 1907—1915	84,0	16,0

Seminariet i Umeå:

	Elever från de fyra nordligaste länen. %	Elever från övriga län. %
Läsåren 1891—1895	85,6	14,4
» 1896—1900	75,4	24,6
» 1901—1905	77,5	22,5
» 1906—1910	78,4	21,6
» 1911—1915	88,4	11,6
» 1891—1915	81,0	19,0

Det framginge av dessa tal, att om också vissa växlingar ägde rum från den ena femårsperioden till den andra, förhållandena i stort sett vore tämligen konstanta samt att elevrekryteringen för de befintliga tre Norrlandsseminarierna till omkring fyra femtedelar skedde inom de fyra nordligaste länen. Såsom huvudområde för varje seminarium framträdde, enligt vad tabellen utvisade, det län, där detsamma vore beläget: till Härnösandsseminariet hade så Västernorrlands län lämnat 51,4 procent av samtliga elever, Västernorrlands och Jämtlands län tillsammans 63,3 procent, till

Umeåseminariet hade 35,6 procent av samtliga elever kommit från Västerbottens län, 51,6 procent från Västerbottens och Norrbottens län tillsammans (den starka stegringen under senaste femårsperiod i Umeåseminariets rekrytering från Norrbottens län syntes särskilt värd att uppmärksammas), och Luleåseminariet hade erhållit 39,3 procent av samtliga elever från Norrbottens län, 62,3 procent från Norrbottens och Västerbottens län tillsammans. Det visade sig alltså, att visserligen ett seminarium i första rummet erhöles sitt elevmaterial från den närmaste bygden, men att sådant till avsevärd omfattning tillfördes detsamma även från avlägsnare trakter. Vid en mera ingående granskning av rekryteringsspörsmålet, därvid eleverna uppdelats i ett flertal grupper efter de floddalar, där de haft sina hemorter, hade visat sig, att om ock inom det län, där seminariet vore beläget, den närmare trakten lämnat ett något större tillskott av elever, sådana dock i avsevärd mån tillförts detsamma även från övriga delar av samma län. Överhuvud syntes ett studium av elevrekryteringen leda till den slutsatsen, att några bestämda tendenser i ena eller andra riktningen av så exklusiv art, som stundom påståtts under diskussionen om Norrlandsseminariet, i själva verket icke förefunnos, utan att alla tre seminarierna droge till sig elever från samtliga de fyra nordligaste länen, möjligen numera med undantag för Härnösands seminarium i fråga om Norrbottens län. Några fullkomligt avgörande slutsatser torde alltså icke kunna från den hittillsvarande elevrekryteringen vid de norrländska seminarierna dragas i avseende på lämpligaste förläggningen av nya seminarier.

Beträffande därefter frågan om *de trakter, där de utexaminerade lärarna sökte sig anställning*, hade den meningen uttalats, att lärare ej gärna toge plats norr om den ort, där de fått sin utbildning. För denna frågas utredande hade inom överstyrelsen med ledning av den inom kort utkommande nya upplagan av Svensk folkskolematrikel utarbetats en tabellarisk översikt (bil. 5, sid. 84—85), utvisande inom vilka län de i nämnda matrikel intagna, från seminarierna i Härnösand, Luleå och Umeå utexaminerade lärare, vilka nu innehade ordinarie folkskollärartjänst, vore anställda. Av denna översikt, vilken torde vara ägnad att giva en ganska god bild av förhållandena i detta hänseende, framginge, att av 525 från seminariet i Härnösand utexaminerade 153 eller 29 procent vore anställda i något län söder om de fyra nordligaste, 255 eller 49 procent i Västernorrlands och Jämtlands län, vilka ju kunde betecknas såsom detta seminariums huvudområde, och återstoden, 117 eller 22 procent i Västerbottens och Norrbottens län, alltså norr om utbildningsorten. Vidare hade av 95 från seminariet i Luleå utexaminerade 26, eller 27 procent, anställning sydligare än i de fyra nordligaste länen, 12, eller 13 procent, i Västernorrlands och Jämtlands län, 9, eller 9 procent, i Västerbottens och 48, eller 51 procent, i Norrbottens län. seminariets huvudområde.¹ Av de redovisade, från seminariet i Umeå utexaminerade 415 lärarinnorna slutligen hade 179, eller 43 procent, erhållit anställning i sydligare län än de fyra nordligaste, 103, eller 25 procent, vore anställda i Västernorrlands och Jämtlands län och 133, eller 32

De utexaminerade lärarnas anställningsorter.

¹ Enligt en av rektor vid seminariet i Luleå lämnad uppgift hade av samtliga under åren 1911—1915 utexaminerade och i tjänst anställda 126 lärare 26 eller 20,6 procent vunnit anställning utom de fyra nordligaste länen (jfr sid. 48). Olikheten mot det i texten angivna procenttalet berodde till en del på att av 1915 års avgående elever, vilka ännu ej hunnit få ordinarie plats och alltså ej återfunnes i matrikeln, ovanligt litet antal sökt sig till sydligare län. Delvis torde olikheten bero därpå, att rektors uppgift angåve anställningen omedelbart efter utexamineringen, efter vilken tidpunkt åtskilliga torde ha sökt sig från det nordliga området.

procent, i de båda nordligaste länen. Sammanlagt föreläge alltså uppgift om 1,035 lärare och lärarinnor, och av dessa hade 358, eller nära 35 procent, anställning söder om de fyra nordligaste länen och 677, eller något mer än 65 procent, inom sistnämnda landsdel. I enlighet med de resultat denna undersökning lämnat hade, såsom redan anmärkts, i det föregående räknats med en avgång på grund av anställning i sydligare landsdelar av 30 procent för manliga och 40 procent för kvinnliga från Norrlandsseminarierna utexaminerade lärare.

Vad särskilt anginge seminariet i Luleå föreläge uppgifter om samtliga från detta seminarium utexaminerade elevers anställning. Sammanställde man för dessa elever hemort och anställningsort, erhöles följande översikt:

Hemort i:	Anställning som lärare i:							
	Norrbottnens län.		Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län.		Övriga län.		Hela landet.	
	Antal.	%	Antal.	%	Antal.	%	Antal.	%
Norrbottnens län	48	88,9	3	5,5	3	5,5	54	100,0
Västerbottens, Jämtlands och Väster-norrlands län	9	15,5	35	60,4	14	24,1	58	100,0
Övriga län	2	14,3	3	21,4	9	64,3	14	100,0
Hela landet	59	46,8	41	32,6	26	20,6	126	100,0

Ehuru alltså avgången till sydligare bygder av från Norrlandsseminarierna utexaminerade lärare och lärarinnor vore ganska stor — något som ju vore ganska naturligt och som näppeligen genom administrativa eller andra åtgärder kunde förhindras — syntes dock de nu meddelade sifferuppgifterna ådagalägga, att ett betydligt större antal av de nu utexaminerade kvarstannade i Norrland, än som antagits i flera av de i ärendet avgivna yttrandena. Och vidare framginge av dessa uppgifter, att det anförda påståendet om de utexaminerades motvilja mot att taga anställning norr om det seminarium, där de utexaminerats, icke funne stöd i de faktiska förhållandena. Slutligen borde påpekas, att av de tre Norrlandsseminarierna det i Luleå hittills visat sig vara det, från vilket det jämförelsevis största antalet utexaminerade lärare vänt åter till hembygden. I folkskolinspektörernas förutnämnda utredningar hade, såsom i det föregående anförts, också denna fråga berörts. Några mera exakta uppgifter hade givetvis ej kunnat lämnas, och omdömena ginge delvis i något olika riktningar. Från olika håll hade dock konstaterats en ganska vanlig benägenhet hos lärare med hemort inom ifrågavarande område att söka sig anställning i hemtrakten, omedelbart eller sedan de några år »sett sig om» i andra bygder.

De upplysningar, som framkommit i nu berörda hänseende, syntes emellertid ådagalägga, att man icke heller i de utexaminerade lärarnas anställning kunde, såsom stundom antagits, finna någon alldeles klar och otvetydig anvisning om var nya seminarier inom Norrland borde förläggas.

Ett annat spörsmål, till vilket hänsyn måste tagas vid bedömandet av den lämpligaste anordningen för en ökning av lärarproduktionen och som därför i detta sammanhang borde uppmärksammas, vore det huruvida för nämnda ökning *dubbelseminarietypen* eller *enkelseminarietypen* borde komma till användning.

Den förra typen, dubbelseminariet, som i vårt land först upptagits i och med ombyggnaden och utvidgningen av seminariet i Göteborg och vidare tillämpats beträffande seminarierna i Falun, Uppsala och Lund, vore först och främst motiverad av ekonomiska skäl, i det att densamma ställde sig avsevärt billigare i fråga om såväl anläggningskostnader som driftkostnader. Beträffande anläggningskostnaderna kunde erinras, att byggnaderna för enkelseminarierna i Stockholm och Luleå betingat en kostnad av respektive 399,850 kronor och 392,750 kronor, kostnader för tomt, trädgårdsanläggning, inredning m. m. oberäknade, samt att till byggnader för dubbelseminarierna i Falun och Uppsala beviljats anslag å respektive 502,100 kronor och 635,000 kronor, nyssnämnda särskilda kostnader likaledes oberäknade. Ifrågavarande seminariebyggnader hade visserligen uppförts på olika tider och vore därför, i betraktande av de hastiga stegringar av byggnadskostnader, som på senaste åren ägt rum, ej fullt jämförliga. Men man torde dock utan att misstaga sig kunna med stöd av nämnda prisuppgifter antaga, att byggnadskostnaderna för två enkelseminarier ställde sig omkring 200,000 kronor högre än för ett dubbelseminarium med samma effektivitet. Vad driftkostnaderna beträffade upptoge 1916 års utgiftsstater för samtliga enkelseminarier en genomsnittlig årskostnad av omkring 46,500 kronor samt för dubbelseminariet i Göteborg en årskostnad av 78,550 kronor, vadan de årliga utgifterna kunde beräknas bliva inemot 15,000 kronor lägre för ett dubbelseminarium än för två enkelseminarier.

Vore alltså dubbelseminarietypens överlägsenhet i ekonomiskt hänseende uppenbar, torde den ur pedagogisk synpunkt kunna anses äga både företräden och vissa olägenheter. En given fördel vore, att undervisningen vid dubbelseminariet med dess större lärarantal kunde lättare fördelas mellan lärarna i enlighet med deras studier och övriga förutsättningar och i det hela ordnas på ett i olika hänseenden ändamålsenligare sätt. Dubbelseminariets resurser i fråga om böcker och undervisningsmateriell kunde bli större, liksom den materiella utrustningen där kunde bättre utnyttjas. Det vore också tydligt, att dubbelseminariet såsom den större anstalten överhuvud skulle hava lättare att göra sig gällande samt att bättre förutsättningar där kunde förefinnas för ett initiativrikare pedagogiskt arbete och ett friskare pulserande liv bland såväl lärare som elever.

Å andra sidan hade såsom ett skäl mot dubbelseminariet och för enkelseminariets större lämplighet ej sällan framhållits, att den individuella omsorg om och förtrogenhet med de särskilda eleverna från ledningens sida, som i stor utsträckning och i många fall tvivelsutan till fromma för utbildningsarbetet kunnat komma till stånd vid den mindre läroanstalten med dess begränsade elevantal, försvårades vid dubbelseminariet med hänsyn till det stora elevantalet. Onekligt torde ock vara, att förhållandena i detta hänseende vore mindre gynnsamma vid en större anstalt än vid en mindre, även om hittills inga verkliga olägenheter visat sig vid våra dubbelseminarier. I den mån rektors tid och krafter icke räckte till även för det större elevantalet, kunde emellertid den mera individuella omvårdnaden om eleverna tillgodoses av klassföreståndarna, varför det icke torde behöva förefinnas några allvarligare farhågor i berörda avseende.

Ett betydelsefullare skäl för enkelseminarietypens användning särskilt för Norrlands del innebures emellertid i elevrekryteringen. Av den föregående utredningen torde hava framgått, att seminarieelever med hemort i Norrland i ganska betydlig

utsträckning efter genomgången kurs sökte sig läraranställning i hembygden. Med hänsyn härtill och då det givetvis måste vara ett intresse av största vikt att så ordna lärarutbildningen, att de olika trakternas lärarbehov så långt möjligt i lika mån tillgodosåges, funnes onekligen åtskilligt som talade för att man inom Norrland genom förläggande av enkelseminarier i de skilda huvudbygderna sökte i så stor utsträckning som möjligt från alla dessa bygder uppsamla elever. I de inlagor rörande det planerade Norrlandsseminariets förläggning, som från olika håll ingivits, hade den nu berörda synpunkten med mycken styrka framhåvts och kanske understundom tillmätts en överdriven betydelse. Sannolikt minskades dess vikt, i samma mån som kommunikationerna inom Norrland förbättrades och därmed de olika bygdernas, närmast floddalarnas, starka isolering från varandra minskades. I varje fall skulle, såsom de nyss anförda kostnadsuppgifterna visade, den fördel, som genom nu berörda anordning stode att vinna, betinga en synnerligen avsevärd kostnadsökning.

I detta sammanhang och innan överstyrelsen ginge att uttala sin egen uppfattning om de åtgärder i fråga om lärarproduktionens ökning, som nu borde vidtagas, ville överstyrelsen ånyo framhålla en synpunkt, åt vilken givits uttryck i överstyrelsens föregående utlåtande i detta ärende, nämligen den, att någon avgörande betydelse för den föreliggande frågans bedömande icke finge tillmätas de skiljaktigheter, som förefunnes mellan de olika samhällenas erbjudanden, blott de oundgängliga fordringarna i fråga om byggnadstomtens beskaffenhet och storlek vore uppfyllda. Än mindre kunde någon avgörande vikt få fästas vid de här tävlande samhällenas lokala intressen och den större eller mindre betydelse, det för dem kunde hava att få inom sig förlagd en offentlig institution sådan som ett folkskoleseminarium. Det behov, som här skulle ses till godo, gällde ju framför allt landsbygden, och de åtgärder, som vidtoges, borde därför uppenbarligen bestämmas framför allt ur synpunkten, att de på bästa sätt såge detta behov till godo.

Utginge man så från det resultat, den föregående undersökningen rörande lärarbehovets omfattning lämnat, nämligen att inom en icke alltför avlägsen framtid tre nya avgångsklasser årligen borde utexamineras inom Norrland, och vidare beaktade de framkomna uppgifterna i fråga om behovets fördelning mellan de olika länen, syntes det utan vidare klart, att av sagda avgångsklasser en borde komma på övre, en på mellersta och en på södra Norrland. Två avgångsklasser vore, såsom utredningen givit vid handen, omedelbart behöfliga, av vilka den ena borde vara manlig och den andra kvinnlig, då ju behov redan nu föreläge av både manliga och kvinnliga lärarkrafter. Huruvida den tredje klass, på vars upprättande man framdeles borde vara betänkt, skulle vara manlig eller kvinnlig torde nu ej behöva eller böra bestämmas; då beslut därom skulle fattas, borde givetvis denna fråga tagas under förnyad omprövning, därvid även den riktning, vari utvecklingen under den mellanliggande tiden visade sig gå, borde komma i betraktande.

De nya seminari-
avdelningarnas
förläggnings-
orter.

Beträffande då frågan *vilken del av området nu närmast borde tillgodoses*, syntes det överstyrelsen icke kunna bliva någon tvekan om att södra delen, Väster-
norrlands och Jämtlands län, nu borde stå tillbaka. De meddelade sifferuppgifterna torde avgjort tyda på att behovet särskilt för skolväsendets förbättring vore större inom Västerbottens och Norrbottens län än inom de båda sydligare länen. Det allmänna kulturella läget torde ock vara sådant, att en förbättring av skolväsendet vore mera av nöden i de båda nordligare länen. Slutligen: även om den föregående utredningen visat, att påståendet om lärares obenägenhet att söka anställning norr om

det seminarium, varifrån de utexaminerats, icke kunde fastslås såsom någon regel, torde det dock vara klart, att förutsättningarna för de nordligare bygdernas tillgodoseende vore större, därest de nya seminarieklasserna där erhöles sin utbildning, än om denna skedde i områdets södra del.

Borde alltså inom Norrbottens och Västerbottens län så snart ske kunde två nya seminarieavdelningar, en manlig och en kvinnlig, inrättas, vore först att erinra om vilka platser inom detta område som gjort erbjudanden om tomtupplåtelse o. d. Dessa platser vore räknat söder ifrån: Umeå, Skellefteå, Piteå och Över-Luleå kommun (Boden). Rörande beskaffenheten av de tomtområden, som av nämnda samhällen erbjudits, hade i överstyrelsens föregående utlåtande anförts, att, enligt vad överstyrelsen inhämtat, desamma med undantag för Boden, där vid utlåtandets avgivande någon besiktning av den erbjudna tomten ännu icke ägt rum, kunde anses såväl i fråga om storlek som i andra hänseenden för ändamålet lämpliga. Samma omdöme torde, enligt vad överstyrelsen numera genom besök på platsen förvissat sig om, kunna uttalas om det i Boden erbjudna tomtområdet. Vid de ytterligare erbjudanden i ena eller andra avseendet, som gjorts av samhällena, syntes man, enligt vad överstyrelsen redan uttalat, icke böra fästa avgörande vikt, och det torde därför icke vara nödigt att nu ingå på en ytterligare granskning av desamma eller jämförelse dem emellan.

Vid avgörandet av frågan om de nya seminarieavdelningarnas förläggning hade man enellertid att icke blott taga hänsyn till de fördelar, de nu nämnda orterna i olika hänseenden erbjöde. Dessutom måste man taga med i beräkning den omständigheten, att, såsom den i ärendet lämnade utredningen otvetydigt visade, seminariets i Umeå byggnader måste snarast möjligt ersättas med nya, vilka måste uppföras å ny tomt, då det nuvarande seminarieområdet vore alldeles otillräckligt och icke kunde utvidgas. Men vidare torde icke kunna lämnas ur sikte, att det inom ifrågavarande område belägna seminariet i Luleå ägde nyligen uppförda byggnader, vilka i fråga om utrymme för den naturvetenskapliga undervisningen, gymnastiklokaler o. d. vore så pass stort tilltagna, att desamma med jämförelsevis måttliga kostnader skulle kunna utvidgas att motsvara behovet för ett dubbelseminarium. Toges alla nu berörda omständigheter i betraktande, uppställde sig följande alternativa möjligheter i fråga om uppförande under de närmaste åren av seminariebyggnader inom Norrland:

- 1) uppförande av två nya enkelseminarier, nybyggnad för seminariet i Umeå;
- 2) utvidgning av Umeåseminariet till dubbelseminarium i sammanhang med nybyggnad, uppförande av ett nytt enkelseminarium;
- 3) utvidgning av Luleåseminariet till dubbelseminarium genom tillbyggnad, uppförande av ett nytt enkelseminarium, nybyggnad för seminariet i Umeå;
- 4) utvidgning av såväl Luleåseminariet som Umeåseminariet till dubbelseminarier, det förra genom tillbyggnad, det senare i sammanhang med nybyggnad.

Att med bestämdhet uppgiva, huru de nu angivna alternativen skulle förhålla sig till varandra i ekonomiskt hänseende, låte sig tydligen icke göra, då ju de olika anläggningarna skulle komma till utförande på olika tider och orter och framtida växlingar i byggnadskostnaderna uppenbarligen nu icke kunde förutses. För att emellertid underlätta ett bedömande av alternativen även ur kostnadssynpunkt torde böra nämnas, att, enligt vad överstyrelsen från överintendentsämbetet inhämtat, man med nu gällande byggnadspriser måste räkna med en ökning å minst 25 procent på de förut angivna kostnaderna för exempelvis seminarierna i Luleå och Uppsala och att alltså ett enkelseminarium sådant som det i Luleå för närvarande kunde antagas kosta omkring 500,000 och ett dubbelseminarium som det i Uppsala omkring 800,000 kronor.

4. Utvidgning av folkskoleseminariet i Luleå.

På grundvalen av den sålunda förebragta utredningen har folkskolöverstyrelsen avgivit förslag i ämnet. Enligt detta förslag skulle den föreliggande frågan begynnelsevis lösas därigenom, att det nuvarande folkskoleseminariet i Luleå utvidgades till dubbelseminarium.

Till stöd härför har folkskolöverstyrelsen anfört följande:

Vid övervägande av samtliga de i det föregående berörda förhållanden och övriga omständigheter, som borde komma i betraktande, då det nu gällde att avgöra, vilket det första steget för ett förverkligande av det framlagda programmet för lärarproduktionens ökning inom övre Norrland borde bliva och vilket förslag i detta ämne alltså syntes böra föreläggas innevarande års riksdag, hade överstyrelsen kommit till den uppfattningen, att den åtgärd, som under nu förhandenvarande omständigheter syntes hava de starkaste skälen för sig, vore en utvidgning av seminariet i Luleå till dubbelseminarium. Ej minst hade det därvid för överstyrelsen syntts vara betydelsefullt, att denna åtgärd vore den billigaste av de åtgärder, som nu kunde ifrågakomma, och att densamma därför bäst torde stå i överensstämmelse med de närvarande tidsförhållandenas krav, då ju såväl de abnormt uppdrivna byggnadskostnaderna som det statsfinansiella läget innebure en kraftig maning att såsom det första steget välja den åtgärd, som medförde de minsta utgifterna. Därtill komme, att en utvidgning av Luleåseminariet vore den bland de möjliga åtgärderna, som snabbast och med minsta svårigheter läte sig genomföra och därför hastigast kunde komma att lämna ett bidrag till lärarbehovets tillgodoseende. De olägenheter, som givetvis under anläggningstiden alltid vore förbundna med inrättandet av ett nytt seminarium, skulle också blott föga göra sig kännbara vid upprättandet av en parallellavdelning till seminariet i Luleå.

Mot den nu förordade lösningen av den närmast föreliggande norrländska seminariebyggnadsfrågan kunde, såvitt överstyrelsen förmådde bedöma, blott en invändning av mera vägande art göras, nämligen den, att då för närvarande inom den nordligaste delen av övre Norrland funnes ett manligt seminarium och inom den sydligare delen av samma område ett kvinnligt och två nya seminarier eller seminarieavdelningar där vore behövliga, nu borde inom den förra delen upprättas ett kvinnligt och inom den senare delen ett manligt seminarium. Därigenom skulle större möjlighet vinnas att för de nya liksom för de nuvarande seminarierna erhålla tillräckligt antal elever och på samma gång bättre tillfälle beredas att från samtliga huvudbygder inom området till seminarierna draga såväl manliga som kvinnliga elever.

Överstyrelsen förbisåge ingalunda betydelsen av en sådan invändning och ville medgiva, att därest hänsyn uteslutande toges till elevrekryteringen, förslaget icke kunde anses såsom i allo tillfredsställande. Vad beträffade möjligheten att erhålla tillräckligt antal elever, skulle överstyrelsen längre fram närmare uttala sig. I fråga om elevrekryterings jämn fördelning över området framginge av vad överstyrelsen i det föregående anfört, att denna synpunkt enligt överstyrelsens uppfattning visserligen vore synnerligen betydelsefull men dock icke den enda, som härvidlag borde komma i betraktande, och alltså icke i och för sig kunde tillmätas avgörande betydelse. Över-

styrelsen ville ock framhålla, att därest uppehållandet av ett uteslutande manligt dubbelseminarium i Luleå verkligen skulle i nu berörda hänseende visa sig förenat med olägenheter, möjlighet funnes att undkomma dessa genom seminariets förändring till samseminarium.

Nedan då fråga först väcktes om inrättande av ett seminarium i Luleå, framställdes av domkapitlet därstädes tanken på att tillträde till det nya seminariet borde beredas för både manliga och kvinnliga sökande, åtminstone såsom en övergångsform, till dess det visade sig, huruvida tillräckligt antal manliga inträdessökande vore att påräkna. Tanken hade därefter upptagits inom riksdagen vid behandlingen av frågan om Luleåseminariet genom en i andra kammaren väckt motion, vilken vunnit nämnda kammares understöd. Folkundervisningskommittén hade sedermera i sitt utlåtande om folkskoleseminarierna berört frågan om samseminarier och därvid, under åberopande av flerstädes i utlandet — Norge, Danmark, England, Schweiz och Förenta staterna — vunna gynnsamma erfarenheter, anført, att kommittén, utan att underkänna varje betänklighet mot samundervisningens tillämpning på seminarieundervisningen, som sin åsikt ville uttala, att tanken på samundervisning vid seminarierna ingalunda kunde anses principiellt förkastlig.

Överstyrelsen ville icke för sin del nu taga ståndpunkt i frågan om samundervisningens principiella berättigande vid seminarierna och ansåge i varje fall, att det icke nu vore lämpligt att förorda dess tillämpning vid seminariet i Luleå. Dels syntes nämligen den närvarande tiden, innan seminarieundervisningen ännu hunnit vinna stadga efter dess omläggning i sammanhang med den nya undervisningsplanens tillämpning, näppeligen vara passande för försök med en ny organisationstyp; dels torde kunna ifrågasättas, huruvida just Luleå vore rätta platsen för ett första försök på detta område. Men överstyrelsen hade velat erinra om möjligheten att framdeles på det sätt som nu antytts undanröja olägenheter, som möjligen kunde uppkomma i fråga om elevrekryteringen vid ett eventuellt manligt dubbelseminarium i Luleå. Och överstyrelsen ville ytterligare framhålla, att enligt det förslag till utvidgning av Luleåseminariets byggnader, som i det följande skulle framläggas, blott en obetydligare och föga kostsam förändring av lokalerna skulle behövas för att möjliggöra mottagandet även av kvinnliga elever.

Skulle nu i enlighet med den mening, överstyrelsen här uttalat, beslut komma att fattas om utvidgning av seminariet i Luleå till dubbelseminarium, skulle därmed tydligen de möjligheter, som innefattades i de två första av de nyssnämnda alternativen, vara ur räkningen. Huruvida man sedermera vid programmets fullföljande skulle välja alternativet 3 eller alternativet 4 vore ett spörsmål, som nu ej torde behöva avgöras. Överstyrelsen ville för sin del icke i detta sammanhang härom göra något uttalande. I händelse beslut rörande Luleåseminariet fattades av 1916 års riksdag, borde emellertid förberedande åtgärder för byggnadsprogrammets fortsatta utförande vidtagas, och överstyrelsen torde då få anledning återkomma till nämnda spörsmål.

Slutligen redogör överstyrelsen för det *byggnadsprogram* och de *ritningar med tillhörande kostnadsberäkningar*, som för Luleåseminariets utvidgning till dubbelseminarium blivit upprättade, ävensom för de åtgärder, som vidtagits för den nuvarande seminarietomtens tillökning till erforderlig storlek. Härom yttrar överstyrelsen:

Sedan överstyrelsen kommit till nu angivna uppfattning i förläggningsfrågan, hade överstyrelsen enligt Kungl. Maj:ts därtill den 21 januari 1916 givna bemyndi-

*Byggnads-
arbeten.*

gande tillkallat rektorn vid folkskoleseminariet i Luleå G. Norrby för överläggning rörande de åtgärder, som vore erforderliga för Luleåseminariets utvidgning. I samråd med sagde rektor och — sedan chefen för ecklesiastikdepartementet i skrivelse den 5 februari 1916 anmodat överintendentsämbetet att biträda överstyrelsen med utarbetande av ritningar och kostnadsförslag beträffande den för nämnda utvidgning behövliga tillbyggnaden — jämväl med överintendentsämbetet hade så en plan utarbetats för de nybyggnadsarbeten, som syntes erforderliga. I fråga härom hade även upplysningar inhämtats från rektorn vid folkskoleseminariet i Göteborg K. A. Westling för tillgodogörande av de erfarenheter rörande lokalförhållandena vid ett dubbelseminarium, som vunnits under den tid, sagda seminarium arbetat i sina nya lokaler.

Vid den omprövning av tillbyggnadsfrågan, som sålunda ägt rum, hade det befunnits, att densamma torde finna den lämpligaste lösningen genom uppförande å seminarieområdets nordligaste del av en särskild byggnad. För erhållande av den ändamålsenligaste förläggningen av de olika lokalerna hade det befunnits lämpligast att giva vissa rum i huvudbyggnaden en förändrad användning och ersätta dem med rum i den nya byggnaden, varigenom dels bättre sammanhang de olika lokalerna emellan kunde vinnas, dels lämpligare och för dubbelseminariets behov bättre avpassade utrymmen beredas för vissa specialändamål. I huvudsak hade den fördelningen av utrymmena genomförts, att huvudbyggnaden skulle förbehållas för seminarieklasserna och den nya byggnaden för övningsskolan.

På grundval av det så utarbetade byggnadsprogrammet hade enligt överintendentsämbetets uppdrag arkitekten hos ämbetet G. Hermansson, vilken uppgjort de ursprungliga ritningarna till Luleåseminariet, utarbetat *ritningar* till den nya byggnaden samt till de erforderliga förändringarna av huvudbyggnaden och gymnastikhuset. Sagda ritningar med tillhörande kostnadsberäkning hade av överintendentsämbetet med en den 14 mars 1916 dagtecknad skrivelse överlämnats till överstyrelsen och bifogades överstyrelsens utlåtande.

Nybyggnadsförslaget upptog en byggnad, uppförd i jordvåning och däröver två våningar, och inrymde erforderliga nya lärosalar med tillhörande materialrum, ritsal med skuggrum och modellrum, slöjdsalar med virkesrum, källarutrymmen, reservutrymmen samt frukosttrum för elever och övningsskolebarn, vilka sistnämnda rum redan under nuvarande förhållanden visat sig synnerligen behövliga. Genom ändringarna å huvudbyggnaden skulle erhållas större lärarrum med tillhörande utrymmen med hänsyn till lärarkårens avsevärda ökning vid en utvidgning till dubbelseminarium, ökat utrymme för bibliotek och lärum, ytterligare ett rum för den naturvetenskapliga undervisningen samt dubbelt antal överspelningsrum. I gymnastikhuset skulle genom den nuvarande slöjdsalens ersättande med rum i den nya byggnaden erhållas ett nytt avklädningsrum.

Kostnadsberäkningen upptog följande poster:
för nybyggnaden:

grundläggnings-, byggnads- och inrednings-		
arbeten	kronor 177,315: —	
elektriska ledningar	» 4,600: —	
vatten och avlopp	» 9,000: —	
värmeledning	» 20,100: —	
ställningar och instrumentalier	» 4,000: —	
oförutsedda utgifter, ritningar och kontroll	» 20,000: —	kronor 235,015: —

för ändringsarbeten i huvudbyggnaden	kronor 10,755: —
för ändringsarbeten i gymnastikbyggnaden	» 1,690: —
diverse omkostnader	» 1,000: —
Summa kronor 248,460: —	

De utarbetade ritningarna och kostnadsberäkningen hade av överintendentensämbetet för dess del lämnats utan erinran. Ämbetet hade emellertid beträffande kostnadsförslagets slutsumma velat påpeka, att densamma kunde synas hög men att ämbetet, med hänsyn till rådande och i stegring alltjämt stadda pris, icke vågat sätta den beräknade kostnaden lägre.

Överstyrelsen funne för sin del icke skäl till invändning mot de framlagda förslagsritningarna. Skulle i en eller annan punkt några mindre förändringar befinnas önskvärda, torde dessa vara av den art, att de vid arbetsritningars utarbetande kunde vidtagas, utan att därav förorsakades någon ökning av kostnaderna. Överstyrelsen ansåge alltså, att sagda ritningar kunde tjäna till huvudsaklig efterföljd vid det föreslagna byggnadsarbetets utförande.

Vad de beräknade kostnaderna anginge kunde icke nekas, att de vore högre än som kunnat förväntas. Med de erfarenheter, som gjorts rörande byggnadsprisernas starka och hastiga stegring, exempelvis i fråga om nybyggnaden för folkskoleseminariet i Lund, ansåge överstyrelsen det dock icke rådligt att ifrågasätta någon nedprutning av kostnadsbeloppet. Lade man de nu beräknade byggnadskostnaderna, 248,460 kronor, till kostnaderna för de befintliga byggnaderna, 392,750 kronor, befunnos det, att trots det synnerligen höga pris, som beräknats för nybyggnaden, totalbeloppet, 641,210 kronor, bleve ungefärligen detsamma som kostnaden för de nya byggnaderna för dubbelseminariet i Uppsala, 635,000 kronor. I jämförelse med den kostnad, som enligt överintendentensämbetets i det föregående återgivna uppgifter nu skulle behöva beräknas för ett nytt enkelseminarium, vore ju ock den beräknade kostnaden för ifrågavarande nybyggnad blott hälften så stor, ehuru genom densamma vunnos samma möjligheter för lärarens utbildande som genom uppförande av ett nytt enkelseminarium.

Den tomt, över vilken seminariet i Luleå för närvarande förfogade, utgjorde ett område av 31,896,38 kvadratmeter. Då densamma alltså vore mindre än de tomtområden, som eljest ansetts önskvärda för dubbelseminarier, och då det dessutom för en ändamålsenlig förläggning av den tilltänkta nya byggnaden ansetts önskligt, att området utvidgades, hade en ledamot av stadsfullmäktige i Luleå efter samråd med överstyrelsen och överintendentensämbetet hos stadsfullmäktige väckt motion om kostnadsfri upplåtelse av mark för åstadkommande av lämplig utvidgning av tomten. Såsom framginge av ett till överstyrelsen inkommet och vid dess utlåtande fogat protokollsutdrag med därtill hörande karta hade stadsfullmäktige den 11 mars 1916 i anledning av sagda motion enhälligt beslutat att, för den händelse att folkskoleseminariet i Luleå utvidgades till dubbelseminarium, med äganderätt till staten överlåta ett i väster, norr och öster den nuvarande tomtens omslutande område om tillhopa 16,090,14 kvadratmeter ävensom att åtaga sig vissa förpliktelser med avseende å de kring seminariet belägna gator samt i fråga om det väster därom belägna områdets bebyggande.

Efter den sålunda erbjudna utvidgningen skulle området komma att omfatta 47,986,52 kvadratmeter, och säkerhet skulle därjämte hava vunnits mot att seminariet på någon sida erhöle ett mindre lämpligt graunskap. Ehuru den tillökning av området, som alltså nu kunde erhållas, vore större än som ur utrymmessynpunkt vore behöfligt, syntes dock de fördelar, tillökningen skulle bereda, såväl med hänsyn till det

skydd, som vunnes mot olämplig bebyggelse i grannskapet, som beträffande möjligheten att anordna en idrottsplan, vara så stora, att överstyrelsen funne sig böra livligt förorda, att det gjorda erbjudandet antoges.

Det nya områdets ordnande komme givetvis att medföra en del kostnader, för vilka särskilt anslag torde bliva erforderligt. Förberedande åtgärder hade ock vidtagits för erhållande av plan och kostnadsberäkning för de erforderliga arbetena å området. Men då det icke ansetts möjligt att i detta hänseende komma till ett slutligt omdöme, förr än marken bleve bar, kunde något förslag beträffande områdets ordnande nu icke framläggas. Därest beslut om seminariets utvidgning fattades, torde framställning i nu berörda hänseende böra göras samtidigt därmed att anslag äskades till möblering och inredning av den nya byggnaden samt erforderlig komplettering av böcker och undervisningsmaterieell.

Omförmälda protokollsutdrag, enligt vilket stadsfullmäktige i Luleå iklätt sig vissa utfästelser beträffande tillhandahållande av mark m. m. för seminariets utvidgning, innehåller därom följande:

Sedan stadsingenjören i enlighet med erhållet uppdrag inkommit med av kartskisser åtföljt yttrande i ärendet, hade drätselkammaren föreslagit, att stadsfullmäktige ville, för den händelse att folkskoleseminariet i Luleå utvidgas till ett dubbelseminarium, på i motionen relaterat sätt utfästa sig:

att med äganderätt till staten överlåta

dels med grön färg å en av stadsingenjören E. Kinnman den 2 mars 1916 upprättad karta betecknad mark om 8,103,62 kvadratmeters yta, utgörande tillsammans med den nuvarande seminarietomten 4 hektar,

dels den å samma karta med röd färg betecknade mark, utgörande 1,730,64 kvadratmeter; och utgör sålunda det nu till överlåtelse till staten föreslagna området 9,834,26 kvadratmeter;

att anlägga gator längs seminariekvarterets västra och norra sidor;

att, när gatan söder om seminariekvarteret utfylles eller framdrages, lämna öppning för tvenne kanaler till seminariets damm;

att, för så vitt bestämmelsen beror på staden, icke tillåta, att området mellan seminariekvarteret och Backgatan¹ bebygges med annat än enfamiljshus.

Drätselkammaren hade vidare föreslagit, att stadsfullmäktige ville som villkor för dessa utfästelser påfordra rätt för staden att framdraga vatten- och avloppsledning genom seminariekvarteret i Malmgatans² förlängning.

Som emellertid staden icke vore ägare till hela här ovan till överlåtelse på staten föreslagna område, varför inköp måste göras av tomterna nr 1, 6 och 8 i kvarteret Enen, av vilka tomter 634,13 kvadratmeter skulle tillfalla seminarieområdet och 1,086,08 kvadratmeter delvis falla inom norr därom liggande gatan, hade drätselkammaren beslutit uppdraga åt stadsingenjören att under hand infordra anbud å dessa tomter.

Efter det drätselkammarens yttrande avgivits, hade under band från motionären inkommit meddelande, att när från överintendentsämbetet och folkskolöverstyrelsen angivits, att hela det utvidgade seminarieområdet borde omfatta minst 4 hektar, man därmed icke avsett att eftergiva fordran om upplåtelse av tomterna på östra sidan om

¹ Parallell med Seminariegatan, västerut från seminarieområdet. — ² Tvärgata till Seminariegatan.

seminariet i deras helhet, vilka vore avsedda såsom lek- och idrottsplats för det väsentligt ökade barnantalet vid seminariets övningsskola.

Vid behandling av detta ärende beslöto stadsfullmäktige på hemställan av beredningsnämnden enhälligt att bifalla drätselkammarens förslag med det tillägg, att upplåtelsen till staten skulle omfatta jämväl det område om tillhoppa 6,255,88 kvadratmeter, som faller mellan det å åberopade kartan med grönt betecknade området och Lulsundsgatan.

Enligt vad jag inhämtat, har detta beslut sedermera vunnit laga kraft.

Till underlättande av uppfattningen om det erbjudna tomtområdet torde få vid detta protokoll biläggas ovanberörda, av Kinnman den 2 mars 1916 upprättade karta, varå införts anteckning om det sedermera tillkomna området.

Den av folkskolöverstyrelsen verkställda utredningen i ämnet synes mig hava otvetydigt ådagalagt, dels att bristen på lärarkrafter för folkskolorna i Norrland för närvarande är jämförelsevis stor, dels att folkskoleväsendet i Norrland befinner sig på en beklagligt efterbliven ståndpunkt i jämförelse med folkskoleväsendet inom landets övriga delar.

Departement-
schefen.

För avhjälpande av denna brist och för genomförande av de förbättringar i skolväsendet inom Norrland, som måste anses omedelbart eller inom de närmaste åren påkallade, liksom ock för möjliggörande av de ytterligare förbättringar, som därefter kunna vara av nöden, samt för det framtida uppehållandet av det sålunda förbättrade skolväsendet kräves påtagligen ett betydligt antal nya lärarkrafter. För erhållande av sådana erfordras givetvis nya lärarutbildningsanstalter.

Enligt överstyrelsens beräkning skulle icke mindre än tre nya seminarieavdelningar vara erforderliga, för att Norrland i fråga om tillgången på lärarkrafter skulle bli tillgodosett i något så när samma grad, som övriga delar av landet redan äro. Av dessa tre seminarieavdelningar skulle en komma på norra, en på mellersta och en på södra Norrland (utom Gävleborgs län). Två nya seminarieavdelningar, en manlig och en kvinnlig, skulle vara omedelbart behövliga, och enär lärarbehovet vore störst i de båda förstnämnda delarna av Norrland, borde dessa seminarieavdelningar förläggas dit.

I samband härmed har folkskolöverstyrelsen erinrat, att seminariets i Umeå byggnader befinna sig i sådant skick, att de snarast möjligt måste ersättas av nya. Med hänsyn såväl härtill som till det förut nämnda behovet av nya lärarkrafter har överstyrelsen kommit till följande fyra alternativ beträffande uppförande under de närmaste åren av seminariebyggnader för Norrland:

1) uppförande av två nya enkelseminarier, nybyggnad för seminariet i Umeå;

2) utvidgning av Umeåseminariet till dubbelseminarium i sammanhang med nybyggnad, uppförande av ett nytt enkelseminarium;

3) utvidgning av Luleåseminariet till dubbelseminarium genom tillbyggnad, uppförande av ett nytt enkelseminarium, nybyggnad för seminariet i Umeå;

4) utvidgning av såväl Luleåseminariet som Umeåseminariet till dubbelseminarier, det förra genom tillbyggnad, det senare i sammanhang med nybyggnad.

De av folkskolöverstyrelsen gjorda utredningarna synas mig vara utförda omsorgsfullt och med beaktande av de huvudsakliga synpunkter, som kunna vara av betydelse för frågans objektiva bedömande.

I likhet med folkskolöverstyrelsen håller jag före, att det endast är de fyra nyssnämnda alternativen, som här kunna ifrågakomma. Vilket av dessa alternativ man än väljer, kan dock dess genomförande icke ske annat än stegvis. För närvarande torde valet stå mellan att antingen uppföra ett nytt enkelseminarium eller att anordna parallellavdelningar till ett redan förefintligt seminarium. På skäl, som folkskolöverstyrelsen anfört, och särskilt med hänsyn till nu rådande statsfinansiella förhållanden ansluter jag mig i detta avseende obetingat till överstyrelsens förslag. Jag anser således, att den åtgärd, som nu skall vidtagas för anskaffande av ett ökat antal lärarkrafter för folkskolorna i Norrland, bör vara den, att folkskoleseminariet i Luleå utvidgas till dubbelseminarium.

När jag alltså uttalat denna uppfattning, vill jag dock samtidigt framhålla, att detta icke får anses innebära ett omfattande av den principiella ståndpunkten, att ett dubbelseminarium under alla omständigheter vore att föredraga framför ett enkelseminarium.

Det utvidgade Luleåseminariet synes mig av flera skäl böra åtminstone tillsvidare avse utbildning av endast manliga lärare.

Mot den föreliggande byggnadsplanen, som avser dels uppförande å seminariet i Umeå och dels utvidgning av seminariet i Luleå, samt vidtagande av vissa förändringar inom den förutvarande seminarietbyggnaden och gymnastikhuset, har jag icke funnit något att invända. Att därvid beretts rum jämväl för preparandundervisning finner jag av skäl, till vilka jag längre fram skall återkomma, vara välbetänkt.

Det av arkitekten G. Hermansson upprättade kostnadsförslaget rörande nybyggnaden samt ändringsarbetena i huvudbyggnaden och gymnastikhuset slutar på en totalsumma av 248,460 kronor. Beträffande denna summa har överintendentensämbetet förklarat, att den visserligen kunde synas hög men att ämbetet med hänsyn till rådande och i stegring stadda pris

icke vågade sätta de beräknade kostnaderna lägre än som skett. Vid sådant förhållande torde någon nedsättning av kostnadsberäkningen icke böra äga rum.

Såsom folkskolöverstyrelsen omförmålt, är den tomt, över vilken Luleåseminariet förfogar, mindre än de tomtområden, som eljest ansetts önskvärda för dubbelseminarier. Sedan emellertid stadsfullmäktige i Luleå, efter vad förut är nämnt, genom beslut den 11 mars 1916 utfäst sig bland annat att för seminarietomtens utvidgning till staten med äganderätt överlåta ett område av tillhoppa 16,090,14 kvadratmeter, erhålles på detta sätt ett för ändamålet fullt tillräckligt område. Förslag till ordnande av det nya tomtområdet har emellertid av skäl, som folkskolöverstyrelsen anfört, icke kunnat nu framläggas, utan torde, i händelse av bifall till förevarande förslag, berörda fråga få framdeles upptagas till bedömande.

Därest beslut nu kommer att fattas om erforderliga byggnadsarbeten för utvidgning av seminariet i Luleå till dubbelseminarium, böra åtgärder vidtagas för inrättande snarast möjligt av parallellavdelningar vid seminariet. Folkskolöverstyrelsen har därom anfört följande:

*Parallell-
avdelningar*

Utvidgningen borde tydligen taga sin början genom inrättande av en parallellavdelning till första klassen senast höstterminen 1917. Med hänsyn till det trängande behovet att snarast möjligt erhålla ökad tillgång på lärarkrafter inom Norrland skulle det emellertid vara synnerligen önskligt, att sagda utvidgning kunde påbörjas redan höstterminen 1916 genom inrättande av en dylik parallellavdelning. Att döma efter hittillsvarande förhållanden och då någon särskild anordning för inträdessökandes förberedelse nu ej vore vidtagen, torde visserligen icke stor sannolikhet förefinnas för att tillräckligt antal elever för en sådan avdelning skulle kunna erhållas. Då emellertid den möjligheten ju icke kunde anses alldeles utesluten, att kvalificerade inträdessökande i tillräckligt antal *kunde* komma att anmäla sig, skulle det vara att beklaga, om i sådant fall en parallellavdelning icke skulle kunna komma till stånd, därför att medel för dess upprättande ej funnes tillgängliga. Det syntes därför överstyrelsen riktigast, att man genom utverkande av anslag för ändamålet sökte hålla sagda möjlighet öppen. Såsom förutsättning för att avdelningen skulle få träda i verksamhet ansåge överstyrelsen lämpligen kunna uppställas, att åtminstone omkring 20 godkända inträdessökande borde förefinnas. Skulle en parallellavdelning icke kunna komma till stånd redan höstterminen 1916, finge de för densamma avsedda medlen besparas statsverket.

Rörande de kostnader, som skulle erfordras för uppehållande av parallellavdelning till första klassen under läsåret 1916—1917 och parallellavdelningar till första och andra klasserna under höstterminen 1917, har seminariets rektor i en till folkskolöverstyrelsen ställd skrivelse den 24 februari 1916 lämnat följande utredning.

Behovet av lärarkrafter för parallellavdelningarna komme att omfatta nedan angivna lärartimmar.

	Höstterminen 1916.	Vårterminen 1917.	Höstterminen 1917.
för undervisningen i läsaömen.....	30	30	56
» » i teckning.....	3	3	5
» » i musik.....	6	6	12
» » i gymnastik.....	8	8	14
» » i slöjd.....	8	8	12

Efter denna beräkning erfordrades sålunda under läsåret 1916—1917 1 extra ordinarie adjunkt samt timlärare för 9 veckotimmar, under höstterminen 1917 2 extra ordinarie adjunkter samt timlärare för 14 veckotimmar.

Beräknades arvoden för de nu angivna, under höstterminen 1916 och år 1917 behövlige extra lärarkrafterna enligt gällande författningar, uppginge de till följande belopp:

	Höst- terminen 1916.		Vår- termine 1917.		Höst- terminen 1917.		Summa.	
	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
Arvode åt extra ordinarie adjunkter.....	1,176	92	1,523	08	2,353	84	5,053	84
» » timlärare.....	510	—	660	—	793	33	1,963	33
» » lärare i teckning.....	130	77	169	23	217	95	517	95
» » » i musik.....	261	54	338	46	523	08	1,123	08
» » » i gymnastik.....	348	72	451	28	610	26	1,410	26
» » » i slöjd.....	261	54	338	46	392	31	992	31
Summa	2,689	49	3,480	51	4,890	77	11,060	77

För elevstipendier borde beräknas ett årligt belopp av 2,500 kronor för klass.

Seminarieläkaren borde åtnjuta tilläggsarvode, beräknat efter 100 kronor för klass och läsår.

Då expeditonsarbetet betydligt ökades genom det organisationsarbete, som förestode under seminariets ombildning till dubbelseminarium, vore det rimligt, att rektors skrivbiträde redan från senare halvåret 1916 erhöles arvode efter 250 kronor för år. Ett tilläggsarvode å 150 kronor för år åt rektors skrivbiträde vore sålunda erforderligt.

Till slöjdvirke samt underhåll och komplettering av slöjdmateriell erfordrades ett belopp av 75 kronor för termin för undervisning i ämnet i klass I, där även pappslöjd inginge vid undervisningen, samt ett terminligt belopp av 50 kronor för undervisningen i klass II.

Övrig undervisningsmaterieell kunde beräknas till ett belopp av 100 kronor för år och klass. Vid höstterminens början år 1917 behövde ett överspelningspiano inköpas till ett ungefärligt pris av 400 kronor.

Såsom lärorum för en parallellavdelning kunde vid höstterminens början 1916 seminariets läsrum, där erforderliga elevpulpeter finnes, tagas i anspråk. För den parallellavdelning, som komme att inrättas med början av höstterminen 1917, kunde ett nuvarande materiellrum i huvudbyggnaden tjäna till klassrum. För omändring av

den elektriska installationen i detta rum erfordrades ett belopp av 75 kronor. Följande skolinventarier till denna avdelning borde anskaffas:

30 skolpulpeter à 20 kronor	kronor 600: —
1 lärarbord med stol och plattform	» 75: —
Övrig inredningsmateriell.....	» 50: —

Summa kronor 725: —

För utökning av seminariets knappa anslag till bränsle, belysning, städning m. m. erfordrades för vardera av terminerna under läsåret 1916—1917 ett belopp av 200 kronor samt för höstterminen 1917 ett belopp av 500 kronor.

De för parallellavdelningarna under höstterminen 1916 och kalenderåret 1917 erforderliga anslagsbeloppen bleve sålunda:

	Höst- terminen 1916.		Året 1917.		Summa.	
	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
till lärararvoden.....	2,689	49	8,371	28	11,060	77
» elevstipendier	1,250	—	3,750	—	5,000	—
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	50	—	150	—	200	—
» » » rektors skrivbiträde	75	—	150	—	225	—
» virke och materiell för slöjdundervisningen	75	—	200	—	275	—
» undervisningsmateriell och musikinstrument	50	—	550	—	600	—
» inventarier och inredningsmateriell	—	—	800	—	800	—
» uppvärmning, belysning, städning m. m.	200	—	700	—	900	—
Summa kronor	4,389	49	14,671	28	19,060	77

Angående denna kostnadsberäkning har folkskolöverstyrelsen anfört följande:

Den av rektor framlagda beräkningen av kostnaderna för lärarkrafter överensstämde fullständigt med gällande undervisningsplan och löneförfattningar samt med vad som eljest i liknande fall beviljats. Icke heller mot övriga av rektor upptagna kostnadsbelopp funne överstyrelsen skäl till anmärkning med undantag därav, att stipendieanslagen för parallellavdelningar pläгат beräknas efter 1,200 kronor och ej, såsom här skett, efter 1,250 kronor för termin och avdelning. Enligt sagda beräkningsgrund, som även här torde böra tillämpas, kunde de angivna kostnadsbeloppen minskas för höstterminen 1916 med 50 kronor, för år 1917 med 150 kronor och i allt med 200 kronor. Hela anslagsbehovet för parallellavdelningar skulle alltså uppgå till 18,860 kronor 77 öre. Kunde någon parallellavdelning ej komma till stånd förr än vid början av höstterminen 1917, skulle av nämnda belopp erfordras allenast 4,339 kronor 49 öre.

Icke heller jag finner skäl till någon annan anmärkning mot den av seminariets rektor gjorda kostnadsberäkningen för här avsedda parallellavdelningar än den folkskolöverstyrelsen framställt. Till uppehållande av

Departementschefen.

sagda parallellavdelningar skulle således, under förutsättning att *en* sådan avdelning kan inrättas redan under höstterminen 1916, erfordras ett belopp av 18,860 kronor 77 öre, därav 4,339 kronor 49 öre under höstterminen 1916 och 14,521 kronor 28 öre under år 1917.

*Preparand-
kurser.*

I förberörda skrivelse till folkskolöverstyrelsen har rektor Norrby jämväl föreslagit, att en preparandkurs skulle under höstterminen 1916 på statens bekostnad inrättas vid seminariet i Luleå. Om behovet av sådana kurser yttrar Norrby:

Behovet av
sådana
kurser.

En förutsättning för seminariets i Luleå ombildning till dubbelseminarium ansåge Norrby vara, att på statens bekostnad anordnades en med seminariet förenad s. k. preparandkurs.

Redan vid diskussionen om den nya seminarieorganisationen hade det framhållits, att med de inträdesfordringar, som enligt förnyad seminariestadga komme att bli gällande, det särskilt med hänsyn till förhållandena i övre Norrland bleve nödvändigt, att på statens bekostnad dylika kurser inrättades. Lärarkollegiet vid seminariet i Luleå hade sålunda i sitt underdåniga yttrande rörande folkundervisningskommitténs betänkande angående folkskoleseminarierna betonat, att därest ej seminariekursen bleve femårig, en med seminariet förenad preparandkurs borde inrättas.

Domkapitlet i Luleå hade ävenledes i sitt den 26 september 1912 dagtecknade underdåniga utlåtande i samma ärende gjort gällande nödvändigheten av en dylik åtgärd. Domkapitlet hade erinrat om det mindre utvecklade folkskoleväsendet i Norrbottens och Västerbottens län, varigenom dessa läns glesboende allmogebefolkning i vitt spridda byar i osedvanlig utsträckning måste åtnöja sig med mindre folkskolor samt i varje fall avsakna fortsättningsskolor, ävensom att en avsevärd del av befolkningen i det nordligaste länet hade finskan till sitt modersmål. Såvida ej genom statens försorg förberedande inträdeskurser inrättades, befarade domkapitlet, att en stor del av seminarieeleverna komme att rekryteras från sydligare delar av landet, varigenom det övre Norrland, då dessa elever i främsta rummet komme att söka lärarbefattningar i sina hemorter, skulle komma att allt fortfarande lida brist på fullt utbildade lärarkrafter vid folkskolorna. Liknande synpunkter hade framförts av biskop Bergqvist i ett anförande i första kammaren vid 1913 års riksdag, då ärendet angående ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. förekommit till behandling.

Erfarenheten hade också visat, att kurser för inträdessökande måst anordnas. Den förmån, som en stor del inträdessökande från andra delar av riket åtnjutit att hava haft tillfälle genomgå fullständiga folkskolor, ofta av A-typ, förefunnes ej i allmänhet för allmogebefolkningen i övre Norrland. Härmed sammanhängde, att den undervisning utöver den egentliga folkskolekursen, som i övriga delar av riket kunde av erfarna folkskollärare lämnas ynglingar, som beredde sig för inträde vid folkskoleseminarium, ej i avsevärd mån kunde beredas inträdessökande från de nordligaste länen. Dessa måste sålunda anlita utvägen att genomgå på enskilt initiativ anordnade preparandkurser, som naturligen, helst då elevantalet ej läte sig beräkna, måste ställa sig jämförelsevis dyra. På grund av den nu senast nämnda omständigheten avskräcktes jämväl många ynglingar, som eljest kunde vara synnerligen lämpliga för utbildning till folkskollärarkallet, att beträda banan. Elevrekryteringen vid seminariet komme därför i viss mån, vad beträffade sökande från övre Norrland, att betingas mera av

de ekonomiska möjligheter, de sökande kunde äga, än av deras fallenhet för lärarkallet. Vad elever vid seminariet från sydliga delar av landet anginge sökte de, som domkapitlet i sitt ovan refererade utlåtande befarade, i avsevärd mån anställning i sin hemtrakt. Följande tabell lämnade härom upplysning.

Utexaminerade elever 1911—1915 med hemort i andra delar av riket än Norrbottens och Västerbottens län.

Examensår.	Läraranställning i Norrbottens eller Västerbottens län.	Läraranställning i andra delar av riket.	Summa.
1911	2	3	5
1912	2	8	10
1913	1	6	7
1914	—	13	13
1915	2	11	13

Det vore sålunda, enligt Norrbys förmenande, även om seminariet i Luleå fortfarande komme att arbeta som enkelseminarium, ett oavvisligt behov, att på statens bekostnad en med seminariet förenad preparandkurs upprättades vid detsamma.

Vid seminariets eventuella ombildning till dubbelseminarium framträdde än skarpare behovet av en sådan åtgärd. Det torde stöta på synnerligen stora svårigheter att, därest ej staten samtidigt åtog sig att bekosta en inträdeskurs, erhålla kvalificerade sökande från det egentliga seminarieområdet, övre Norrland. Den fördel, som upprättandet av parallellavdelningar avsåge att vinna, nämligen ökad tillgång på lärarkrafter i denna landsdel, komme sålunda att äventyras.

För att fullt effektivt kunna ernå det åsyftade ändamålet torde det vara erforderligt, att när erfarenheten rörande anordningen av preparandkursen mera stadgat sig och lokalutrymme det medgäve, tvenne dylika samtidigt arbetande kurser anordnades.

Nu närmast vore det lämpligt att stanna vid upprättandet av en sådan kurs.

Beträffande den närmare anordningen av den nu ifrågavarande preparandkursen yttrar Norrby följande:

I kursen borde undervisning meddelas till den omfattning, som motsvarade inträdesfordringarna vid folkskoleseminarium. Att därjämte gymnastik borde upptagas på timplanen, erfordrade ej närmare motivering. Såsom ämnen borde sålunda förekomma: kristendomskunskap, modersmålet, matematik, historia, geografi, naturkunnskap, teckning, välskrifning, sång, gymnastik och slöjd. Antalet undervisningstimmar borde ej gärna utsträckas över i medeltal 5 om dagen eller till sammanlagt omkring 30 timmar i veckan, så att eleverna bereddes tillräcklig tid för hemarbete, vilket givetvis vore erforderligt även på den grund, att det sätt, på vilket eleven handhade detta, vore en god mätare på hans lämplighet för studier.

Plan för kursens anordning.

Fråga bleve då, huru lång tid kursen borde omfatta. Den privata inträdeskurs, som de senare åren varit anordnad i Luleå, hade räckt sammanlagt 25 veckor. I kursen hade ej ingått undervisning i gymnastik. Erfarenheten vid denna kurs hade givit

vid handen, att tiden varit väl knappt tilltagen särskilt med hänsyn till elevernas från Lappmarken och de finsktalande delarna av länet bristande kunskap i svenska språket. Det torde därför ej vara tillrådligt att inskränka kursen att omfatta blott en vårtermins längd. Kursen borde tydligen taga sin början redan under höstterminen och i sin helhet omfatta något längre tid än 25 veckor. Möjligen torde det framdeles visa sig nödvändigt att låta kursen fortgå under helt läsår på 38 å 39 veckor. Försöksvis kunde det nu vara lämpligt att stanna vid en kurs på 34 veckor, varvid 14 veckor borde komma på höstterminen och 20 på vårterminen. Kursen kunde då börja, sedan arbetet vid seminariet kommit något i gång, vilket av flera skäl kunde vara en fördel.

Beträffande tillträde till kursen borde stadgas, att sökande skulle hava sin hemort i Norrbottens eller Västerbottens län med visst företräde för ynglingar från Norrbottens och Västerbottens läns finnmarks- och lappmarksförsamlingar. Då plats kunde beredas, borde sökande från andra län, särskilt Jämtlands, kunna vinna inträde. I övrigt borde i tillämpliga delar fordras, att sökande uppfyllde de i §§ 28 och 29 i gällande seminariestadga föreskrivna villkor, varvid dock den övre åldersgränsen för inträde vid kursen borde sättas ett år lägre än för inträde vid folkskoleseminarium.

Någon särskild kunskapsprövning vid inträdet torde ej behöva förekomma, utan kunde det tillkomma rektor att, efter samråd med seminarieläkaren rörande sökandens fysiska lämplighet och efter de närmare föreskrifter, som kunde av folkskolöverstyrelsen lämnas, bestämma om vilka som skulle vinna inträde vid kursen. Undervisningen under höstterminen kunde lämpligen läggas så, att denna termin bleve en provtermin, och borde sådana elever, som visade sig mindre lämpliga för utbildningen, kunna från kursen skiljas. Då plats av denna grund bleve ledig, skulle rektor äga att vid vårterminens början bevilja inträde åt sådana elever, som kunde visa sig följa med undervisningen.

Timplan och undervisningsplan ävensom bestämmelser för kursens anordnande i övrigt borde givetvis fastställas av folkskolöverstyrelsen.

Såsom lämplig fördelning av veckotimmar för den kurs, som eventuellt skulle taga sin början höstterminen 1916, föresloge Norrby för sin del följande:

Ämnen.	Timmar.
Kristendomskunskap	2
Modersmålet	7
Matematik	5
Historia	2
Geografi	2
Naturkunnighet	3
Summa	21
Teckning och välskrivning	2
Sång	1
Gymnastik med lek och idrott	4
Slöjd	1
Summa	8
Hela antalet undervisningstimmar	29

De läroämnen, som fått det högsta antalet undervisningstimmar, modersmålet, matematik och naturkunnighet, hade visat sig vara de, i vilka de inträdessökande synbarligen behövt ytterligare undervisning och handledning.

Antalet lärartimmar bleve för kunskapsämnena 23, varav 2 för granskning av elevernas skriftliga arbeten, samt för övningsämnena 9, varav 2 för undervisning i slöjd med delad klass.

Slutligen har Norrby även verkställt en beräkning av kostnaderna för den ifrågasatta preparandkursen och beträffande dessa kostnader anført följande:

Beräknades arvodena efter samma grunder som för timlärare vid folkskoleseminarium och lärare i respektive övningsämnena, uppginge de till följande belopp:

Kostnader.

	Höst- terminen 1916.		Vår- terminen 1917.		Höst- terminen 1917.		Summa.	
	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
Arvode åt lärare i läsaämnen	1,073	33	1,533	34	1,073	33	3,680	—
» » » i teckning och välskrifning	71	80	102	56	71	80	246	16
» » » i sång	35	90	51	28	35	90	123	08
» » » i gymnastik	143	59	205	13	143	59	492	31
» » » i slöjd	53	85	76	92	53	85	184	62
Summa	1,378	47	1,969	23	1,378	47	4,726	17

Jämte rektor, som borde hava sig den närmaste ledningen av kursen anførtrodd, torde en lärare med samma uppgifter som en klassföreståndare och med uppgift att i övrigt följa elevernas studier och utveckling böra förordnas. För kursens ledning och övertvakande borde rimligtvis någon ersättning beräknas, exempelvis ett belopp av 350 kronor för läsår, att fördelas efter folkskolöverstyrelsens beprövande.

Därest nu på statens bekostnad en preparandkurs inrättades vid seminariet, bereddes därigenom en stor förmån åt inträdessökande vid seminariet från övre Norrland. Emellertid torde det vara erforderligt för kursens behöriga rekrytering, att jämväl något understöd bereddes åt behövande och i övrigt för utbildningen lämpliga elever att utgå i form av stipendier efter kursens slut och sedan inträde beviljats vid seminariet. Till elev, som vore kunnig i lapska eller finska språket och som förpliktigade sig att efter slutad seminariekurs taga anställning som lärare vid skola i trakt, där lapska eller finska förekomme som samtalspråk, eller att, därest ej sådan anställning kunde beredas honom, i varje fall under viss tid tjänstgöra inom Norrbottens eller Västerbottens län, borde ett stipendium av 150 kronor kunna utgå ur förslagsanslaget till lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål, eller förslagsanslaget till befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste delar bosatta finnar. För övriga elever torde i staten för preparandkursen böra upptagas till stipendier ett årligt belopp av 1,000 kronor.

I seminariets nuvarande byggnader kunde för de närmaste åren lokal för kursen beredas i rummet ovanför träslöjd-salen i gymnastikbyggnaden. Intill dess kursen erhöles rum i en blivande nybyggnad, kunde lämpligen en del äldre skolbord och övriga

tillgängliga skolmöbler komma till användning. Följande möbler och inventarier måste dock anskaffas

3 dussin stolar	250	kronor
1 lärarbord med stol och plattform	75	»
1 skåp	75	»
diverse gardiner och inredningsmateriell	100	»

Summa 500 kronor

vartill komme förändring av elektrisk installation i rummet 100 »

Summa 600 kronor

Såsom ersättning till seminarieläkaren, som beträffande preparandkursen borde hava samma skyldigheter som vid seminariet, borde utgå ett årligt arvode av 100 kronor.

Till virke och materiell för slöjden och komplettering av slöjdverktyg kunde beräknas ett belopp av 100 kronor för år.

För övrig undervisningsmateriell, annonskostnader m. m. vore ett belopp av 150 kronor för år erforderligt. — Uppvärmning, belysning, vattenförbrukning, städning m. m. betingade en jämförelsevis hög kostnad, då lokalen, som vore belägen i gymnastikbyggnaden, krävde högre värmegrad än den för gymnastik- och slöjdlokaler erforderliga. Kostnaden kunde ej sättas lägre än 500 kronor för år.

Anslagsbehoven för preparandkursen under höstterminen 1916 och kalenderåret 1917 bleve sålunda följande.

	Höst- terminen 1916.		År 1917.		Summa.	
	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
Lärararvoden	1,378	47	3,347	70	4,726	17
Ledning av kursen	175	—	350	—	525	—
Elevstipendier	—	—	1,000	—	1,000	—
Inventarier och inredningsmateriell	600	—	—	—	600	—
Läkararvode	50	—	100	—	150	—
Slöjdvirke och komplettering av verktyg	50	—	100	—	150	—
Undervisningsmateriell m. m.	75	—	150	—	225	—
Uppvärmning, belysning, städning m. m.	250	—	500	—	750	—
Summa	2,578	47	5,547	70	8,126	17

Folkskolöverstyrelsen har i sin förutnämnda skrivelse den 21 mars 1916 yttrat sig jämväl om de ifrågasatta preparandkurserna och därvid anfört följande rörande behovet av sådana kurser:

Redan från början hade det stått klart för överstyrelsen, att det komme att erbjuda svårigheter att för de behövliga nya seminarierna eller seminarieavdelningarna i övre Norrland erhålla nödigt antal elever med tillräckligt god förberedelse för att undervisningen skulle kunna hållas uppe på den nivå, som i allmänhet ansåges önsk-

värd vid vara seminarier. Man borde blott från den föregående framställningen fasthålla vad som anförts rörande folkskoleväsendets beskaffenhet i denna del av landet och därjämte erinra sig, att en icke ringa del av befolkningen hade annat språk än svenskan till sitt modersmål samt att överhuvud tillfällena att erhålla hjälp och handledning vid förberedelsen till inträde i seminarium här i allmänhet torde vara betydligt sämre än i andra trakter, för att det skulle vara klart, att inträdessökande från övre Norrland i allmänhet icke kunde befinna sig på samma kunskapsnivå, som eljest vore den vanliga.

Nu berörda förhållanden hade, då frågan om folkskoleseminariernas omorganisation förelåg, med styrka framhållits av kollegierna vid seminarierna i Luleå och Umeå samt av domkapitlet i Luleå och även berörts vid sagda frågas behandling inom riksdagen. Överstyrelsen hade också för sin del kommit till den övertygelsen, att vilken lösning än frågan om en ökning av lärarproduktionen inom övre Norrland erhöle, särskilda åtgärder från det allmännas sida oundgängligen erfordrades för erhållande av inträdessökande med nödig utbildning. De överläggningar i detta ämne, överstyrelsen haft med rektorn vid seminariet i Luleå, hade ytterligare bestyrkt överstyrelsens uppfattning härutinnan.

Lämpligast torde tillfälle till nödig förberedelse kunna åstadkommas genom en av staten upprättad och underhållen preparandkurs för inträdessökande, vilken ställdes i samband med och under samma ledning som seminariet. Givetvis skulle intagning i seminariet alltjämt ske efter inträdesprövning i likhet med vad nu ägde rum, och tillfälle skulle alltså stå öppet för inträdessökande, som på annat sätt förberett sig, att i tävlan med preparandkursens elever vinna inträde i seminariet.

Överstyrelsen vore av den övertygelsen, att varje plan för en seminarieanläggning eller seminarieutvidgning i övre Norrland som ett oundgängligt komplement krävde en anordning av nu berörda eller därmed jämförlig art, och ville för övrigt rörande behovet av särskild preparandkurs hänvisa till vad sagda rektor därom anført i den till överstyrelsen ingivna framställningen i ämnet. Överstyrelsen kunde för sin del instämma i de uttalanden, som där gjorts.

Mot den av rektor Norrby framlagda planen för preparandkursens anordning har folkskolöverstyrelsen icke funnit skäl till invändning. Då det här gällde ett första försök, vore ju möjligt, att vunna erfarenheter framdeles kunde föranleda någon förändring i planläggningen. Men att det framlagda förslaget i stort sett träffade det rätta syntes överstyrelsen otvivelaktigt.

I fråga om den för preparandkursen upprättade kostnadsberäkningen yttrar folkskolöverstyrelsen:

Vad anginge kostnaderna för kursen hade lärararvodena beräknats enligt samma grunder, som i motsvarande hänseenden gällde för folkskoleseminarierna, men med vederbörlig reducering i förhållande till det mindre antal läsveckor, kursen skulle omfatta i jämförelse med läsåret vid seminarierna. Överstyrelsen funne den sålunda använda beräkningsgrunden skälig och hade icke heller något att anmärka beträffande de av rektor upptagna utgiftsposterna för ledning av kursen, läkararvode, inventarier och inredningsmateriell, slöjdvirke och komplettering av verktyg, undervisningsmateriell samt uppvärmning, belysning och städning.

Däremot kände sig överstyrelsen tveksam, huruvida i enlighet med vad rektor

föreslagit något belopp borde anvisas till stipendier åt preparandkursens elever. Tydligt vore, att goda skäl kunde anföras både för och emot sagda förslag. Överstyrelsen vore dock snarast böjd för den uppfattningen, att om nu, i enlighet med vad överstyrelsen förordade, en så pass kraftig åtgärd vidtoges för främjande av en god elevrekrytering som upprättande genom statens försorg av en kostnadsfri preparandkurs, man borde avvakta det resultat, som därav kunde vinnas, innan man beslutade sig för att genom utdelande av stipendieunderstöd söka ytterligare befordra tillströmningen till seminariet. Därtill komme, att det, innan närmare erfarenhet föreläge, syntes svårt att bedöma, i vilken ordning och efter vilka grunder dylika understöd lämpligast borde utgå. Överstyrelsen funne sig därför åtminstone för närvarande icke kunna påyrka, att stipendier skulle utgå till preparandkursens elever.

Minskades det av rektor beräknade kostnadsbeloppet med den till stipendier avsedda summan, 1.000 kronor, skulle kostnaderna för preparandkursens uppehållande under höstterminen 1916 och år 1917 belöpa sig till 7.126 kronor 17 öre. Årskostnaden, engångskostnader frånräknade, skulle uppgå till 4,547 kronor 70 öre. Anslag för ändamålet torde tills vidare böra begäras å extra stat.

Departement-
chefen.

Vare sig man i övre Norrland inrättar ett nytt seminarium eller en ny seminarieavdelning, är det givetvis en oundgänglig förutsättning för att det ändamål, som härmed avses, skall vinnas, att ett erforderligt antal för folkskollärarkallet lämpliga elever tillföres seminariet från denna del av landet. Såväl den av folkskolöverstyrelsen lämnade utredningen i frågan som ock vad seminariets rektor i detta ärende anført torde emellertid hava ådagalagt, att med den ringa utveckling, som folkskoleväsendet i övre Norrland nått, en sådan elevrekrytering icke kan ske med mindre särskilda åtgärder för detta ändamål vidtagas. Den åtgärd i berörda avseende, som ligger närmast att tänka på, är utan tvivel den, som seminariets lärarkår och domkapitlet i Luleå redan tidigare antytt och som nu blivit av seminariets rektor och folkskolöverstyrelsen föreslagen, nämligen att vid seminariet inrättas preparandkurser för den ungdom, som önskar där vinna inträde. För min del anser jag, att en sådan kurs så snart ske kan bör anordnas. Möjligen kan det framdeles bliva behöfligt att där anordna två, samtidigt pågående preparandkurser. Detta är emellertid en fråga, som icke nu föreligger och som därför icke heller behöver nu tagas under omprövning.

Mot den av seminariets rektor upprättade och av folkskolöverstyrelsen tillstyrkta planen för den nu föreslagnakursens anordnande har jag intet att invända.

Beträffande den gjorda kostnadsberäkningen för kursen har folkskolöverstyrelsen icke haft något att erinra utom i fråga om den post å 1,000 kronor, som avser stipendier åt preparandkursens elever. Rörande förslaget om utdelande av dylika stipendier har överstyrelsen varit tveksam. Överstyrelsen håller visserligen före, att goda skäl kunna anföras för detta förslag, men anser dock, att man först borde avvakta resultatet av en kurs, för vilken stipendier icke tilldelades eleverna.

I denna punkt har jag kommit till en annan uppfattning än överstyrelsen, vare sig jag betraktat frågan ur seminariets eller ur elevernas synpunkt.

Enligt vad jag inhämtat har antalet inträdessökande till första klassen vid Luleå folkskoleseminarium under de båda senaste åren varit jämförelsevis litet. Från att hava utgjort under åren 1910—1912 respektive 56, 58 och 56 samt under år 1913 78 har detta antal år 1914 sjunkit till 41 och år 1915 till 32. Här kan visserligen erinras, att de inträdessökandes antal under de båda senaste åren nedgått även vid vissa andra seminarier, men denna nedgång har ingenstädes varit proportionsvis så stor som vid seminariet i Luleå. Nu är det ju önskvärt, att antalet inträdessökande i ej så ringa grad överstiger det antal, som kan mottagas, enär endast därigenom ett fullt lämpligt elevmaterial kan utväljas. Då nu en seminarieklass beräknats kunna rymma 30 elever och de sökandes antal, såsom år 1915 varit fallet i Luleå, uppgår endast till 32, blir möjligheten till urval tydligen ganska begränsad.

Redan härav framgår, att den föreslagna preparandkursen vid seminariet i Luleå skulle vara behövlig, även om detta seminarium fortfarande skulle förbliva ett enkelseminarium. När det nu hädanefter skulle gälla att årligen tillföra seminariet ett dubbelt så stort antal elever som förut och att bland dessa elever få särskilt de lapsktalande och finsktalande bygderna tillbörligen representerade, synes mig den ytterligare uppmuntran till inträde vid detta seminarium, som kan ligga i mindre stipendier åt sådana elever vid preparandkursen, som visat sig lämpliga för lärarkallet, vara väl behövlig, för såvitt man nämligen skall kunna vänta sig ett tillräckligt antal inträdessökande.

Från elevernas synpunkt torde ett sådant stipendium icke kunna betraktas annat än som en åtgärd, avseende att inträdessökande från rikets nordliga delar må i fråga om möjligheten att fylla kunskapsförutsättningarna bliva likställda med inträdessökande från andra delar av landet. Den i övre Norrland uppfostrade, som vill förbereda sig för inträde vid ett folkskoleseminarium och som erhållit endast folkskolebildning, är i allmänhet på grund av folkskoleväsendets låga ståndpunkt i denna landsdel i tvåfaldigt avseende sämre ställd än sina likar i övriga delar av landet. Dels har han i de flesta fall erhållit en svagare skolbildning, varav följer, att den nämnda förberedelsen måste bliva mera omfattande och kostsam; dels har han endast i sällsynta undantagsfall att i sin hemort tillgå en examinerad folkskollärare eller folkskollärarinna, som kan biträda honom vid förberedelsen. Då nu denna hans ofördelaktigare ställning är en följd av de ogynnsamma förhållanden inom ifrågavarande landsdel, med vilka en

bildningssökande där har att kämpa, torde det kunna anses billigt, att staten här, åtminstone i någon mån, även i ekonomiskt avseende träder hjälpende och stödjande emellan.

Med det anslag, som för ändamålet föreslagits, kunna stipendierna visserligen icke bliva synnerligen stora, men även ett belopp av 40 à 50 kronor kan uppenbarligen vara av högt värde för en obemedlad eller mindre bemedlad elev, kanske allrämest därigenom att han sedermera lättare skulle kunna erhålla nödig ekonomisk hjälp för genomgåendet av den egentliga seminariekursen.

Då jag sålunda obetingat tillstyrker beviljandet av nu ifrågavarande anslag till stipendier å mindre belopp, kan jag däremot icke anse lämpligt, att därutöver stipendium å 150 kronor skulle tilldelas sådan elev vid preparandkursen, som vore kunnig i lapska eller finska språket och som förpliktade sig att efter slutad seminariekurs taga anställning som lärare vid skola i trakt, där lapska eller finska förekommer som talspråk. Dylika stipendier kunna för närvarande tilldelas elever vid det egentliga seminariet, och åtgärder i enahanda syfte torde icke böra vidtagas inom den rån preparandkursen erbjuder.

Mot det upprättade kostnadsförslaget i övrigt har jag intet att invända.

Det erforderliga anslaget för preparandkursen under höstterminen 1916 och kalenderåret 1917 skulle således bliva 8,126 kronor 17 öre.

*Översikt av
kostnaderna.*

För utvidgningen av folkskoleseminariet i Luleå till dubbelseminarium skulle alltså i enlighet med den lämnade utredningen nu erfordras följande anslag:

dels till uppförande av ny byggnad och ändrings-			
arbeten i de gamla byggnaderna	kronor	248,460:	—
dels till uppehållande under höstterminen 1916 och år			
1917 av parallellavdelningar	kronor	18,860:77	
preparandkurs	>	8,126:17	, 26,986:94
Summa kronor 275,446:94			

eller, sedan beloppet till parallellavdelningar och preparandkurs avrundats till 27,000 kronor, 275,460 kronor. Det för byggnadsarbeten erforderliga anslaget torde lämpligen böra fördelas på två budgetår.

Såsom förut erinrats, har i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag till uppförande av byggnader för ett nytt folkskoleseminarium i Norrland upptagits på extra stat för år 1917 ett belopp av 150,000 kronor. Bestridas från denna anslagspost kostnaderna för parallell-

avdelningar och preparandkurs, 27,000 kronor, skulle för byggnadsändamål återstå 123,000 kronor eller i det närmaste hälften av byggnadskostnaderna. Å 1918 års stat finge därefter anvisas återstoden, 125,460 kronor, av sistnämnda kostnader.

På grund av vad nu anförts hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t *Hemställan.* tacktes föreslå riksdagen att

dels antaga av stadsfullmäktige i Luleå gjort erbjudande om upplåtelse av ett område av 16,090,14 kvadratmeter för utvidgning av folkskoleseminariets i sagda stad tomtområde,

dels till utförande i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten G. Hermansson upprättade ritningar av erforderliga nybyggnads- och omändringsarbeten för ifrågavarande seminariums utvidgning till dubbelseminarium bevilja ett anslag av 248,460 kronor och därav anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av 123,000 kronor,

dels ock till uppehållande vid samma seminarium under höstterminen 1916 och år 1917 av parallellavdelningar och preparandkurs anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av 27,000 kronor,

ävensom bemyndiga Kungl. Maj:t att av de för år 1917 anvisade anslagen låta under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna för sistnämnda år erforderliga belopp.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
Einar Sundström.

Bilaga 1.

**Ordinarie och extra ordinarie tjänster vid folkskolorna samt av mindre kompetenta lärare uppehållna vikariat vid dessa skolor
åren 1907 och 1912.**

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
L ä n.	Å r 1907.			Å r 1912.		
	Antal tjänster.	Antal av mindre kompetenta lärare uppehållna vikariat		Antal tjänster.	Antal av mindre kompetenta lärare uppehållna vikariat	
		i absoluta tal.	i % av tjänster.		i absoluta tal.	i % av tjänster.
Stockholms län.....	323	20	6,19	435	21	4,83
Uppsala »	224	17	7,59	239	29	12,13
Södermanlands »	325	22	6,77	363	31	8,54
Östergötlands »	453	19	4,19	487	53	10,88
Jönköpings »	308	32	10,39	367	67	18,26
Kronobergs »	202	38	18,81	245	63	25,71
Kalmar »	307	34	11,07	355	61	17,18
Gottlands »	109	11	10,09	111	15	13,51
Blekinge »	198	24	12,12	217	26	11,98
Kristianstads »	357	31	8,68	390	54	13,85
Malmöhus »	780	53	6,80	864	55	6,37
Hallands »	202	13	6,44	221	18	8,15
Göteborgs och Bohus »	520	63	12,12	578	72	12,46
Älvsborgs »	388	50	12,89	443	75	16,93
Skaraborgs »	341	47	13,78	364	47	12,91
Värmlands »	395	72	18,23	465	111	23,87
Örebro »	333	38	11,41	371	38	10,24
Västmanlands »	266	28	10,53	287	33	11,50
Kopparbergs »	349	33	9,46	383	35	9,14
Gävleborgs »	358	50	13,97	395	35	8,86
Västernorrlands »	327	43	13,15	379	47	12,40
Jämtlands »	119	13	10,92	141	24	17,02
Västerbottens »	115	23	20,00	125	20	16,00
Norrbottnens »	181	24	13,26	231	41	17,75
Samtliga län	7,480	798	10,67	8,456	1,071	12,67

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 1 saml. 176 häft. (Nr 199.)

10

**Antal folkskolor och mindre folkskolor å landsbygden åren 1908 och 1913 samt
vid dessa skolor i**

1) *Absoluta tal.*

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
L ä n.	Antal folkskolor och mindre folkskolor.						Antal barn.					
	År 1908.			År 1913.			År 1908.			År 1913.		
	Folk- skolor.	Mindre folk- skolor.	Summa.	Folk- skolor	Mindre folk- skolor.	Summa.	Vid folk- skolor.	Vid mindre folk- skolor.	Summa	Vid folk- skolor.	Vid mindre folk- skolor.	Summa.
Stockholms län	237	100	337	244	102	346	15,211	3,056	18,267	16,079	2,885	18,964
Uppsala »	162	31	193	165	31	196	8,412	840	9,252	8,548	774	9,322
Södermanlands »	214	30	244	221	25	246	13,124	961	14,085	13,799	727	14,526
Östergötlands »	300	82	382	301	88	389	19,188	2,300	21,488	20,117	2,459	22,576
Jönköpings »	240	50	290	256	69	325	15,631	1,628	17,259	14,995	2,083	17,078
Kronobergs »	193	45	238	219	57	276	13,706	2,096	15,802	13,915	2,377	16,292
Kalmar »	265	84	349	278	104	382	18,125	2,609	20,734	17,876	3,200	21,076
Gottlands »	93	3	96	94	3	97	3,937	114	4,051	4,044	100	4,144
Blekinge »	135	38	173	135	41	176	11,830	1,836	13,666	11,986	1,743	13,729
Kristianstads »	315	35	350	322	38	360	21,007	1,349	22,356	21,796	1,317	23,113
Malmöhus »	451	52	503	446	50	496	29,526	1,257	30,783	28,344	1,259	29,603
Hallands »	136	57	193	137	60	197	10,978	2,023	13,001	10,784	2,064	12,848
Göteborgs o. Boh. »	210	85	295	219	101	320	17,164	3,210	20,374	17,844	3,708	21,552
Älvsborgs »	318	62	380	336	67	403	21,809	2,070	23,879	21,753	1,927	23,680
Skaraborgs »	292	18	310	300	17	317	19,631	508	20,139	18,368	443	18,811
Värmlands »	336	115	451	375	114	489	22,714	3,238	25,952	22,526	2,859	25,385
Örebro »	259	62	321	264	66	330	17,077	1,624	18,701	17,244	1,653	18,897
Västmanlands »	188	33	221	192	40	232	10,847	764	11,611	11,306	904	12,210
Kopparbergs »	285	83	368	294	94	388	20,844	1,895	22,739	21,841	1,827	23,668
Gävleborgs »	235	204	439	249	210	459	16,176	6,689	22,865	16,803	6,543	23,346
Västernorrlands »	231	225	456	245	240	485	17,139	8,496	25,635	17,916	8,447	26,363
Jämtlands »	105	100	205	123	123	246	6,164	3,491	9,655	6,781	3,850	10,631
Västerbottens »	95	385	480	104	435	539	6,174	14,294	20,468	7,070	15,181	22,251
Norrbottens »	124	327	451	158	372	530	7,979	10,575	18,554	10,503	10,259	20,762
Summa landsbygd	5,419	2,306	7,725	5,677	2,547	8,224	364,393	76,923	441,316	372,238	78,589	450,827

Bilaga 2.

antal barn vid årets slut av 7—14 års ålder, vilka under kalenderåret undervisats sina egna distrikt.

2) Procenttal.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
L ä n.	Antal folkskolor och mindre folkskolor.						Antal barn.					
	År 1908.			År 1913.			År 1908.			År 1913.		
	Folk-skolor.	Mindre folk-skolor.	Summa.	Folk-skolor.	Mindre folk-skolor.	Summa.	Vid folk-skolor.	Vid mindre folk-skolor.	Summa.	Vid folk-skolor.	Vid mindre folk-skolor.	Summa.
Stockholms län	70,33	29,67	100,00	70,52	29,48	100,00	83,27	16,73	100,00	84,79	15,21	100,00
Uppsala »	83,94	16,06	100,00	84,18	15,82	100,00	90,92	9,08	100,00	91,70	8,30	100,00
Södermanlands »	87,70	12,30	100,00	89,84	10,16	100,00	93,18	6,82	100,00	95,00	5,00	100,00
Östergötlands »	78,53	21,47	100,00	77,38	22,62	100,00	89,30	10,70	100,00	89,11	10,89	100,00
Jönköpings »	82,76	17,24	100,00	78,77	21,23	100,00	90,57	9,43	100,00	87,80	12,20	100,00
Kronobergs »	81,09	18,91	100,00	79,35	20,65	100,00	86,74	13,26	100,00	85,41	14,59	100,00
Kalmar »	75,93	24,07	100,00	72,77	27,23	100,00	87,42	12,58	100,00	84,82	15,18	100,00
Gottlands »	96,87	3,13	100,00	96,91	3,09	100,00	97,19	2,81	100,00	97,59	2,41	100,00
Blekinge »	78,03	21,97	100,00	76,70	23,30	100,00	86,57	13,43	100,00	87,30	12,70	100,00
Kristianstads »	90,00	10,00	100,00	89,44	10,56	100,00	93,97	6,03	100,00	94,30	5,70	100,00
Malmöhus »	89,66	10,34	100,00	89,92	10,08	100,00	95,92	4,08	100,00	95,75	4,25	100,00
Hallands »	70,47	29,53	100,00	69,54	30,46	100,00	84,44	15,56	100,00	83,94	16,06	100,00
Göteborgs o. Boh. »	71,19	28,81	100,00	68,44	31,56	100,00	84,24	15,76	100,00	82,80	17,20	100,00
Älvsborgs »	83,68	16,32	100,00	83,37	16,63	100,00	91,33	8,67	100,00	91,86	8,14	100,00
Skaraborgs »	94,19	5,81	100,00	94,64	5,36	100,00	97,48	2,52	100,00	97,64	2,36	100,00
Värmlands »	74,50	25,50	100,00	76,69	23,31	100,00	87,52	12,48	100,00	88,74	11,26	100,00
Örebro »	80,68	19,32	100,00	80,00	20,00	100,00	91,32	8,68	100,00	91,25	8,75	100,00
Västmanlands »	85,07	14,93	100,00	82,76	17,24	100,00	93,42	6,58	100,00	92,60	7,40	100,00
Kopparbergs »	77,44	22,56	100,00	75,77	24,23	100,00	91,67	8,33	100,00	92,28	7,72	100,00
Gävleborgs »	53,53	46,47	100,00	54,25	45,75	100,00	70,75	29,25	100,00	71,97	28,03	100,00
Västernorrlands »	50,66	49,34	100,00	50,52	49,48	100,00	66,86	33,14	100,00	67,96	32,04	100,00
Jämtlands »	51,22	48,78	100,00	50,00	50,00	100,00	63,84	36,16	100,00	63,79	36,21	100,00
Västerbottens »	19,79	80,21	100,00	19,30	80,70	100,00	30,16	69,84	100,00	31,77	68,23	100,00
Norrbottens »	27,50	72,50	100,00	29,81	70,19	100,00	43,00	57,00	100,00	50,59	49,41	100,00
Summa landsbygd	70,15	29,85	100,00	69,03	30,97	100,00	82,57	17,43	100,00	82,57	17,43	100,00

Antal lärare och lärarinnor vid folkskolor och

1) Absoluta

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
L ä n.	L ä r a r e					
	i f o l k-					
	Ordinarie.			Extra ordinarie.		
	Lärare.	Lära- rinnor.	Summa.	Lärare.	Lära- rinnor.	Summa.
Stockholms län	185	124	309	7	26	33
Uppsala »	128	57	185	—	3	3
Södermanlands »	145	109	254	1	4	5
Östergötlands »	284	57	341	4	13	17
Jönköpings »	211	71	282	7	4	11
Kronobergs »	176	60	236	2	—	2
Kalmar »	180	115	295	—	1	1
Gottlands »	82	14	96	—	—	—
Blekinge »	112	35	147	—	2	2
Kristianstads »	297	61	358	3	2	5
Malmöhus »	451	68	519	5	5	10
Hallands »	118	35	153	1	2	3
Göteborgs och Bohus »	150	108	258	4	2	6
Älvsborgs »	267	99	366	6	3	9
Skaraborgs »	239	69	308	2	1	3
Värmlands »	309	97	406	2	4	6
Örebro »	220	77	297	7	3	10
Västmanlands »	141	81	222	3	2	5
Kopparbergs »	235	119	354	7	6	13
Gävleborgs »	183	111	294	1	7	8
Västernorrlands »	198	104	302	15	10	25
Jämtlands »	101	32	133	—	1	1
Västerbottens »	57	57	114	—	4	4
Norrbottens »	122	67	189	9	20	29
Summa landsbygd	4,591	1,827	6,418	86	125	211

Bilaga 3 a)

mindre folkskolor å landsbygden år 1913.

tal.

8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.
o c h l ä r a r i n n o r											
s k o l o r.						i mindre folkskolor.			i samtliga folk- och mindre folkskolor.		
Biträdande.			Samtliga.								
Lärare.	Lära- rinnor.	Summa.	Lärare.	Lära- rinnor.	Summa.	Lärare.	Lära- rinnor.	Summa.	Lärare.	Lära- rinnor.	Summa.
—	37	37	192	187	379	—	101	101	192	288	480
—	10	10	128	70	198	—	31	31	128	101	229
3	19	22	149	132	281	—	25	25	149	157	306
—	23	23	288	93	381	1	87	88	289	180	469
—	9	9	218	84	302	1	68	69	219	152	371
—	11	11	178	71	249	—	57	57	178	128	306
—	15	15	180	131	311	4	99	103	184	230	414
—	2	2	82	16	98	1	2	3	83	18	101
—	39	39	112	76	188	1	39	40	113	115	228
—	67	67	300	130	430	2	36	38	302	166	468
—	99	99	456	172	628	4	46	50	460	218	678
—	40	40	119	77	196	2	58	60	121	135	256
—	45	45	154	155	309	—	102	102	154	257	411
—	34	34	273	136	409	—	66	66	273	202	475
—	17	17	241	87	328	—	17	17	241	104	345
—	31	31	311	132	443	4	110	114	315	242	557
—	64	64	227	144	371	1	65	66	228	209	437
—	25	25	144	108	252	3	37	40	147	145	292
8	104	112	250	229	479	13	84	97	263	313	576
—	55	55	184	173	357	8	202	210	192	375	567
—	27	27	213	141	354	—	240	240	213	381	594
—	23	23	101	56	157	6	117	123	107	173	280
—	51	51	57	112	169	20	415	435	77	527	604
1	53	54	132	140	272	30	344	374	162	484	646
12	900	912	4,689	2,852	7,541	101	2,448	2,549	4,790	5,300	10,090

Antal lärare och lärarinnor vid folkskolor och

2) Procent-

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
L ä n.	L ä r a r e					
	i f o l k-					
	Ordinarie.			Extra ordinarie.		
	Lärare.	Lära- rinnor.	Summa.	Lärare.	Lära- rinnor.	Summa.
Stockholms län	38,54	25,83	64,37	1,46	5,41	6,87
Uppsala »	55,89	24,89	80,78	—	1,31	1,31
Södermanlands »	47,39	35,62	83,01	0,32	1,31	1,63
Östergötlands »	60,54	12,16	72,70	0,85	2,78	3,63
Jönköpings »	56,87	19,14	76,01	1,89	1,08	2,97
Kronobergs »	57,52	19,60	77,12	0,65	—	0,65
Kalmar »	43,48	27,78	71,26	—	0,24	0,24
Gottlands »	81,19	13,86	95,05	—	—	—
Blekinge »	49,12	15,35	64,47	—	0,88	0,88
Kristianstads »	63,46	13,03	76,49	0,64	0,43	1,07
Malmöhus »	66,51	10,03	76,54	0,74	0,74	1,48
Hallands »	46,09	13,67	59,76	0,39	0,78	1,17
Göteborgs och Bohus »	36,49	26,28	62,77	0,97	0,49	1,46
Älvsborgs »	56,21	20,84	77,05	1,26	0,63	1,89
Skaraborgs »	69,27	20,00	89,27	0,58	0,29	0,87
Värmlands »	55,47	17,42	72,89	0,36	0,72	1,08
Örebro »	50,34	17,62	67,96	1,60	0,69	2,29
Västmanlands »	48,29	27,74	76,03	1,03	0,68	1,71
Kopparbergs »	40,80	20,66	61,46	1,22	1,04	2,26
Gävleborgs »	32,27	19,58	51,85	0,18	1,23	1,41
Västernorrlands »	33,33	17,51	50,84	2,53	1,68	4,21
Jämtlands »	36,07	11,43	47,50	—	0,36	0,36
Västerbottens »	9,44	9,44	18,88	—	0,66	0,66
Norrbottens »	18,89	10,37	29,26	1,39	3,10	4,49
Summa landsbygd	45,50	18,11	63,61	0,85	1,24	2,09

Bilaga 3 b)

mindre folkskolor å landsbygden år 1913.

tal.

8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.
o c h l ä r a r i n n o r											
s k o l o r.						i mindre folkskolor.			i samtliga folk- och mindre folkskolor.		
Biträdande.			Samtliga.								
Lärare.	Lärarinnor.	Summa.	Lärare.	Lärarinnor.	Summa.	Lärare.	Lärarinnor.	Summa.	Lärare.	Lärarinnor.	Summa.
—	7,71	7,71	40,00	38,96	78,96	—	21,04	21,04	40,00	60,00	100,00
—	4,37	4,37	55,89	30,57	86,46	—	13,54	13,54	55,90	44,10	100,00
0,98	6,21	7,19	48,69	43,14	91,83	—	8,17	8,17	48,69	51,31	100,00
—	4,91	4,91	61,41	19,83	81,24	0,21	18,55	18,76	61,62	38,38	100,00
—	2,42	2,42	58,76	22,64	81,40	0,27	18,33	18,60	59,03	40,97	100,00
—	3,60	3,60	58,17	23,20	81,37	—	18,63	18,63	58,17	41,83	100,00
—	3,62	3,62	43,48	31,64	75,12	0,97	23,91	24,88	44,45	55,55	100,00
—	1,98	1,98	81,19	15,84	97,03	0,99	1,98	2,97	82,18	17,82	100,00
—	17,10	17,10	49,12	33,33	82,45	0,44	17,11	17,55	49,56	50,44	100,00
—	14,32	14,32	64,10	27,78	91,88	0,43	7,69	8,12	64,53	35,47	100,00
—	14,60	14,60	67,26	25,36	92,62	0,59	6,79	7,38	67,85	32,15	100,00
—	15,63	15,63	46,48	30,08	76,56	0,78	22,66	23,44	47,27	52,73	100,00
—	10,95	10,95	37,47	37,71	75,18	—	24,82	24,82	37,47	62,53	100,00
—	7,16	7,16	57,47	28,63	86,10	—	13,90	13,90	57,47	42,53	100,00
—	4,93	4,93	69,85	25,22	95,07	—	4,93	4,93	69,85	30,15	100,00
—	5,56	5,56	55,83	23,70	79,53	0,72	19,75	20,47	56,55	43,45	100,00
—	14,65	14,65	51,95	32,95	84,90	0,23	14,87	15,10	52,17	47,83	100,00
—	8,56	8,56	49,31	36,99	86,30	1,03	12,67	13,70	50,34	49,66	100,00
1,39	18,05	19,44	43,40	39,76	83,16	2,26	14,58	16,84	45,66	54,34	100,00
—	9,70	9,70	32,45	30,51	62,96	1,41	35,63	37,04	33,86	66,14	100,00
—	4,55	4,55	35,86	23,74	59,60	—	40,40	40,40	35,86	64,14	100,00
—	8,21	8,21	36,07	20,00	56,07	2,14	41,79	43,93	38,21	61,79	100,00
—	8,44	8,44	9,44	18,54	27,98	3,31	68,71	72,02	12,75	87,25	100,00
0,16	8,20	8,36	20,44	21,67	42,11	4,64	53,25	57,89	25,08	74,92	100,00
0,12	8,92	9,04	46,47	28,27	74,74	1,00	24,26	25,26	47,47	52,53	100,00

Vid Härnösands, Umeå och Luleå folkskoleseminarier

1) Absoluta

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
L ä n.	H. t. 1891—1895.				H. t. 1896—1900.			
	Härnösand.	Umeå.	Luleå.	Summa.	Härnösand.	Umeå.	Luleå.	Summa.
Stockholms stad	—	7	—	7	3	18	—	21
Stockholms län	—	—	—	—	3	1	—	4
Uppsala »	1	1	—	2	—	1	—	1
Södermanlands »	—	—	—	—	—	4	—	4
Östergötlands »	—	—	—	—	—	—	—	—
Jönköpings »	—	—	—	—	—	—	—	—
Kronobergs »	—	—	—	—	2	1	—	3
Kalmar »	—	—	—	—	—	1	—	1
Gottlands »	2	—	—	2	2	—	—	2
Blekinge »	—	1	—	1	—	2	—	2
Kristianstads »	—	—	—	—	2	—	—	2
Malmöhus »	—	1	—	1	—	—	—	—
Hallands »	—	—	—	—	—	—	—	—
Göteborgs och Bohus »	—	—	—	—	—	1	—	1
Älvsborgs »	—	—	—	—	—	—	—	—
Skaraborgs »	—	—	—	—	1	—	—	1
Värmlands »	—	1	—	1	2	1	—	3
Örebro »	—	1	—	1	—	2	—	2
Västmanlands »	1	—	—	1	—	—	—	—
Kopparbergs »	—	—	—	—	1	1	—	2
Gävleborgs »	6	7	—	13	9	2	—	11
Västernorrlands »	46	34	—	80	50	32	—	82
Jämtlands »	17	4	—	21	15	10	—	25
Västerbottens »	9	57	—	66	16	46	—	62
Norrbottnens »	19	18	—	37	27	19	—	46
Hela riket *)	101	132	—	233	133	142	—	275

*) Dessutom en elev född i Norge.

Anm. Luleå seminarium började med h. t. 1907.

Bilaga 4 a)

h. t. 1891—1915 intagna elever, fördelade efter hemorter.

tal.

10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.
H. t. 1901—1905.				H. t. 1906—1910.				H. t. 1911—1915.				H. t. 1891—1915.			
Härnösand.	Umeå.	Luleå.	Summa.	Härnösand.	Umeå.	Luleå.	Summa.	Härnösand.	Umeå.	Luleå.	Summa.	Härnösand.	Umeå.	Luleå.	Summa.
1	11	—	12	—	12	1	13	—	2	1	3	4	50	2	56
—	1	—	1	—	1	—	1	2	1	1	4	5	4	1	10
1	2	—	3	1	1	1	3	—	—	—	—	3	5	1	9
—	2	—	2	—	2	—	2	—	—	—	—	—	8	—	8
—	3	—	3	—	—	3	3	2	1	4	7	2	4	7	13
—	—	—	—	1	—	—	1	4	—	2	6	5	—	2	7
—	—	—	—	—	1	—	1	3	—	1	4	5	2	1	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	2	2	4	—	3	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3
—	—	—	—	3	—	—	3	—	—	1	1	5	—	1	6
—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	4	1	2	2	5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	1	—	1	—	2	—	2	—	4	—	4
1	1	—	2	—	2	—	2	—	—	—	—	1	3	—	4
—	2	—	2	—	1	—	1	—	1	1	2	1	4	1	6
—	1	—	1	2	1	—	3	1	—	3	4	5	4	3	12
—	—	—	—	—	1	1	2	1	1	2	4	1	5	3	9
1	—	—	1	1	1	—	2	—	1	2	3	3	2	2	7
—	1	—	1	—	—	—	—	2	—	4	6	3	2	4	9
6	7	—	13	7	4	2	13	14	6	4	24	42	26	6	74
56	26	—	82	87	31	11	129	90	31	30	151	329	154	41	524
12	9	—	21	17	9	7	33	15	14	5	34	76	46	12	134
27	52	—	79	15	44	23	82	4	43	33	80	71	242	56	369
23	20	—	43	5	18	41	64	—	34	55	89	74	109	96	279
128	138	—	266	139	130	91	360	139	138	153	430	640	680	244	1,564

Vid Härnösands, Umeå och Luleå folkskoleseminarier

2) Procent-

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
L ä n.	H. t. 1891—1895.				H. t. 1896—1900.			
	Härnösand.	Umeå.	Luleå.	Summa.	Härnösand.	Umeå.	Luleå.	Summa.
Stockholms stad	—	5,30	—	3,01	2,26	12,68	—	7,64
Stockholms län.....	—	—	—	—	2,26	0,70	—	1,45
Uppsala »	0,99	0,76	—	0,86	—	0,70	—	0,36
Södermanlands »	—	—	—	—	—	2,82	—	1,45
Östergötlands »	—	—	—	—	—	—	—	—
Jönköpings »	—	—	—	—	—	—	—	—
Kronobergs »	—	—	—	—	1,50	0,70	—	1,09
Kalmar »	—	—	—	—	—	0,70	—	0,36
Gottlands »	1,98	—	—	0,86	1,50	—	—	0,73
Blekinge »	—	0,76	—	0,43	—	1,41	—	0,73
Kristianstads »	—	—	—	—	1,50	—	—	0,73
Malmöhus »	—	0,76	—	0,43	—	—	—	—
Hallands »	—	—	—	—	—	—	—	—
Göteborgs och Bohus »	—	—	—	—	—	0,70	—	0,36
Älvsborgs »	—	—	—	—	—	—	—	—
Skaraborgs »	—	—	—	—	0,75	—	—	0,36
Värmlands »	—	0,76	—	0,43	1,50	0,70	—	1,09
Örebro »	—	0,76	—	0,43	—	1,41	—	0,73
Västmanlands »	0,99	—	—	0,43	—	—	—	—
Kopparbergs »	—	—	—	—	0,75	0,70	—	0,73
Gävleborgs »	5,94	5,80	—	5,58	6,77	1,41	—	4,00
Västernorrlands »	45,55	25,76	—	34,33	37,60	22,54	—	29,82
Jämtlands »	16,83	3,03	—	9,01	11,28	7,05	—	9,09
Västerbottens »	8,91	43,18	—	28,32	12,03	32,40	—	22,55
Norrbottnens »	18,81	13,63	—	15,88	20,30	13,38	—	16,73
Hela riket	100,00	100,00	—	100,00	100,00	100,00	—	100,00

Vid folkskolor vid slutet av år 1915 anställda lärare och lärarinnor, vilka fördelade efter län, där

1) Absoluta tal.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
L ä n.	Städer.				Landsbygd.				Summa.			
	Utexaminerade från				Utexaminerade från				Utexaminerade från			
	Härnösand.	Luleå.	Umeå.	Summa.	Härnösand.	Luleå.	Umeå.	Summa.	Härnösand.	Luleå.	Umeå.	Summa.
Stockholms stad	7	1	65	73	—	—	—	—	7	1	65	73
Stockholms län	1	—	1	2	8	3	17	28	9	3	18	30
Uppsala »	—	—	2	2	8	3	5	16	8	3	7	18
Södermanlands »	4	—	2	6	5	3	7	15	9	3	9	21
Östergötlands »	—	—	—	—	5	—	2	7	5	—	2	7
Jönköpings »	1	—	—	1	3	—	1	4	4	—	1	5
Kronobergs »	—	—	—	—	4	—	—	4	4	—	—	4
Kalmar »	—	1	—	1	—	—	4	4	—	1	4	5
Gottlands »	—	—	—	—	5	1	—	6	5	1	—	6
Blekinge »	1	—	—	1	2	—	1	3	3	—	1	4
Kristianstads »	—	—	—	—	6	—	—	6	6	—	—	6
Malmöhus »	4	—	2	6	2	—	2	4	6	—	4	10
Hallands »	—	—	—	—	1	—	—	1	1	—	—	1
Göteborgs och Bohus »	—	—	2	2	2	—	2	4	2	—	4	6
Älvsborgs »	1	—	—	1	2	—	1	3	3	—	1	4
Skaraborgs »	—	—	2	2	4	1	—	5	4	1	2	7
Värmlands »	1	—	—	1	7	3	8	18	8	3	8	19
Örebro »	—	—	2	2	5	2	9	16	5	2	11	18
Västmanlands »	—	1	2	3	6	1	6	13	6	2	8	16
Kopparbergs »	1	—	—	1	16	1	5	22	17	1	5	23
Gävleborgs »	2	—	10	12	39	5	19	63	41	5	29	75
Summa	23	3	90	116	130	23	89	242	153	26	179	358
Västernorrlands län	21	—	22	43	157	9	63	229	178	9	85	272
Jämtlands »	7	—	2	9	70	3	16	89	77	3	18	98
Västerbottens »	4	—	10	14	35	9	52	96	39	9	62	110
Norrbottnens »	7	1	12	20	71	47	59	177	78	48	71	197
Summa	39	1	46	86	333	68	190	591	372	69	236	677
Hela riket	62	4	136	202	463	91	279	833	525	95	415	1,035

Anm. Såsom material vid tabellens utarbetande har använts 1916 års folkskolematrikel.

Bilaga 5.

utexaminerats från Härnösands, Luleå och Umeå folkskoleseminarier, anställning ägde rum.

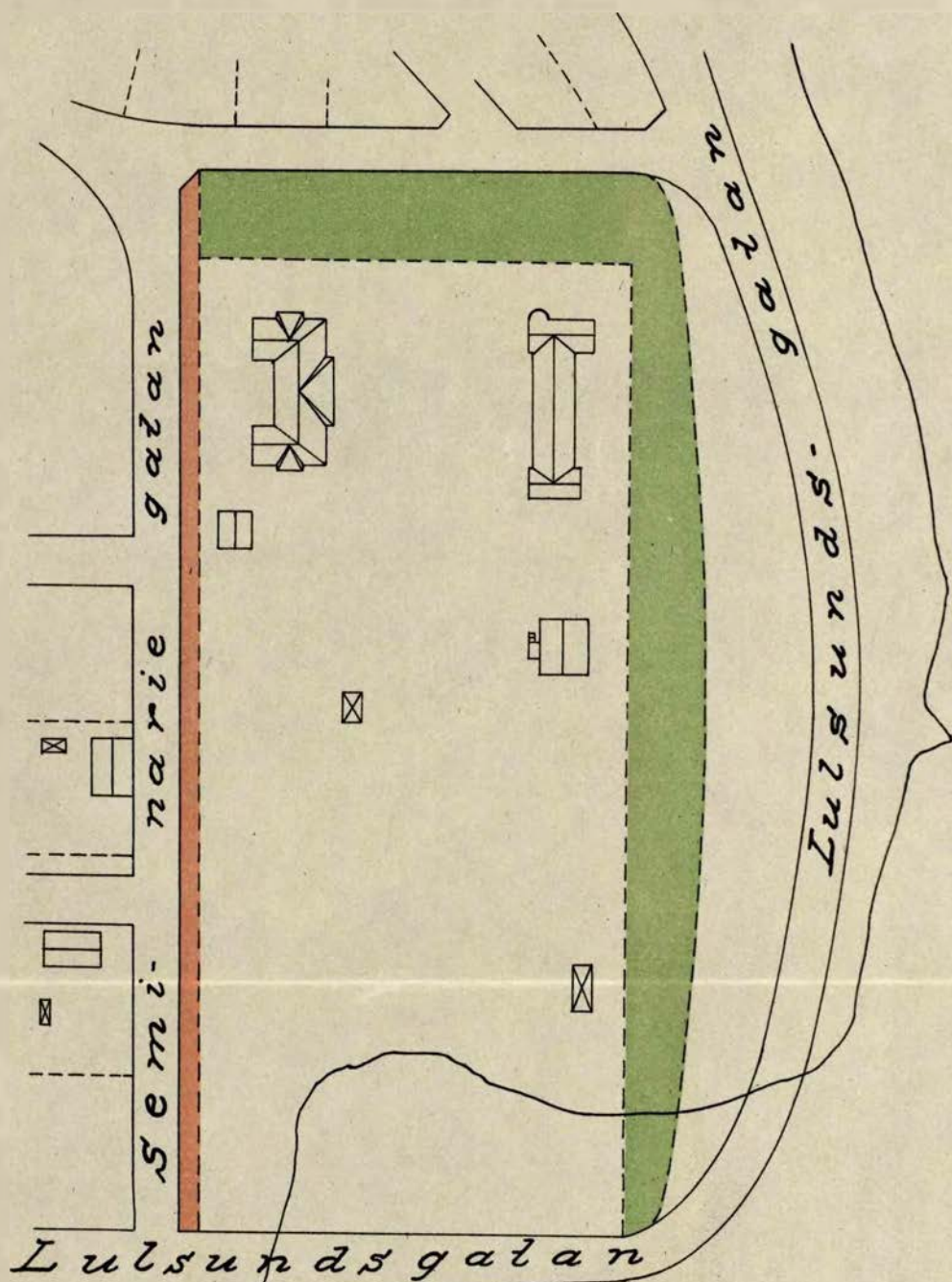
2) *Procenttal.*

[illegible]

INNEHÅLL:

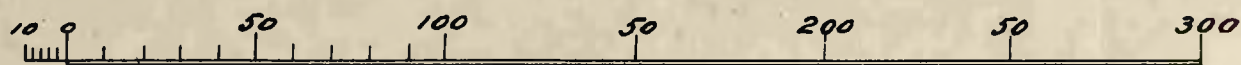
	Sid.
1) Ärendets föregående behandling	3
2) Utredning rörande lärarbehovet	26
a) Den förefintliga lärarbristen	26
b) Det framtida lärarbehovet särskilt inom Norrland	30
c) Sammanfattning av utredningen rörande lärarbehovet inom Norrland	42
3) Erforderliga åtgärder för lärarproduktionens ökning inom Norrland	43
4) Utvidgning av folkskoleseminariet i Luleå	52
Byggnadsarbeten	53
<i>Departementschefen</i>	57
Parallellavdelningar	59
<i>Departementschefen</i>	61
Preparandkurser	62
<i>Departementschefen</i>	68
Översikt av kostnaderna	70
Hemställan	71
Tabellbilagor	73

Karta
 öfver det område, som Drätselkammaren den 1 mars 1916 beslutat föreslå Stadsfullmäktige erbjuda staten för utvidgning af Seminariekvarteret, [jämte sedermera tillkommet område].

Ytinnehåll.

Gamla seminarietornten, hvit yta.....	31896.38 m ²	
Grön yta.....	8103.62 "	40000.- m ²
Röd ".....		1730.64 "
[Området mellan den gröna ytan och Lulsundsgatan.....6255.88 "]		

1 : 2000